

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Michal Strnad

2006

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Magisterská diplomová práce

*Geopolitické aspekty novozélandské
politiky v jižním Pacifiku*

Michal Strnad

Konzultant: PhDr. Michael Romancov Ph.D.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „Geopolitické aspekty novozélandské politiky v jižním Pacifiku“ vypracoval samostatně a použil jen prameny, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

14. května 2006

Michal Strnad

Obsah

TITULNÍ LIST.....	1
OBSAH.....	3
SEZNAM TABULEK A MAP	4
1. ÚVOD.....	5
2. PACIFICKÝ PROSTOR.....	7
2.1 Objevování Pacifiku	8
2.1.1 Evropané v Pacifiku.....	8
2.1.2 Původní osídlení Pacifiku	15
2.2 Různé pohledy na Pacifik a vymezení jeho oblastí	18
3. NOVÝ ZÉLAND A JEHO VÝVOJ DO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	25
3.1 Objevení Nového Zélandu a jeho navázání k Británii	25
3.2 Vývoj Nového Zélandu do druhé světové války.....	32
4. NOVÝ ZÉLAND A JEHO DRŽAVY.....	36
4.1 Cookovy ostrovy	36
4.2 Niue	41
4.3 Tokelau	43
4.4 Ross Dependency.....	46
5. KAM PATŘÍME? VNITŘNÍ DYNAMIKA A VZTAHY NOVÉHO ZÉLANDU	50
6. JIŽNÍ PACIFIK VE DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ.....	58
6.1 Dekolonizace	58
6.1.1 Západní Samoa	60
6.1.2 Politické dispozice dekolonizovaných států.....	62
6.1.3 Ekonomické dispozice dekolonizovaných území	64
6.1.4 Environmentální dispozice dekolonizovaných států	66
6.1.5 Bezpečnostní dispozice dekolonizovaných států	67
6.2 Ekonomika jihopacifických států	68
6.2.1 Letecké spojení	69
6.2.2 Loďní doprava.....	70
6.2.3 Daňový ráj a prodej občanství	71
6.2.4 Zisky z telekomunikací a internetu	72
6.2.5 Uskladnění odpadu	73
6.2.6 Exkluzivní ekonomické zóny a jejich využití	74
6.2.7 Turistický ruch.....	80
6.2.8 Zahraniční pomoc	82
6.3 Za čistý Pacifik	88
6.3.1 Nejaderný Pacifik	90
6.3.2 Globální klimatické změny	96
6.3.3 Ochrana mořských živočichů.....	100
6.3.4 Další ekologická rizika	102
6.4 Migrace	103
6.4.1 Pohyby osob v Pacifiku	104
6.4.2 Remitence	106
6.5 Jihopacifické státy v mezinárodních organizacích	109
6.5.1 Pacific Community	111
6.5.2 Pacific Islands Forum	112
6.5.3 Council of Regional Organizations in the Pacific	112
6.5.4 Linie střetů mezi státy v regionálních organizacích	114
7. ZÁVĚR.....	116
8. SUMMARY	119
9. LITERATURA A PRAMENY	120
10. TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE	128

Seznam tabulek a map

Tabulka 1: Rozloha EEZ a jejich poměr k pevninskému území	75
Tabulka 2: Turistický ruch v jižním Pacifiku.....	80
Tabulka 3: Novozélandská zahraniční pomoc zemím jižního Pacifiku v roce 2004.....	86
Tabulka 4: Australská zahraniční pomoc zemím jižního Pacifiku v roce 2004	87
Tabulka 5: Zahraniční pomoc EU v rámci ACP	88
Tabulka 6: Vybrané mezinárodní smlouvy o životním prostředí a jejich přijetí v jižním Pacifiku.....	99
Tabulka 7: Remitence ve vybraných jihopacifických zemích.....	107
Tabulka 8: Účast jihopacifických států a teritorií ve vybraných mezinárodních organizacích	110
Mapa 1: Pacifik z geostacionární družice umístěné na rovníku na 149°VD	7
Mapa 2: Tasmanovy expedice.....	10
Mapa 3: Cookovy výpravy	13
Mapa 4: Wallaceova a Lydekkerova linie.....	19
Mapa 5: Andezitová linie v jižním Pacifiku.....	20
Mapa 6: Vymezení oblastí v jižním Pacifiku	24
Mapa 7: Územní nároky v Antarktidě.....	49
Mapa 8: Svět viděný novozélandskou optikou.....	50
Mapa 9: Exkluzivní ekonomické zóny v jižním Pacifiku	74
Mapa 10: Nerostné bohatství v EEZ	79
Mapa 11: Místa pokusných jaderných výbuchů v Pacifiku.....	90
Obrázek 1: Dobový náborový leták do ANZACu.....	35
Obrázek 2: Oficiální logo ragbyového týmu All Blacks a potenciální novozélandská vlajka	57
Obrázek 3: Inzerát novozélandské turistické centrály v celosvětových médiích – Diamond Lake.....	89

1. Úvod

Jižní Pacifik - při vyslovení tohoto spojení se každému okamžitě vybaví Gauguinovy Tahitanky, palmy, písečné pláže zvolna přecházející do křišťálově průzračného moře a všeobjímající klid.

Když se řekne Tuvalu, Tonga, Samoa nebo Kiribati, tak si naopak drtivá většina naší populace nepředstaví vůbec nic, protože tato jména probleskují jen velmi zřídka.

Moje diplomová práce o Novém Zélandu a jeho vztazích se zeměmi jihopacifického regionu se snaží o zaplnění mezery v české politologické literatuře, neboť ta se dosud tématy jižního Pacifiku zabývala jen velmi povrchně a okrajově v rámci jiných studií - například o Commonwealthu.

Nový Zéland a jeho obyvatelé prošli velmi zajímavou redefinicí vlastní identity - zatímco rok 1900 otevírali Novozélandčané na křídlech úspěchu a s přesvědčením, že v „poslední výspě Evropy“ budují nejspravedlivější společnost na světě, dvacáté století opouštěli s vědomím, že jsou součástí jižního Pacifiku, a s vizí největšího polynéského přístavu na světě, kde se vlivy evropské a původní harmonicky sloučí.

Ve své práci budu tuto proměnu sledovat - nejprve v historickém kontextu, kde popíšu objevení Nového Zélandu, či Aotearoy, jak nazývají Nový Zéland Maorové, a jeho vývoj do druhé světové války. Nový Zéland se v roce 1901 stal také koloniálním pánem, když získal do své jurisdikce Cookovy ostrovy, později rovněž Niue a Tokelau.

Všechna tato území pojí s Novým Zélandem velmi živá vazba, které se budu zevrubně věnovat v kapitole o novozélandských državách. Příliv obyvatel z těchto území spolu s domácím maorským živlem významně přispěl k posunům v novozélandské společnosti.

V druhé polovině práce popíši procesy, které se po druhé světové válce staly skutečností - dekolonizaci a z ní vyplývající ekonomické i politické problémy nových států, politiku boje za čistý Pacifik, migraci i účast jihopacifických států v mezinárodních organizacích.

Nový Zéland ve všech těchto otázkách hraje spolu s Austrálií klíčovou úlohu - Aotearoa patří ke štědrým dárcům zahraniční rozvojové pomoci, dává mnoha ostrovanům práci a jeho ozbrojené složky chrání v rámci svých možností oblast před bezpečnostními riziky. Pokusím se odpovědět na otázku, jaká forma vztahů Nového Zélandu a jihopacifických států by z hlediska budoucnosti mohla nejefektivněji fungovat.

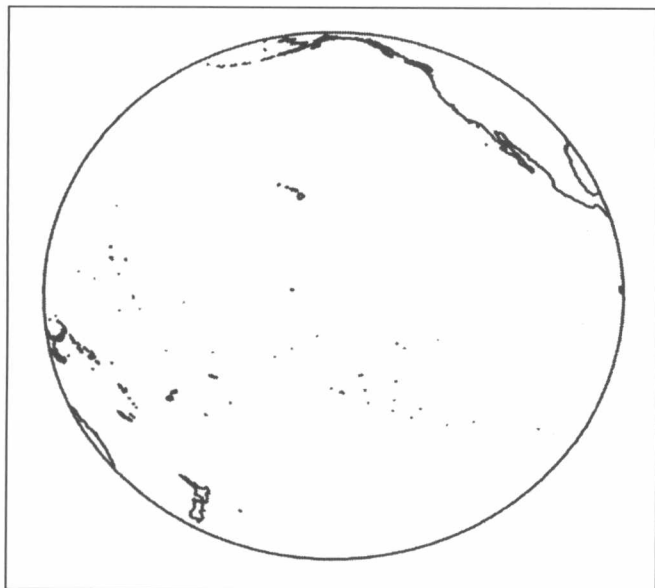
V souladu se schválenými tezemi jsem vynechal klíčovou vazbu - Austrálie a Nový Zéland. Vztahy mezi těmito zeměmi jsou natolik komplexní, že by si vyžádaly druhou diplomovou práci. Proto se dále v textu vyskytuje Austrálie pouze coby hráč na regionální šachovnici.

Jak jsem již naznačil, česká politologická literatura se tématem jižního Pacifiku dosud nezabývala, a tudíž jsem narazil na fatální nedostatek knih a článků k danému tématu. Z česky psaných publikací se coby hodnotný zdroj informací ukázaly Dějiny Nového Zélandu, které jsou zkráceným překladem knihy Cambridge History of New Zealand Keitha Sinclaira. Bohužel ani v angličtině nejsou knihy o tomto regionu dostupné. Drtivá většina použité literatury proto pochází z různých univerzitních knihoven v Evropě (Kostnice, Bonn, Amsterdam, Londýn) nebo přímo z Nového Zélandu. Pro informace jsem musel také sáhnout do internetových zdrojů.

Při psaní diplomové práci jsem dospěl k závěru, že formální struktura schválených tezí plně neodpovídá mému záměru. Proto jsem upravil rozdělení kapitol - jde o změnu ryze kosmetickou, neboť se obsah „zrušených“ částí objevil na jiném místě diplomové práce.

2. Pacifický prostor

Pokud se na oblast Pacifiku díváme z vesmíru „očima“ družice, spatříme pouze vodu, jejíž okraje lemuje pobřeží Austrálie, Nového Zélandu a části střední Ameriky s pásem amerického území na druhém konci.

V pravém horním rohu se nachází pobřeží Ameriky, v protějším kvadrantu se rýsuje pobřeží Austrálie a Nové Guineje, vidíme Nový Zéland. Z Pacifiku jasně vystupují pouze Havajské ostrovy.

Mapa 1: Pacifik z geostacionární družice umístěné na rovníku na 149°VD¹

Nehostinná vodní plocha, která se hodí jen k tomu, aby byla co nejrychleji překonána, protože to opravdu podstatné se nachází na druhé straně - ať už jde o Asii nebo Ameriku. Takový dojem zůstal západní civilizaci vlastní od doby, kdy se lodě dostaly do oblasti Pacifiku, až do konce 18. století. Původní obyvatelé však tuto plochu chápou jako jeden kulturní prostor, který nezná hranic a který překypuje životem. Vždyť v této oblasti existuje 1200 nejrůznějších jazyků, podobnou pestrost skýtá dnes pouze Afrika.

Pohled na kus Země, který dnes nazýváme Austrálií a Oceánií, doznával v průběhu staletí výrazných proměn - od zapomenuté vodní plochy, přes strategický význam prvního řádu k dnešnímu stavu, kdy sever Pacifiku přestavuje jeden z tmelů

¹ WARD, Gerard: Earth's Empty Quarter? In: The Geographical Journal, vol. 155, No. 2, 1989, s. 236.

moderní ekonomiky, zatímco jižní, můžeme použít výraz „ostrovní“ část, čelí jisté stagnaci zájmu, alespoň prozatím..

2. 1 Objevování Pacifiku

2.1.1 Evropané v Pacifiku

O existenci velké plochy země na jihu uvažovali evropští filosofové již od dob Aristotelových. Není přece možné, aby se na severu rozpínala obrovská plocha pevniny, aniž by ji na jihu nic nevyvažovalo. Tento záhadný kontinent se nazýval *Terra Australis Incognita* - nepoznaná jižní země - a objevoval se na evropských mapách mezi 15. - 18. stoletím. *Terra Australis Incognita* měla v představách kartografů zahrnovat území kolem jižního pólu, ale rozhodně musela být větší než Antarktida..

Evropané začali oblast Pacifiku zkoumat v 16. století - hledali přitom materiální statky (to především), ale pátrali také po bájně zemi, po ráji, ze kterého Bůh vykázal Adama s Evou, nebo po „nepoznané jižní zemi“.

Oblast Pacifiku připadla Španělsku již roku 1494, kdy papež Alexandr VI. vydal bulu *Inter caetera*, na jejímž základě vznikla Smlouva z Tordesillas dělicí neevropský zbytek světa mezi španělské a portugalské království. Toto rozdělení bylo opravdu jen virtuální - jako první se totiž podíval směrem na západ do vln Tichého oceánu až roku 1513 *Vasco de Balboa*, který překonal prales v dnešní Panamě. Obratem pak prohlásil více než 28 % plochy celé planety, včetně všech ostrovů, majetkem španělského krále.

Španělé a Portugalci hráli zpočátku prim, posádka *Fernãa de Magalhãese* obeplula svět a slavně se roku 1522 vrátila zpět do Evropy. „Věk objevů“ se tímto počinem rozběhl naplno. Portugalec Jorge de Meneses objevil v roce 1526 Novou Guineu,

kteřou pojmenoval *Ilhas dos Papuas*. Španěl *Inigo Ortiz de Retes* později ostrov nazval *Novou Guineou*, neboť mu domorodci připomínali obyvatelstvo africké Guineje. Nové objevy si vyžádaly také úpravu Smlouvy z *Tordesillas*, stalo se tak v roce 1529, kdy si oba panovníci z *Iberského poloostrova* precizně „dorozdělili“ svět Smlouvou ze *Zaragozy*.

Španělské lodě od roku 1565 podnikaly výpravy mezi *Manilou* a *Acapulcem*, aniž by měli Evropané tušení, že se v oceánu nacházejí mnohé využitelné ostrovy². Například *Havajský archipel* vždy minuli, neboť při plánování námořních tras byli kapitáni odkázáni na mořské proudění a převládající směr větru. *Havaj* proto zůstávala neobjevena ještě 250 let po *Magalhãesovi*. Španělské lodě míjely při cestě do *Ameriky Havaj* ze severu, když využívaly pasátového proudění, při cestě do *Asie* se ostrovům naopak vyhnuly z jihu³.

Nakonec to nebyli Španělé, kteří na sebe za Evropany vzali hlavní břímě objevování ostrovů v *Pacifiku*. Poslední výpravu totiž uspořádali roku 1604, kdy opět dorazili na dnešní *Šalomounovy ostrovy* a upřesnili mapy *Nové Guineje*⁴. Oslabení jejich říše pak nahrálo dalším evropským námořním mocnostem - *Holandanům* a později *Britům* a *Francouzům*, kteří svedli o kontrolu ostrovů v oblasti velmi těsné závody.

Na počátku 17. století se výprav ujali *Holandané*, kteří během čtyřiceti let zmapovali západní a severní pobřeží dnešní *Austrálie*, kterou sami nazývali *Novým Holandskem*⁵. První nezpochybnitelný záznam o kontinentu pochází od kapitána *Viléma Jansze* z roku 1606. *Holandané* se však nepokusili *Austrálii* prohlásit svým územím, protože dospěli k závěru, že na vyschlém australském západě není nic důležitého.

² *Fernando de Magalhaes* objevil na své cestě kolem světa ostrov *Guam*, který se pro objevitele stal klíčovou zásobovací stanicí. Podobnou roli hrála později *Batávie*, dnešní *Jakarta*, nebo *Tahiti*. In: *HOADLEY, Steve: The South Pacific Foreign Affairs Handbook*, Allen&Undin 1992.

³ *JONES, Stephen B.: Hawaii and the Pacific: A Survey of Political Geography; Geographical Review; Vol. 30; No. 3; 358-375*. Spekulace, že Španělé objevili *Havaj* již kolem roku 1555, nebyly nikdy věrohodně podloženy.

⁴ Pojmenovali například *Torresovu úžinu*, oddělující *Novou Guineu* od *Austrálie*.

⁵ Jméno *Austrálie* se začalo používat až v 19. století, formálně od roku 1824. Zemi tak pojmenoval *Matheew Flinders*.

Velký objev se podařil během dvou expedic uskutečněných mezi lety 1642-1645 Abelu Janszoonovi Tasmanovi. Ten za peníze holandské Východoindické společnosti zakotvil u Tasmánie⁶, Nového Zélandu, zmapoval severní břehy Austrálie a objevil řadu ostrovů.

Roku 1642 došlo také k prvnímu kontaktu mezi Maory, původními obyvateli Nového Zélandu polynéského původu, a Evropany. Toto setkání nedopadlo pro Evropany příznivě - když Tasman zakotvil v dnešní zátocě Golden Bay na severu Jižního ostrova, vypravili k němu Maorové dvě kanoe a zahráli Evropanům na „maurskou trubku“. Tasman nechal také zahrát a Maorové si to vysvětlili jako výzvu k boji. V noci přišel Tasman o čtyři muže, Maorové je snědli. Druhý den ráno zvedl kotvy a pokračoval v cestě směrem na sever. Dal však Novému Zélandu jméno, ačkoliv si ostrovy musely na své „znovuobjevení“ počkat na kapitána Cooka⁷. Holandskou Východoindickou společnost Tasmanovy objevy zklamaly - nenašel nic, co by se dalo ekonomicky využít - a co by se využít dalo, tam narazil na odpor. Proto evropský zájem o jižní Pacifik na více než sto let ochabl.

Černá linie... první výprava
Bílá linie... druhá výprava z roku 1644

Mapa 2: Tasmanovy expedice (přibližné trasy)

⁶ Původně nazývaná Van Diemenova země.

⁷ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 27.

V 18. století se stalo objevování Pacifiku doménou britskou a francouzskou. Obě země si pro námořní výpravy uvolnily ruce po sedmileté válce, Francie si rovněž chtěla zvednout sebevědomí po prohraných bitvách a úspěchy v zámoří se zdály být na dosah.

Největších francouzských pokroků v Pacifiku dosáhl *Louis Antoine de Bougainville*. Tomu se jako prvnímu Francouzovi podařilo obeplout celou planetu a při své cestě dorazil v dubnu 1768 na Tahiti⁸. Tento ostrov prohlásil francouzskou doménou a pak pokračoval směrem k dnešní Samoe, Wallis a Futuna a dále k Vanuatu (Nové Hebridy). Pak se jeho lodě vydaly na jih směrem k Novému Holandsku, narazily na Velkou útesovou bariéru a to je vrátilo zpět kolem Papuy-Nové Guineje směrem k dnešní Indonésii a pak kolem Afriky zpět do Evropy. Stal se tak 14. mužem, který uspěl při pokusu o obeplutí Země. Dodnes je po něm například pojmenován největší ostrov Šalomounových ostrovů⁹.

Ovšem největším průzkumníkem v dějinách jižního Pacifiku se bezesporu stal britský kapitán *James Cook*, který během svých třech výprav zmapoval rozsáhlá a dosud neznámá území, objevil Havaj, „znovuobjevil“ Nový Zéland a díky jeho deníkům a práci vědců, kteří ho provázeli, se Evropané dozvěděli o jižním Pacifiku více než za celou dobu předchozích výpadů.

První z Cookových výprav do Pacifiku se konala pod hlavičkou Královské společnosti, tedy ryze vědeckého tělesa. Cook vedl lodě s vědeckou posádkou do nitra Pacifiku, aby astronomové proměřili vzdálenost Venuše od Slunce a tím zpřesnili určování zeměpisné délky, které komplikovalo navigaci v tak obrovském prostoru. Sice se později ukázalo, že v tomto ohledu promarnili akademici peníze i drahocenný čas, cílů Královské společnosti nakonec Cook s posádkou dosáhli.

⁸ Prvenství mu však těsně uniklo, předběhl ho Samuel Wallis, po kterém je pojmenován jeden ze tří ostrovů ve Wallis a Futuna. Jeho zkušenosti se pak hodily Jamesi Cookovi.

⁹ Bougainville však politicky patří Papue-Nové Guineji.

Kromě astronomických pozorování měli pátrat po Terra Australis Incognita. Bájnou pevninu sice nenašli, zato s pomocí tahitského kněze Tupaea dorazili roku 1769 na Nový Zéland. Během šestiměsíčního pobytu navázal styky s maorskými náčelníky, které stály na vzájemném výhodném obchodu a nezřídka také na oboustranné demonstraci síly¹⁰.

Pak pokračoval v hledání „jižní země“ a chtěl prozkoumat, zda Tasmánie není její součástí. Shodou okolností však dorazil k australským břehům. Lodě se pak vydaly směrem na sever, kopírovaly východoaustralské pobřeží a málem se jim stala osudnou Velká útesová bariéra. Cookova cesta dále vedla do Batávie¹¹ a zpět do Británie.

Při druhé cestě, která se uskutečnila mezi lety 1772-1775, hledal Cook z pověření Královské společnosti opět Terra Australis Incognita - to vše navzdory faktům shromážděným během první výpravy. Cook proto opět obeplul celou planetu, tentokrát však v nebývale vysokých jižní šířkách a jako jednomu z prvních se mu podařilo překonat antarktický polární kruh. Objevení samotného ledového kontinentu mu však těsně uniklo.

Pak se jeho loď obrátila k Tahiti, kde nabrala zásoby, a podnikla novou výpravu, tentokrát směrem k dnešnímu tonžskému archipelů a k Vanuatu. Při této výpravě také zahlédl Novou Kaledonii. Během těchto tří let také navštívil Velikonoční ostrov¹².

Třetí výprava (1776-1779) zavedla Cooka opět na Tahiti, odkud se vypravil na sever a objevil Havaj¹³, kterou pojmenoval Sandwichovy ostrovy. Pak se vydal dále na sever až do Beringovy úžiny, kterou se mu už pokořit nepodařilo. Slavný kapitán, který zanechal stopy po celém Pacifiku a který s konečnou platností přepsal mapy, nakonec zemřel na Havaji

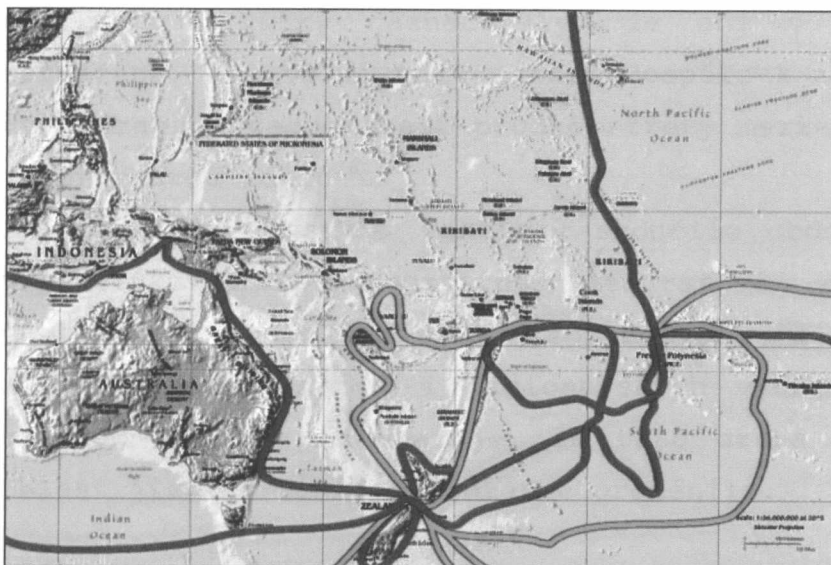
¹⁰ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 28.

¹¹ Dnešní Jakarta.

¹² Objevil ho roku 1722 holandský kapitán Roggeveen.

¹³ <http://www.hawaiian-roots.com/hawaiihistory.htm> - staženo 11.04.2006.

v obyčejné potyčce s domorodci kvůli ukradeným člunům. Položil však pevné základy, na kterých pak jeho evropští pokračovatelé změnili konstrukci celého Pacifiku k nepoznání.

*Červená linie... první výprava
Zelená linie... druhá výprava
Modrá linie... třetí výprava*

Mapa 3: Cookovy výpravy¹⁴

Deníky, které objevitelé Pacifiku během své cesty pořídili a v jejichž čele stojí díla Bougainvillova nebo Cookova, zvedly v Evropě obrovskou vlnu zájmu o celý jižní Pacifik. Autoři často vykreslili Polynésany jako civilizací nezkažené jedince, jejichž příkladu by Evropané měli následovat.

Jejich postřehy přesně zapadly do období, kdy Evropa hltala Robinsona Crusoa nebo Gulliverovy cesty. Líčení panenské přírody a lidí zjevu sice divokého, avšak povahy mírné, fascinovalo a přivádělo do oblasti stále více lidí. Pozornost mužů ještě více navnadily zprávy o nespoutaném sexuálním chování Polynésanek...¹⁵

Není náhoda, že francouzský filosof Jean Jacques Rousseau velebil kult „něžného barbara“ a na Polynésii hleděl jako na

¹⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/James_Cook - staženo 13.02.2006.

¹⁵ Bougainville a jeho muži byli při své návštěvě Tahiti nadšeni. Netušili však, že je Wallis a jeho posádka předběhli. Sexuální chování Polynésanek tedy s největší pravděpodobností pramenilo z „naučené“ vypočítavosti náčelníků, kteří chtěli s nově příchozími Evropany obchodovat.

zemi zaslíbenou. Nepochybně ho v jeho hledání „ráje na zemi“ ovlivnila právě literatura faktu z pera objevitelů.

Takové pohledy na jižní Pacifik drtivě převažovaly. Objevily se také popisy brutálních praktik domorodců, jejichž mezikmenové války naznačovaly, že ani v „edenu“ není nic nezkažené. Jen velmi málo autorů dospělo k závěru, že mince má dvě strany - zaznamenali prudké střety mezi jednotlivými kmeny i opravdovou idylu¹⁶.

Cookovými cestami fakticky skončilo období velkých objevů v Pacifiku, vše podstatné geografové do map zanesli, následovalo období jejich zpřesňování a třídění poznatků a také ekonomických i misionářských výbojů do oblasti. Při zpětném pohledu se ukazuje, že tato druhá fáze objevů celou oblast jižního Pacifiku totálně proměnila.

Během objevitelských plaveb i ve druhé fázi probíhala výměna mezi domorodci a Evropany na principu naturální směny. Posádky potřebovaly čerstvé zásoby, domorodci chtěli železné výrobky jako hřebíky nebo sekerky. Protože železné nástroje byly samozřejmě pro původní obyvatelstvo nedostupné, patřily mezi obchodní komodity číslo jedna.

Na druhém místě se umístily zbraně - především polynéští náčelníci se vždy snažili dostat od Evropanů střelné zbraně, které by je zvýhodnily při často velmi prudkých mezikmenových potyčkách - proto můžeme například ve dvacátých letech 19. století mluvit na Novém Zélandu o „mušketových válkách“¹⁷.

Nedlouho po průzkumnících se do oblasti vydali obchodníci se santálovým dřevem, „lidskou prací“ či velrybáři. Santálové dřevo představovalo velmi ceněnou komoditu - evropský obchod dokázal za dvacet let zlikvidovat takřka všechny jeho zásoby. Po santálovém dřevu se do hledáčku obchodníků dostaly velryby, konkrétně kosticovci, kteří už byli tou dobou v severním

¹⁶ FISCHER, Steven: A History of the Pacific Islands, Palgrave 2002, s.108.

¹⁷ Uvedení střelných zbraní do pacifického prostoru však paradoxně vedlo k tomu, že se brutalita střetů snížila.

Atlantiku vymírajícím podřádem. A obchodníci s „lidskou prací“ je eufemistické vyjádření pro lehčí formu otrokářství - práce na časově limitovaný kontrakt¹⁸ se rozmohla především v Melanésii, v Polynésii ani v Mikronésii se v širším měřítku vzhledem k charakteru ostrovů neujala.

Jen o krok pozadu zůstali misionáři¹⁹, kteří hráli klíčovou roli při „vykolíkování“ nového prostoru a výrazným způsobem zasáhli do kulturního prostředí celé oblasti - v pozitivním slova smyslu například vytvořením písma pro místní jazyky a tím také první kodifikací jazykové normy. Na druhé straně často misionáři vyžadovali plnění evropského standardu v oblékání - v tropických oblastech se tedy ženy měly zahalovat po vzoru Angličanek či Francouzek.

Misie vytvářely nová centra - pro lepší komunikaci a samozřejmě pro lepší přehled nad „ovečkami“. Tlačily na sestěhování do osad s početnější populací, což se ovšem projevilo negativně na tradiční ekonomice a zvýraznilo počínající závislost ostrovanů na zámořských centrech. A to zde vůbec neberu v úvahu fatální škody, které způsobily evropské choroby, které se mohly snáze šířit. Například na Fidži, kde dnes téměř v poměru 1 ku 1 vedle sebe žijí Indové, dovezení na kontrakt k práci mezi lety 1879 až 1916 na plantážích, a původní Melanésané²⁰. Za tuto paritu mohou evropské choroby, které vybilý Melanésany, zatímco Indové byli imunní. Původní populační rozdíl byl přibližně 1 ku 10 ve prospěch Melanésanů²¹.

2.1.2 Původní osídlení Pacifiku

Evropané rozhodně nepřicházeli do neobydleného a pustého regionu. Daleko před nimi se přes míle vodní hladiny s velkou

¹⁸ Většinou pět nebo deset let.

¹⁹ V první řadě protestantští následovaní katolíky.

²⁰ 51 % populace se hlásí k melanéskému původu, 44 % se hlásí k indickým kořenům.

²¹ FISCHER, Steven: A History of the Pacific Islands, Palgrave 2002, s.152.

přesností plavili předci dnešních Polynésanů a částečně i Melanésanů. Jejich postup stojí rozhodně za zmínku, neboť s mnohem menšími zdroji dosáhli tehdejší mořeplavci stejných výsledků jako Evropané²².

Dlouhou dobu se antropologové přeli, odkud vlastně Polynésané přišli a jakým způsobem se jim podařilo osídlit tisíce ostrůvků rozestých po Pacifiku. V úvahu připadaly čtyři teorie²³ - Polynésané přišli z Ameriky²⁴, druhá teorie předpokládá, že existuje dosud neobjevené prastaré centrum polynéské kultury, odkud se mořeplavci vydávali na své objevy²⁵, třetí, rovněž nepřilíš rozšířená představa, tvrdí, že Polynésané přišli z Nového Zélandu.²⁶

Dnes nejuznávanější teorie tvrdí, že osidlování celá oblasti probíhalo ve třech časově od sebe vzdálených etapách²⁷.

V první fázi, mezi lety 60 000 - 35 000 před naším letopočtem, přišli zástupci homo sapiens přes dnešní Indonésii do oblasti Nové Guinei a Austrálie. Hladina moře se nacházela kvůli době ledové asi o 100 metrů níž než dnes, takže nároky na plavbu mezi Sundou²⁸ a Sahulem²⁹ nebyly příliš vysoké. Z této vlny osídlení pocházejí Aboriginci a některé kmeny na Papue-Nové Guineji a přilehlých ostrovů. Tím skončilo osidlování západní části Austrálie a Oceánie. Pak migrace na bezmála třicet tisíc let ustala, hladina moře se mezitím vrátila na dnešní úroveň³⁰.

²² Zde je však nutné připomenout, že jim to trvalo tisíce let. To však nic nemění na faktu, že s prostředky doby kamenné pokořili největší oceán planety.

²³ ANDERSEN, Johannes C.: Mýty a legendy Polynésanů; Volvo Globator 2000, s. 16.

²⁴ Autoři tak soudili z v Pacifiku převažujícího východního proudění, které mohlo usnadnit cestu na západ. Tato teorie však není příliš rozšířená a pod tíhou archeologických nálezů v Nové Kaledonii o ní již není slyšet.

²⁵ Autor tak usuzuje z faktu, že pokud by předci Polynésanů byli v kontaktu s „asijským“ živlem, převzali by například pěstování rýže. Polynésané však rýži nepěstovali... Podle posledních výzkumu je pravděpodobné, že Polynésané rýži znali, ale jednoduše ji vyměnili za jinou plodinu.

²⁶ Podle nejrozšířenější teorie patřil naopak Nový Zéland k územím, která byla objevena a obsazena mezi posledními.

²⁷ RADEMACHER, Cay; Dobyťi Pacifiku; Geo; 1/2005, s. 118-142.

²⁸ Přibližně dnešní jihovýchodní Asie.

²⁹ Pevnina zahrnující Tasmánii, Austrálii, Novou Guineu a další přilehlé ostrovy. Rovněž nazývaná Meganésie.

³⁰ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. 17.

Kolem roku 3 000 př.n.l. se v oblasti Tchaj-wanu chystala druhá migrační vlna. Na cestu se vydali Lapitové³¹, lidé patřící k austronéské jazykové rodině, jejíž vliv lingvisté i biologové vystopovali v prostoru od Madagaskaru až po Velikonoční ostrov. Lapitové rychle obsadili prostor od Nové Guinei přes Vanuatu a Novou Kaledonii až na Fidži. Odtud pak expanze pokračovala až do střední Oceánie - na Samou (Plavecké ostrovy) a Tongu (Přátelské ostrovy). Pak se rozpínavost Lapitů opět zastavila.³²

Důvodem byl zřejmě nedostatek zdrojů ve střední Oceánii, který Lapitové na větších ostrovech typu Fidži nezažili. Archeologové předpokládají, že se většina z těch, co se na Tonga a Samou vydali, vrátila zpět. Zbytku, který musel čelit realitě velmi skromných podmínek, trvalo přibližně tisíc let, než se přizpůsobil. Touto izolací lze částečně vysvětlit oddělení Melanésanů od Polynésanů. K novému výboji donutil Polynésany s největší pravděpodobností populační přetlak.

Lapitové se postupně přizpůsobili a revoluční vynález katamaránu³³ jim umožnil podnikat dlouhé cesty po Pacifiku. Skupina asi tuctu lidí na něm mohla přežívat šest týdnů, což je doba, za kterou lze urazit až pět tisíc kilometrů. Žádný z ostrovů v Pacifiku není od svého nejbližšího souseda tak daleko³⁴.

Díky tomu se Polynésané dostali přes Cookovy ostrovy na Společenské ostrovy, Markézy a Tuamotu. Odtud ve druhé vlně objevili Havaj a nakonec také Nový Zéland a přilehlé ostrovy³⁵.

³¹ Lapitové podle specifického druhu keramiky, kterou archeologové poprvé našli roku 1952 v Nové Kaledonii.

³² <http://www.abc.net.au/ra/pacbeat/stories/s1439479.htm> - staženo 15.01.2006.

³³ Tongiaki.

³⁴ RADEMACHER, Cay; Dobyání Pacifiku; Geo; 1/2005, s. 118-142.

³⁵ Není zřejmé, zda katamarany směřující na Nový Zéland vyrazily z Cookových ostrovů nebo ze vzdálenějšího Tahiti, rozhodně však šlo o objevitelskou výpravu.

2. 2 Různé pohledy na Pacifik a vymezení jeho oblastí

Jakmile objevování Pacifiku pokročilo, naplno vyvstala otázka klasifikace a vymezení nového prostoru. V 18. století začala být tato potřeba naprosto očividná. O zařazení oblasti se evropští vědci pokoušeli ze dvou stran – buď preferovali biologický přístup, nebo dávali přednost směru antropologickému. V mnoha případech docházelo samozřejmě k prolínání obou pohledů, neboť samotní vědci často mezi biologií a antropologií nerozlišovali.

Biologický přístup pracoval především s rozdílností fauny a flory mezi západní částí dnešní Indonésie na straně jedné a východním zbytkem Indonésie, Novou Guineou s Austrálií na straně druhé. Na základě zkoumání dospěli ke správnému závěru, že Novou Guineu a Austrálii kdysi propojoval pevninský most.

Nejznámější biologickou hranici, tzv. Wallaceovu linii³⁶, stanovil během svého pobytu v oblasti v polovině 19. století *Alfred Russel Wallace*³⁷, který rozetnul území dnešní Indonésie na základě svých znalostí o živočišných druzích a oddělil Jávu od Lomboku. Na západ převažují savci společné i pro zbytek jihovýchodní Asie³⁸, zatímco na území toho, co zbylo po Sahulu, převažovali vačnatci.

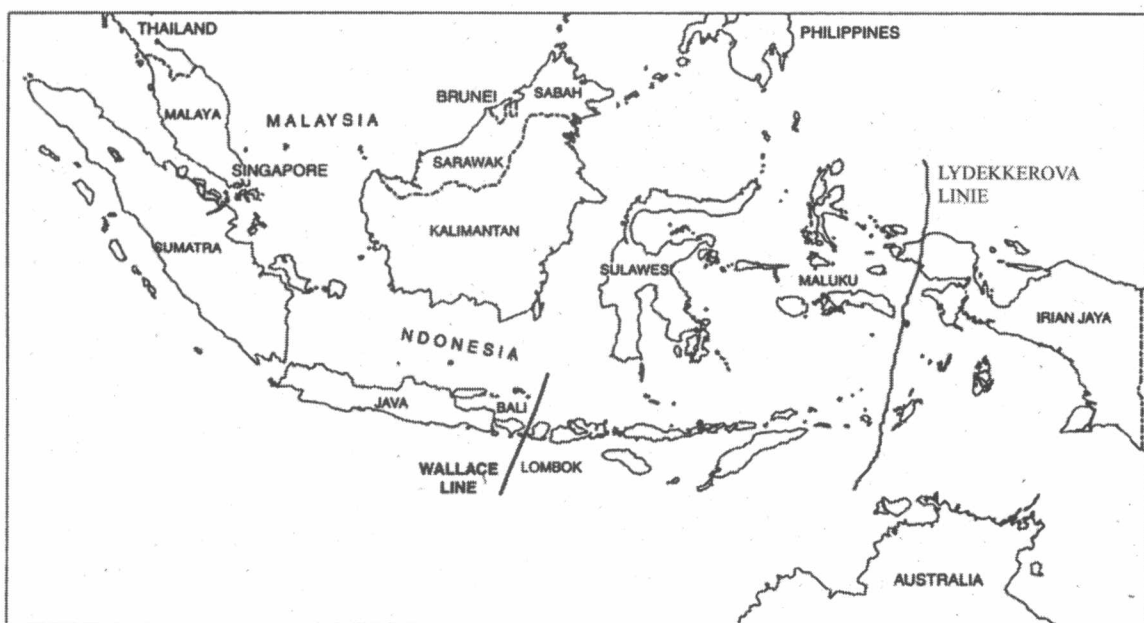
Tato linie však slouží pouze pro zjednodušení, ve skutečnosti Wallace stanovil vlastní ekoregion oplývající mnohými endemickými druhy nazývaný Wallacea, který leží mezi oběma výše zmiňovanými oblastmi.

Wallaceova linie ji odděluje na západě, na východě se tento předěl nazývá Lydekkerova linie.

³⁶ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. 17.

³⁷ On sám by byl jasným příkladem polyhistora – biolog, antropolog i zeměpisec.

³⁸ Například tygří nebo opice.

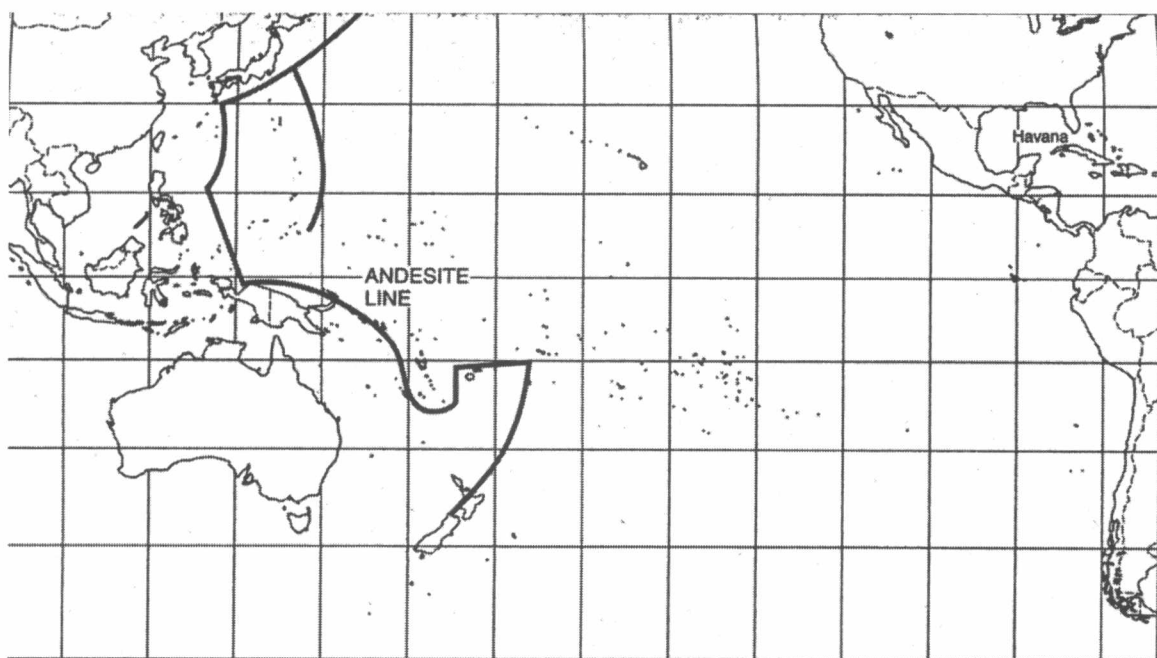
Mapa 4: Wallaceova a Lydekkerova linie³⁹

Pozornosti geologů neunikl ani podstatný rozdíl mezi Melanésii a Polynésii. Zatímco prvně jmenovaná oblast je tvořená na vulkanických základech, většinu ostrovů v Pacifiku stvořili koráli. Takto stanovili vědci tzv. andezitovou linii, která až na výjimky kopíruje známý „pacifický ohňový kruh“, tedy vulkanický systém. Vně linie leží tzv. kontinentální ostrovy nebo ostrovy vzniklé vulkanickou činností. Oba tyto typy oplývají přírodními zdroji.

Uvnitř andezitové linie dominují především korálové ostrovy⁴⁰, na kterých příroda naopak šetřila. Tato linie však slouží jen orientačně, kromě Havajských ostrovů můžeme najít řadu vulkanických ostrovů například mezi Cookovými ostrovy nebo ve Francouzské Polynésii. V případě sopečné činnosti mohlo dojít k vyzdvihnutí existujících atolů nad hladinu, erupce mohly dosahovat takové intenzity, že vytvořily úplně nové ostrovy.

³⁹ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. 14.

⁴⁰ Výjimkou jsou Havajské ostrovy.

Mapa 5: Andezitová linie v jižním Pacifiku⁴¹

Vedle biologického úhlu pohledu se postupně prosazoval také směr antropologicko-sociologický. Ten byl založen především na fyzických odlišnostech obyvatel jihopacifických ostrovů a také na odlišnostech v jejich společenském uspořádání.

Nejvýraznější postavou tohoto oboru v naší oblasti byl *W. H. R. Rivers*, britský antropolog a psycholog, který v roce 1898 podnikl cestu do Torresovy úžiny a na Novou Guineu. Při této příležitosti zpřesnil pojem *Melanésie*⁴² - systém ostrovů zahrnující Novou Guineu, Bismarcův archipel včetně Admirality Islands, Santa Cruz Islands, Banks Islands, Šalomounovy ostrovy, Vanuatu, Novou Kaledonii s Loyalty Islands a Fidži. Do této oblasti ještě patří Moluky a částečně rovněž Timor.

⁴¹ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. 14.

⁴² V překladu „černý ostrov“. Výraz *Melanésie* poprvé zazněl v roce 1832 v práci francouzského badatele Julesa Dumonta d'Urville. Jeho vymezení však bylo nepřesné, neboť například od sebe nerozlišil papuánské a austronéské etnikum.

Pokud pomineme „západní dimenzi“ Melanésie, pak ve vymezené oblasti najdeme čtyři nezávislé státy.

Melanésané se v porovnání s Polynésany vyznačují menší a drobnější postavou. Navíc si u nich raní antropologové nevšimli sociálních struktur ve smyslu jasné hierarchie. Prosadil se koncept „velkého Muže“ - sociální statut se odvozoval od hmotných statků, například od počtu velmi ceněných vepřů. Tato pozice se tedy mohla rok od roku měnit.

Absence hierarchie měla pro následný vývoj a přístup koloniálních mocností vážné důsledky, které se v nejhroším slova smyslu vyjevily v Austrálii, jejíž původní obyvatelstvo patří do papuánské etnické skupiny. Protože kolonizátoři nenarazili na jasnou strukturu, vyvodili, že země nikomu nepatří, tedy koncept *terra nullius*⁴³.

Antropologové se shodují, že Melanésané pevné hierarchické skupiny patrně na první pohled ani nepotřebovali. Vzhledem k charakteru ostrovů, které spadají vně andezitové linie, se nemuseli potýkat s nedostatkem nerostných i potravinových zdrojů, jejichž nedostatek u Polynésanů urychlil stratifikaci a zvýraznil hierarchii. Navíc Melanésané od doby výpadu na Samou a Tongu nepodnikali objevitelské plavby Pacifikem - neměli projekt, který by vyžadoval jasné vedení.

Obyvatelé oblasti, kterou dnes nazýváme *Polynésii*⁴⁴, museli hospodařit s mnohem skromnějšími zdroji a navíc podnikali také plavby. Záhy se tedy u nich vytvořily pevné struktury. Polynésany spojují také ústně předávané báje, důraz na moc náčelníka *mana*⁴⁵ a hodnotový systém *tapu*, který musel být dodržen, aby mana zůstala neposkvrněná. Tyto zásadní prvky polynéské kultury se až na malé obměny shodují

⁴³ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. 122.

⁴⁴ V překladu „mnoho ostrovů“. Pojem *Polynésie* se poprvé objevil v roce 1756 v práci francouzského akademika Charlese de Brossese a původně se vztahoval na všechny pacifické ostrovy.

⁴⁵ Za zdroj mana se považovala kombinace příslušnosti k linii náčelníků, dále odvaha v boji a správcovský um. Náčelníci vítali všechny prostředky, jak svou mana rozšířit. A to bylo možné například i obchodem s Evropany.

u novozélandských Maorů, u Havajců i u obyvatel vzdáleného Velikonočního ostrova.

Právě Nový Zéland, Havaj a Velikonoční ostrov tvoří tzv. *polynéský trojúhelník*, tedy rozsah, ve kterém se Polynésané pohybovali a kde se dnes nacházejí ostrovy s polynéskou populací. K Polynésanům patří také obyvatelé některých ostrovů v Melanésii i Mikronésii, takže nakonec vypadá rozšíření Polynésanů ne jako trojúhelník, ale připomíná spíše rejnoka mantu⁴⁶. V této práci však budeme pro zjednodušení pracovat s pojmem trojúhelníku⁴⁷. Do této oblasti spadají čtyři nezávislé státy, řada dalších ostrovů požívá značné autonomie v rámci Nového Zélandu, Francie nebo USA.

Třetí oblastí, která v regionu zbývá, je *Mikronésie*⁴⁸. Tu tvoří stovky malých ostrovů rozestých na obrovské ploše Pacifiku. Ze západu tvoří hranici Mikronésie Filipíny, na východě a severovýchodě Polynésie a z jihu Melanésie. V tomto regionu funguje osm politických jednotek, z toho pět nezávislých států. Dominantní vliv si zde zachovaly USA.

Samostatnou jednotku, již vzhledem ke své velikosti, tvoří Austrálie. Toto rozdělení je všeobecně přijímáno a proto se ho budu držet i ve své diplomové práci.

Oblast Austrálie a Oceánie totiž v minulosti narážela na velký problém - co k ní vlastně patří a proč. V literatuře se proto objevuje slovní spojení „not a self-evident region“⁴⁹. Zatímco rozsah například Afriky a Ameriky dnes nikdo

⁴⁶ Tento „polynéský ocas“ lze vysvětlit na základě převažujícího oceánského i atmosférického proudění – při neúspěšné plavbě stačilo Polynésanům sedět na katamaránu a proudy je zanesly vždy západním směrem do Melanésie a Mikronésie. Tuto teorii však nelze považovat za vševysvětlující, například v případě Elice Islands (Tuvalu) šlo o objevitelskou výpravu.

⁴⁷ Ani ten však není úplně přesný, početná polynéska komunita žije v Kalifornii, pokud bychom se zabývali Polynésany jako celkem, pak bychom mohli mluvit o polynésém čtyřúhelníku.

⁴⁸ V překladu „malý ostrov“. Také tento výraz navrhl Jules Dumont d'Urville.

⁴⁹ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. 30.

nezpochybňuje, u Evropy se můžeme dohadovat, kudy vlastně vede její východní hranice, u Austrálie a Oceánie narážíme ve vědeckých pracích na zásadní odlišnosti, ve kterých se často odrážela i autorova národnost.

V 19. století se v akademických statích objevoval pojem *Australasie*, což byl čistě britský konstrukt, který vzal definitivně za své udělením statutu dominií Austrálii a Novému Zélandu.

Francouzská tradice nazývá region *Oceánií*, avšak často se práce liší autor od autora podle toho, zda do něj dotyčný zařazuje Austrálii, Nový Zéland nebo také ostrovy spadající pod Indonésii. Podobně nejasně oblast vymezují i japonští akademici.

Američtí vědci mluví o „*pacifických ostrovech*“, kam zařazují jak ostrovy severně od rovníku, tak i ostrovy v jižním Pacifiku. Ovšem pojem „*pacifické ostrovy*“ a „*jihopacifické ostrovy*“ považují za synonyma.

Novozélandští akademici tendují k používání pojmu „*jihopacifické ostrovy*“, australští vědci se k němu také přiklánějí, pokud však chtějí zdůraznit geografickou dimenzi, mluví například o oblasti Melanésie jako o „*jihozápadních pacifických ostrovech*“.

Pokud budu psát o ostrovech ve všeobecném kontextu, který by vymezené hranice mezi Mela-, Mikro- či Polynésií překračoval, pak se budu držet v souladu s novozélandskou akademickou linií výrazu „*jihopacifické ostrovy*“. A to i v případě, že dotčené ostrovy leží nad rovníkem, tedy formálně „na severu“.

Mapa 6: Vymezení oblastí v jižním Pacifiku⁵⁰

⁵⁰ HOADLEY, Steve: The South Pacific Foreign Affairs Handbook, Allen&Undin 1992, s. 14.

3. Nový Zéland a jeho vývoj do druhé světové války

Pozici Nového Zélandu v oblasti výrazně determinuje jeho poloha - před více než padesáti miliony lety, které uplynuly od rozdělení Gondwany⁵¹, zůstával stranou všech kontinentálních vlivů. Jediným spojením s okolím se staly tahy ptáků...

3.1 Objevení Nového Zélandu a jeho navázání k Británii

Takto ho objevili předci dnešních Maorů, pro které představoval Nový Zéland eldorádo. Vše se jim v nové domovině zdálo nečekaně obrovské, řeky proto Maorové považovali za vstup do vnitřních lagun, tedy jezer. To je jeden příklad za všechny.

Poloha v jižním cípu Pacifiku, kde pouze nejsevernější část Severního ostrova zasahuje do subtropického pásu, donutila Maory k výrazným změnám, které nakonec vedly k jejich výraznému odlišení od ostrovních Polynésanů. Nový Zéland se Polynésii nepodobá ani bohatstvím země - patřil ke kontinentu a tvoří nejzazší výspu na andezitové linii.

Když přijeli na Nový Zéland Evropané, našli zde desítky kmenových formací, které obývaly především Severní ostrov, na Jižním ostrově byla maorská populace v porovnání se Severem omezená.

První kontakty s Evropany nedopadly nejlépe - Tasmanův incident v Golden Bay pouze zahájil sérii. V tomto ohledu se zúročil rozvážný britský přístup kapitána Cooka, na jehož návštěvy Maorové vzpomínali rádi⁵² - Britům se takříkajíc vydařil „první kontakt“ a pověsti o něm se později promítly

⁵¹ Gondwana byl prapůvodní kontinent, jednolitá masa pevniny, která se vlivem pohybu tektonických desek začala dělit na kontinenty, které ve výsledku známe z dnešní mapy.

⁵² Zde je ovšem nutné podotknout, že „historii píší vítězové“ - pověsti o Cookově diplomacii se nepochybně zakládají na pravdě, ale také Cook používal tvrdé prostředky, aby například ukázal, že nebude tolerovat krádeže apod.

v rozhodujícím momentu novozélandské historie - boje o kontrolu nad budoucím Novým Zélandem mezi Velkou Británií a Francií.

Francouzský kapitán Marion du Fresne a patnáct jeho mužů zaplatilo kvůli řadě nedorozumění životem. Francouz totiž nechal v rámci odvěty zničit tři maorské vesnice a i tato diskreditace sehrála při konečném účtování v roce 1839-40 svou roli.

Až do konce 18. století zůstávaly ostrovy mimo zorné pole velmocí i obchodníků. Samozřejmě docházelo k ad hoc návštěvám, ale v žádném případě nešlo o organizovanou činnost. To se změnilo se založením britské trestanecké kolonie v Austrálii roku 1788. Tehdy se do hledáčku Velké Británie dostal i Nový Zéland.. počet obyvatel Austrálie, tedy Nového jižního Walesu (NJW), začal raketově narůstat a tím vzrůstal tlak na zdroje. Podle některých pramenů nebyl schopen NJW uživit své obyvatelstvo již kolem roku 1830⁵³.

Pozornost obchodníků se obrátila k Novému Zélandu a jeho „nevyčerpatelnému“ bohatství. Do roku 1840 přijaly ostrovy na 2000 Evropanů - ty Maorové nazývali *Pakeha*, tedy ne-Maorové. Nově příchozí se rekrutovali z různých skupin - obecně lze mluvit o velrybářích, obchodnících a misionářích.

V první sledu přicházeli tuleňáři, kteří budovali stanice na pobřeží. K interakci s Maory v tomto případě docházelo jen ve velmi omezeném měřítku a protože zdroje se ukázaly jako vyčerpatelné, brzy se lov tuleňů nevyplatil. Jižní ostrov, kde ceněná zvířata žila, stál v první polovině 19. století poněkud stranou zájmu - z hlediska hustoty osídlení i množstvím surovin vypadal vedle svého severního souseda jako popelka. To

⁵³ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. 86.

se změnilo s objevením zlata v Otagu roku 1861 a následující zlatou horečkou⁵⁴.

Nástup pobřežních velrybářů⁵⁵ měl již charakter stabilních stanic, které fungovaly se souhlasem maorského náčelníka. Ten v nich viděl posílení své *mana* a používal kontaktů s Evropany pro obchod, tedy především pro získání železa a zbraní. Velrybáři si od Maorů půdu nekupovali, ostrovy zůstávaly pod vládou jednotlivých kmenů. Docházelo však k rozsáhlejší výměně informací a obě strany se postupně naučily respektovat svůj protějšek. Nešlo o vztahy přátelské, ale již nedocházelo ke krveprolití. Pro velrybářské stanice na pobřeží běžně pracovali Maorové a Pakeha se bez potíží ženili s maorskými ženami.

Do kurzu se rovněž dostala těžba dřeva, která směřovala přes Tasmanovo moře do Austrálie. Pakeha a Maorové stavěli společné podniky, které dřevní bohatství především Severního ostrova dokázaly během padesáti let totálně vyčerpat⁵⁶. Mezi lety 1820-40 kvetl obchod se lněnými výrobky - hlavním odběratelem byl Nový Jižní Wales.

V případě misionářů můžeme hovořit o výraznějších interakcích. První zástupci britské protestantské Církevní misionářské společnosti (CMS), vedené kaplanem Nového Jižního Walesu *Samuelem Marsdenem*, přijeli na Nový Zéland roku 1814⁵⁷. O několik let později je následovali metodisté z Londýnské misionářské společnosti (LMS) a se zpožděním dvou dekád také katolíci reprezentovaní biskupem francouzské národnosti Jeanem Baptistem Francois *Pompallierem*.

Misionáři se snažili obrátit Maory na víru, zbavit je podle jejich soudu barbarských zvyklostí. Ze zápisků Samuela

⁵⁴ Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s.87.

⁵⁵ Tedy těch, kteří se nespolehnali na pravidelné migrační tahy, ale soustředili se na menší při pobřeží žijící druhy.

⁵⁶ GREY, Alan: Aotearoa and New Zealand – Historical Geography; Canterbury University Press 1994, s. 1.

⁵⁷ FISCHER, Steven: A History of the Pacific Islands; Palgrave 2002, s. 103.

Marsdena⁵⁸ vyplývá, že Maorové udělali dobrý dojem a proto je misionáři považovali za poměrně „snadné sousto“. Stejně jako obchod posiloval náčelníkům mana, stejně působil i kontakt s misionáři. Jakmile se Evropanům podařilo zachytit maorský jazyk do psané podoby, zájem Maorů o základní vzdělání raketově narůstal.

Činnost obchodníků a misionářů odstartovala rozklad tradičního maorského uspořádání. Náčelníkovu mana sice zvyšoval obchod a střelné zbraně, z druhé strany ji však podkopávaly zkušenosti Maorů, kteří si osvojili základy angličtiny, a především křesťanské učení, jež se pro mladé Maory stalo vítanou municí proti tradičnímu uspořádání.

„Mušketové války“, které stály životy mnoha mladých příslušníků kmenů a jež vyvolal nárůst mana náčelníků severního ostrova, znamenaly zásadní zásah do kmenové rovnováhy a vyvolaly novozélandskou dobu „stěhování národů“. Do populační struktury zasáhly nejen brutální střety, ještě větší ztráty na životech přinesl nástup evropských nemocí, což byl jev typický na všech jihopacifických ostrovech.

Tato kombinace vyústila ve fatální populační úpadek především v mužské části populace⁵⁹. Protože již vzhledem k nedostatku bojovníků nemohli náčelníci podniknout válečnou výpravu, začala se hodit vidina míru na zemi, kterou prezentovali misionáři a bible, jež se ve třicátých letech stala „bestsellerem“.

Roku 1830 došlo na Severním ostrově k první konverzi ke křesťanství - a pak následoval takřka dominový efekt. Podle odhadů misionářů ke křesťanství konvertovala do roku 1845 více než polovina všech Maorů⁶⁰.

⁵⁸ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 35.

⁵⁹ Zatímco první výpravy dospěly k číslu 200 000 Maorů, po zásahu válek a nemocí odhadovali misionáři počet Maorů na 100 000.

⁶⁰ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 38.

Nevyřešený však zatím zůstával právní status území dnešního Nového Zélandu. Obchod a misie tlačily na ujasnění právního rámce tím více, čím se kontakty a ekonomické vazby rozšiřovaly.

Nejvýznamnější ze soukromých společností byla Novozélandská asociace (později Novozélandská společnost) pod taktovkou *Edwarda G. Wakefielda*, jenž rozjel v Novém Jižním Walesu úspěšný byznys s půdou. Právě na australském příkladu se Wakefield přesvědčil, že by se půda neměla dělníkům dát v plen, ale měla by se jim prodat - aby se nestali příliš nezávislími na Koruně⁶¹. Z jejich daní se pak měla platit další imigrace.

Tuto svou teorii pak později přenesl přes Tasmanovo moře na Nový Zéland. V květnu 1839 vyplula z Británie loď *Tory*, aby se postarala o první nákupy půdy - pak následovala první vlna osadníků.

Wakefield věřil, že řadu problému, se kterými se Británie v jeho době potýkala, lze přičíst na vrub přelidnění - proto aktivně podporoval myšlenku kolonizace nových území a díky jeho vlivu ve vládě se mu podařilo nakonec odpovědné činitele přesvědčit.

Wakefield sám se na Nový Zéland dostal až v roce 1853, přesto podle jeho projektů vznikaly první osady, jejichž centrem se logicky stala misie.

Byla to právě otázka půdy, která nakonec přinutila Velkou Británii roku 1840 k oficiální akci a k připojení Nového Zélandu k jejím državám.

Od třicátých let totiž množství kontaktů mezi Maory a Pakeha začalo rok od roku exponenciálně narůstat - a Nový Zéland přitom stále zůstával mimo britský právní systém. Neexistovala zde autorita, která by rozhodovala množící se

⁶¹ <http://www.teara.govt.nz/1966/W/WakefieldEdwardGibbon/WakefieldEdwardGibbon/en> - staženo 13.03.2006.

spory mezi Evropany. Guvernér Nového Jižního Walesu⁶² na tuto funkci aspiroval, ovšem v praxi se toto uspořádání neosvědčilo - Nový Zéland se jurisdikci vymykal a prosazování práva bylo velmi chabé

Zasahování guvernérů NJW začalo již na počátku 19. století - šlo nejen o spory Evropanů, ale také o ochranu Maorů, kteří se připojili k posádkám evropských lodí. Mnoha nařízeními a zákony se snažili guvernéři prosadit humánní zacházení s Maory, protože očekávali, že se to setká s kladnou odezvou na druhém břehu Tasmanova moře.

Teprve v roce 1833 se Nový Zéland dočkal britského koloniálního správce, kterým se stal *James Busby*⁶³. Vláda v Londýně ho však vybavila naprosto nedostatečnými pravomocemi, a tak se je všemožně snažil posílit. Jeho základním posláním bylo získat Maory pro myšlenku stále britské vlády.

Busbyho kroky výrazně urychlila politika Francie, která neskrývala svůj zájem rozšířit svůj vliv i na území obou ostrovů. Proto roku 1835 sepsal *Prohlášení nezávislosti Nového Zélandu*, které označilo Severní ostrov za suverénní jednotku pod ochranou Velké Británie. To však situaci neuklidnilo a v řadě strategických přístavech docházelo k potyčkám jak mezi Maory, tak i mezi Evropany. Nakonec se do nepokojů zapojil i guvernér NJW, který poslal na Nový Zéland válečnou loď, jejíž kapitán *William Hobson* měl popsat, co se vlastně na vzdáleném území děje.

Dopisy od Busbyho i Hobsona se sešly v Londýně a vykreslily situaci, která úředníkům musela připomínat počátek války. Rozmáhaly se spekulace s půdou, hrozilo, že soukromníci Wakefieldova typu „rozeberou“ vládě Jejího Veličenstva Nový Zéland pod rukama.

⁶² Nejméně aktivními guvernéry NJW byli P.G. King a po něm L. Macquarie. King například po tři měsíce hostil mocného maorského náčelníka a chtěl tak utužit dobré styky s jeho kmenem, který kontroloval území a klíčové přístavy v oblasti Bay of Islands.

⁶³ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 44.

Definitivně se Velká Británie rozhodla pro intervenci roku 1839. Ale protože Londýn uznal deklaraci z roku 1835 nezávislost Nového Zélandu, musel Busby připravit náčelníky k souhlasu s převedením suverenity na Velkou Británii.

Prekérním úkolem získat definitivní souhlas maorských vůdců nakonec londýnští úředníci pověřili kapitána Hobsona. Když začátkem února dorazil do Bay of Plenty, měl již v kapse listinu, která ho jmenuje viceguvernérem všeho, co se mu podaří během jeho mise získat.

Do země však přijel s prázdnýma rukama - návrh budoucí Smlouvy z Waitangi⁶⁴ se vytvářel „za pochodu“ a maorský překlad se v klíčových termínech od anglické verze odlišoval⁶⁵. I přes tyto diskrepance, které nakonec vyústily v tzv. maorské války, drtivá většina náčelníků listinu podepsala - svůj podpis však připojila k maorské verzi. Na základě podpisového aktu pak Hobson vyhlásil vlastnictví Severního ostrova „odstoupením“ a Jižní ostrov si Koruna nárokovala na základě „práva objevení“⁶⁶. Z toho je zřejmé, že ke Smlouvě se připojily jen severní kmeny, jižní byly vyloučeny. To odpovídalo populačním poměrům na Ostrovech.

V pohledu Londýna již nešlo o vytvoření Nového Zélandu, na kterém budou působit Evropané mezi Maory, ale o vznik státu evropského typu, který ochrání Maory. Demografický vývoj tímto směrem neúprosně postupoval - Maory kosily importované choroby a zatímco první objevitelé odhadovali počty domorodců na 200 000, v roce 1860 se toto číslo snížilo na necelých 60 000.

⁶⁴ Treaty of Waitangi - dodnes základní kámen novozélandského zákonodárství. Na jejím základě nárokují maorští náčelníci práva na rybolov na kmenových územích. Smlouva je však do značné míry symbolickým svazkem dvou ras - Maorů a Evropanů. Den, kdy byla podepsána, byl prohlášen za státní svátek.

⁶⁵ Rozdíl spočíval v klíčovém pojmu *suverenita*. Zatímco v anglické verzi náčelníci postupovali suverenitu, v maorském překladu byla použita formulace *kawanatanga*. To není nejbližší možný výraz suverenity, tím jsou výrazy *mana* nebo *rangatiratanga*, zatímco *kawanatanga* je pojem bližší vládnutí. Náčelníci měli smluvně garantovanou vládu nad svým územím, ve smlouvě shrnuto pod pojmem *majetek* a za to převáděli na Korunu *kawanatanga* - tedy vládu nad zemí. V Prohlášení z roku 1835 se mluví o nezávislosti náčelníků jako o *rangatiratanga* a výraz *kawanatanga* byl vyhrazen „dobrotivé péči Koruny“.

⁶⁶ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 50.

Evropská populace mezitím dynamicky narůstala a přibližně v roce 1860 se početně vyrovnala maorské. V době podepsání Smlouvy se přitom pohybovala kolem dvou tisícovek - za dvacet let tedy vzrostla evropská populace na Novém Zélandu 30krát⁶⁷.

3.2 Vývoj Nového Zélandu do druhé světové války

Nový Zéland se do první světové války na světovém kolbišti takřka vůbec neprojevoval. Za své kolonie, později dominia⁶⁸, řešila zásadní zahraničněpolitické či ekonomické otázky vláda v Londýně, Británie se starala o ochranu svých zájmů v jižním Pacifiku a její dominantní pozice námořní velmoci zaručovala „výspám impéria“ klid na rozvoj.

Proto je pro první dekády novozélandské historie pod křídly monarchie charakteristická určitá zahleděnost do vnitřního vývoje. Vzhledem k podmínkám, které museli první osadníci řešit, jim to nelze mít za zlé - kultivace krajiny, stavba železnic a další infrastruktury, podpora imigrace pohlcovala takřka veškerou energii nově vznikající politické reprezentace. Zahraniční politika se proto v první fázi dostávala do hledáčku Novozélandčanů jen tehdy, pokud mohlo dojít k ohrožení ekonomického vývoje Ostrovů⁶⁹.

Po potlačení maorských nepokojů v 60. a 70. letech 19. století došlo k přímo raketovému nárůstu populace, která se svým charakterem začala velmi pozvolna vzdalovat britské domovině, ačkoliv Britské ostrovy zůstávaly „domovem“. Každý, kdo chtěl práci nebo půdu, byl na Novém Zélandu vyslyšen. Příval osadníků z Británie neustával a jedno z posledních míst na Zemi, kam vkročila noha člověka, bez potíží nově příchozí absorbovalo.

⁶⁷ McLEAN, Denis: *The Prickly Pair*; University of Otago Press 2003, s. 61.

⁶⁸ Austrálie získala status dominia v roce 1901, Nový Zéland následoval o šest let později, tedy v roce 1907.

⁶⁹ V případě, že by hrozila například cla na dovoz novozélandských výrobků, především zemědělských produktů, na kterých byla země životně závislá. Naproti tomu nechtěli novozélandští politici ani slyšet o volném obchodu, protože na dovoz výrobků uvalovali clo, aby ochránili domácí producenty.

V 80. letech 19. století začali politici na obou stranách Tasmánova moře diskutovat o možnosti vytvoření Australasie - tedy federace, která by zahrnovala sedm existujících kolonií. Australasijská federální konference, která řešila konkrétní návrhy uspořádání, se konala v roce 1891 v Sydney.

Pokud by se tehdy delegáti shodli, s nejvyšší pravděpodobností bychom dnes místo dvou anglofonních zemí mluvili pouze o jedné. V 80. letech 19. století totiž hospodářské potíže nutily přemýšlet novozélandskou politickou reprezentaci o zapojení země do svazku s pozdější Austrálií. V devadesátých letech se však hospodářství začalo dařit, a proto zástupci Nového Zélandu⁷⁰ nakonec návrhy odmítli. Ostrovy se tak definitivně vzdály institucionálnímu rámci Australského svazu. Dodnes však zakládající listiny na Nový Zéland pamatují a vyhrazují mu místo⁷¹.

Nový Zéland se po boku Británie účastnil všech válečných střetů, do kterých se Londýn zapojil - například v búrských válkách poslal Nový Zéland na bojiště více než šest tisíc mužů - v porovnání k počtu obyvatel jeho příspěvek vysoce převyšoval samotnou Británii.

Silná vazba na Londýn nevzala za své ani po udělení statutu dominia, kterého se Nový Zéland dočkal v roce 1907. Samotný status dominia byl již formálním potvrzením dávno panujícího stavu. Novému Zélandu se však do trhání vazeb příliš nechtělo - mezi loajálností ke Koruně a touze po samostatnosti panovala nepřímá úměra a Nový Zéland byl často k osamostatnění dotlačen, než že by dynamika procesu spočívala ve vnitřním kvasu domácí politiky. Politiku země formovala zásada „Kam jde Británie, tam jdeme i my“ a to platilo jak pro ekonomické, tak především pro bezpečnostní otázky.

Také první světová válka posílila vlastenecké tendence. Bitva u Gallipoli v roce 1915 představovala pro novozélandské

⁷⁰ George Grey, William Russell a Harry Atkinson.

⁷¹ BLAINEY, Geoffrey: Dějiny Austrálie; Lidové noviny 2001, s. 117.

jednotky hotová jatka. Přesto Nový Zéland neutlumil svou vojenskou přítomnost... naopak, přístup „Impérium nás potřebuje“ se stal základním postojem politické reprezentace i běžných občanů.

Velké Británii se podařilo vytvořit velmi efektivní systém vztahů v Impériu, založený na čtyřech pilířích - pouto Koruny, jednotný šterlinkový blok a společný celní tarif, imperiální pas (dnes občanství) a společná zahraniční politika⁷². První fáze fungování Commonwealthu - od schválení Westminsterského statutu⁷³ až do začátku druhé světové války můžeme považovat za příklad fungující konfederace a zlatý věk Commonwealthu, který se již nebude opakovat.

Nový Zéland se po skončení první světové války silně angažoval v nové Společnosti národů. Na její půdě se také objevily první trhliny v zahraničních vztazích mezi Británií a jejími dominii. „Ministerstvo zahraničí“ Nového Zélandu, tedy především premiéři, svého ochránce kritizovali - například v otázce italské invaze do Habeše. Výhrady však sdělovali zásadně neveřejně, aby nevznikl dojem, že se impérium drolí⁷⁴.

Katastrofální pozice Velké Británie na asijském bojišti ve druhé světové válce však odhalila závažné slabiny v dosavadním uspořádání mezi Británií a dominii. Proto již v roce 1941 zřizuje Austrálie svůj vlastní Foreign Office, Nový Zéland svého většího souseda následuje a vymyká se z rámce oficiální britské politiky - posílá svého vysokého komisaře do Canberry a Ottawy.

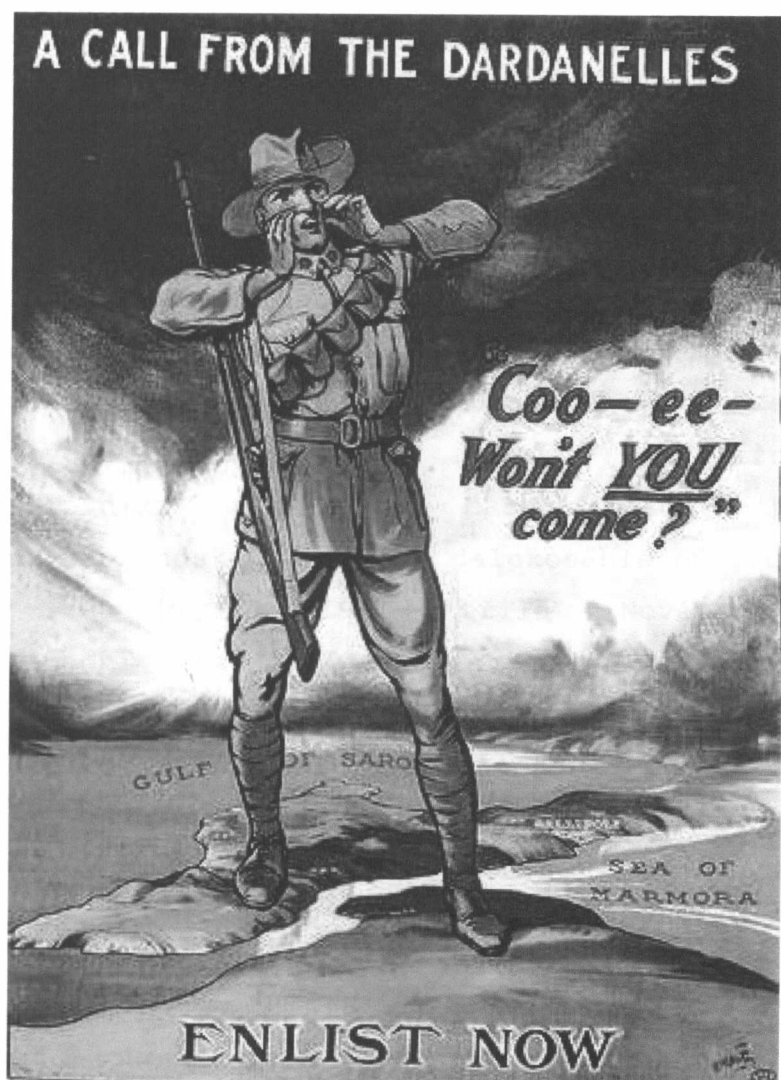
To odstartovalo novou vlnu v novozélandské zahraniční politice - ta se měla napříště osamostatnit. Do určité míry se tak stalo, ale speciální vazby mezi Velkou Británií na straně jedné a Austrálií s Novým Zélandem na straně druhé jsou stále živé. Změnu těžiště směrem do jihopacifického prostoru pak

⁷² Z tohoto výčtu se od počátku vymykala Kanada se svou logickou orientací na USA.

⁷³ Stalo se tak v roce 1931. Novozélandský parlament však ratifikaci dohody zdržoval až do roku 1949.

⁷⁴ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 209.

posílilo rozhodnutí Velké Británie nevydržovat vojenské jednotky východně od Adenu⁷⁵. Další ranou pro vzájemné australsko-novozélandsko-britské vztahy se stal roku 1973 vstup Spojeného království do tehdejších Evropských hospodářských společenství⁷⁶.

Obrázek 1: Dobový náborový leták do ANZACu⁷⁷

⁷⁵ Roku 1968 to prohlásil britský premiér Wilson.

⁷⁶ Obzvlášť palčivý byl tento proces pro Nový Zéland – Británii se však podařilo prosadit výjimku na dovoz určitých zemědělských komodit a tím dát svým bývalým koloniím čas na diverzifikaci ekonomiky.

⁷⁷ http://www.wilsonsalmanac.com/images1/anzac_po1.jpg - staženo 25.03.2006.

4. Nový Zéland a jeho državy

Při prvním pohledu na mapu by se mohlo zdát, že situace s Novým Zélandem je velmi jasná. Vlastní území zahrnuje Severní a Jižní ostrov - plus další ostrovy, z nichž největší jsou Chathamské ostrovy a Steward Island. Nový Zéland dále ovládá Kermadecké ostrovy, Antipodes Islands, Auckland Islands, Bounty Islands, Campbell Island a Snares Islands - všechny tyto ostrovy spadají pod přímou jurisdikci parlamentu ve Wellingtonu.

K Novému Zélandu však patří i území, které disponují různým stupněm samosprávy - sem spadají Cookovy ostrovy, Niue a Tokelau. Výhledově musíme počítat i s novozélandským nárokem v Antarktidě - Ross Dependency⁷⁸. Celkem se tak vliv novozélandského státu roztáhl od jižního pólu až téměř k rovníku⁷⁹ a přes dvě časová pásma⁸⁰. To má samozřejmě pro novozélandskou politiku dalekosáhlé důsledky.

Až do roku 1962 patřila k Novému Zélandu také tehdejší Západní Samoa⁸¹, která se stala první zemí jižního Pacifiku, jež dostala samostatnost. V rámci mandátů Společnosti národů a poručeneckých území OSN spadala pod Nový Zéland od roku 1914 a novozélandská meziválečná politika s tímto územím do budoucna počítala a použila i sílu, aby zkrotila odbojné tendence.

4.1 Cookovy ostrovy

Skupinu patnácti ostrovů ležících severovýchodně od Nového Zélandu, přibližně v polovině cesty mezi Aucklandem a Honolulu, získal Nový Zéland do své jurisdikce v roce 1901.

⁷⁸ Ačkoliv nárok na Ross Dependency bývá často zpochybňován, více viz příslušný oddíl.

⁷⁹ Nejsevernější ostrůvek patřící Tokelau, Atafu, leží 513 námořních mil od rovníku.

⁸⁰ Přibližně 157° VD - 170° VD.

⁸¹ Od roku 1997 se užívá pouze název Samoa.

Objevil je pravděpodobně španělský mořeplavec *Alvaro de Mendaña de Neyra* a to již v roce 1595. Následovaly další kontakty. James Cook, na jehož počest ruská výprava ostrovy v 19. století pojmenovala⁸², podnikl několik výprav a zanesl je do map. Postupně se zde etablovala britská moc, jejímž projevem byl protektorát jižní části fungující od roku 1888⁸³. V šedesátých letech, pod vlivem samoánské nezávislosti, se obyvatelé rozhodli v roce 1965 setrvat ve volném přidružení s Novým Zélandem.

Vazby mezi Novým Zélandem a Cookovými ostrovy však můžeme hledat v mnohem starší minulosti - není vyloučené, že z Rarotongy vyplul katamarán, na kterém dorazili předkové novozélandských Maorů do své nové domoviny.

Z geografického hlediska se jednotlivé ostrovy velmi liší. Zatímco sedm severně ležících má charakter spíše atolu, jejich populace i zdroje jsou velmi omezené, osmička jižně ležících území vznikla sopečnou činností a na polynéské poměry oplývá půdou a nerostným bohatstvím. Právě zde najdeme drtivou většinu z přibližně dvacetitisícové populace, hlavní město Avaru a samozřejmě vládní orgány. Obě skupiny přitom odděluje asi tisíc kilometrů mořské hladiny.

Novozélandské působení se na Cookových ostrovech pohybovalo mezi touhou o úplné ovládnutí území, což charakterizovalo období před první světovou válkou, přes meziválečnou stagnaci až k poválečnému „přetrhávání pout“ a k symbolickému vyhlášení volného přidružení.

Od padesátých let už nikdo nepochyboval, že Cookovy ostrovy směřují k volnější vazbě s Novým Zélandem. Sám Wellington vypracoval čtyři varianty, se kterými pak pracovala

⁸² http://cs.wikipedia.org/wiki/Cookovy_ostrovy - staženo 24.03.2006.

⁸³ <http://www.cook-islands.gov.ck/history.php> - staženo 24.03.2006.

reprezentace na Cookových ostrovech - nezávislost, vnitřní samospráva, úplná integrace nebo polynéská federace⁸⁴.

Vztah obou zainteresovaných celků v otázce sebeurčení a samostatnosti nápadně připomíná vazbu Nového Zélandu k Británii - nikdo o změnu příliš nestál. Stejným způsobem, jakým Britové trhali pouta s Novým Zélandem, postupovali sami Novozélandčané k ostrovanům. Ti si velmi rychle spočítali, že úplná nezávislost by na ně dopadla silou morové rány, na druhé straně Nový Zéland tlačil na uvolnění vzájemných vztahů. A protože polynéská federace byl koncept sice slibný, ovšem vzhledem k okolnostem nerealizovatelný, zbývala pouze vnitřní samospráva vyřešená statusem volně přidruženého státu k Novému Zélandu. V tomto ohledu došly Cookovy ostrovy z území ovládaných Novým Zélandem nejdále.

Obě strany souhlasily s dobrovolností tohoto svazku a obě mohou od této dohody *kdykoliv* odstoupit. Nový Zéland a Cookovy ostrovy vyřešily pravidla fungování volného přidružení v roce 1974 tzv. „výměnou dopisů“⁸⁵, která proběhla mezi premiérem Nového Zélandu *Normanem Kirkem* a jeho protějškem *Albertem Henrym*. Kirk si pouze vymínil, že dohoda stojí na společně sdílených hodnotách⁸⁶. Pokud bychom zašli do absurdity, Wellington by s volným přidružením skoncoval, pokud by se ostrované vrátili ke kanibalismu. Kirk zároveň přislíbil, že se novozélandská vláda bude řídit přáním ostrovní administrativy.

Jinak Nový Zéland do záležitostí ostrovů vůbec nezasahuje - to platí jak pro vnitřní, tak i pro vnější vztahy. Role Nového Zélandu se může projevit jen v případě, že ho o to

⁸⁴ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 258.

⁸⁵ WERNER, Bush von (eds. 1994): *New Politics in the South Pacific*; Institute of Pacific Studies, USP 1994, s. 104.

⁸⁶ <http://www.cook-islands.gov.ck/history.php> - staženo 24.03.2006.

vláda Cookových ostrovů požádá. Nejde tedy o kontrolu, ale podporu⁸⁷.

Zákonodárnou moc Cookových ostrovů tvoří jednokomorový parlament⁸⁸. V *Legislativním shromáždění*, zasedá 25 poslanců, které obyvatelé vybírají na pětileté funkční období. Systém Cookových ostrovů zná také „horní komoru“, *Ariki*, kterou ovládají náčelníci kmenů⁸⁹. V tomto případě se jedná o relikv podobný britské Sněmovně lordů - faktické pravomoci horní komory v podstatě nemá, její vytvoření vychází vstříc původnímu kmenovému uspořádání, proto do legislativního procesu zasahuje radou či konzultací⁹⁰.

Hlavou Cookových ostrovů zůstává královna Alžběta II., kterou zastupuje „královský reprezentant“. Podobně jako na Novém Zélandu, v Austrálii nebo v Kanadě, se výkon funkce omezuje pouze na symbolické akty, moc výkonná spočívá zcela v rukou premiéra a vlády. Kandidáta na reprezentanta navíc vybírá kabinet a Londýn ani Wellington do ní nijak nezasahují. Formálně však Alžběta II. zůstává hlavou Cookových ostrovů „ve jménu Nového Zélandu“, tedy coby *královna novozélandská*, a proto probíhá návrh reprezentanta přes generálního guvernéra na Novém Zélandu⁹¹.

Na zahraničně-politickém poli se Cookovy ostrovy etablovaly v rámci regionálních fór, ale také ve speciálních organizacích při OSN - účastní se práce v WHO, UNESCO nebo FAO. Prostřednictvím těchto těles se tedy mladému státu dostalo uznání *de facto*. Vláda totiž prozatím nepožádala o členství a nechává se zastupovat novozélandským velvyslancem při OSN. Právě pole „mezinárodní identity“ se pravděpodobně

⁸⁷ WERNER, Bush von (eds. 1994): *New Politics in the South Pacific*; Institute of Pacific Studies, USP 1994, s. 102.

⁸⁸ <http://www.nzaid.govt.nz/library/docs/mfat-cookislands-country-paper.pdf> - staženo 17.04.2006.

⁸⁹ V literatuře nepanuje shoda, zda lze Ariki označit za druhou komoru parlamentu či zda jde o samostatné těleso. Vzhledem k tomu, že její pravomoci jsou pouze formální, přikláním se k názoru, že se o horní komoru nejedná.

⁹⁰ <http://www.cook-islands.gov.ck/parliament.php> - staženo 24.03.2006.

⁹¹ LANGE, Nicolaus; *The Cook Island's unique constitutional and international status*; www.cookislands.de - staženo 17.02.2005.

v budoucnosti stane místem, kde se budou Cookovy ostrovy prosazovat. Lze proto očekávat, že nejpozději ve střednědobém horizontu požádají o členství v OSN a Commonwealthu.

Omezené možnosti volně přidružené země se projevují také v zastoupení na mezinárodním poli formou velvyslanectví, také v tomto případě vypomáhá Nový Zéland, jehož ambasády Cookovy ostrovy využívají, pokud v zemi nemají vlastního zástupce. Této podmínce však vyhovuje v podstatě celý globus, neboť ostrovy udržují misi vysokého komisaře ve Welligtonu a generálního konzula v Aucklandu, honorárních konzulů v Austrálii, na Havaji, v Norsku a v Los Angeles⁹².

Cookovy ostrovy samozřejmě disponují vlastní vlajkou, která je částečně odvozena od novozélandské zástavy. Na modrém poli se v levém horním rohu nachází Union Jack, symbol sepětí s bývalým Impériem, uprostřed pak v kruhu tančí patnáctka bílých hvězd, za každý z ostrovů jedna.

Důvodem, proč se obyvatelé nakonec nepřiklonili k plné samostatnosti, jsou výhody plynoucí z novozélandského občanství. Většina obyvatel ostrovů, více než třicet tisíc, totiž žije na Novém Zélandu a osamostatnění by dalším zabránilo ve volném přístupu do země bývalého koloniálního pána - a to včetně pracovních povolení. V opačném směru volnost neplatí, Novozélandčané nemohou na Cookovy ostrovy přijet a začít pracovat, aniž by podstoupili příslušné úřední procedury.

Novozélandské příspěvky k rozpočtu Cookových ostrovů tvoří rovněž nezanedbatelnou položku v příjmové stránce vlády. Toto číslo se mělo postupně snižovat - zatímco v roce 1993 poslala vláda ve Welligtonu na Cookovy ostrovy 13 milionů NZ dolarů⁹³, v roce 2000 se tato částka snížila na sedm milionů⁹⁴. Do roku

⁹² <http://www.cook-islands.gov.ck/consulates.php> - staženo 24.03.2006.

⁹³ WERNER, Bush von (eds. 1994): *New Politics in the South Pacific*; Institute of Pacific Studies, USP 1994, s. 104.

⁹⁴ <http://www.cook-islands.gov.ck/history.php> - staženo 24.03.2006.

2008 se pak měly ostrovy obejít bez příspěvků⁹⁵, to se ovšem nestalo. Pro rok 2006 plánuje novozélandská vláda uvolnit na pomoc pro Cookovy ostrovy asi 24 milionů⁹⁶ novozélandských dolarů⁹⁷.

4.2 Niue

Ostrov Niue patří mezi největší ostrovy korálového typu na světě a leží mezi královstvím Tonga a Cookovými ostrovy. Od roku 1957 byl spravován z Wellingtonu spolu s Cookovými ostrovy, jakmile se však ukázalo, že Cookovy ostrovy chtějí zvolit rychlejší cestu k sebeurčení, stalo se z něj samostatně spravované území.

Niue objevil v roce 1774 *James Cook*, ten ho však pojmenoval „Divošský ostrov“, protože se mu nedostalo vřelého přijetí a domorodci ho uvítali v pomalovaném oblečení, jehož barva nápadně připomínala krev⁹⁸. Dlouhou dobu ho spravovala Londýnská misionářská společnost, aby nad ním v roce 1900 vyhlásila Velká Británie protektorát a v roce 1901 se správy ujal Nový Zéland. Když vyhlásily Cookovy ostrovy volné přidružení s Novým Zélandem, Niue počkal a ke stejnému kroku se odhodlal v roce 1974 zákonem *Niuean Constitution Act*.

Obyvatelé Niue jsou v krocích směřujících k nezávislosti o poznání ostražitější než na Cookových ostrovech. V podstatě veškerou zahraniční i obranou politiku nechávají na Novém Zélandu. To se projevuje například tím, že na rozdíl od Cookových ostrovů nevydržuje jiné zastoupení než úřad vysokého komisaře ve Wellingtonu. Práce v mezinárodních organizacích se omezuje podobně jako v případě Cookových ostrovů na speciální agentury při OSN a regionální fóra. V dohledné době se

⁹⁵ WERNER, Bush von (eds. 1994): *New Politics in the South Pacific*; Institute of Pacific Studies, USP 1994, s. 104.

⁹⁶ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=000F0FE8-AF7F-140B-8C9983027AF1FE9F> – staženo 24.03.2006.

⁹⁷ Jeden novozélandský dolar stojí přibližně 14,2 Kč – tedy 340 milionů Kč.

⁹⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/Niue> - staženo 24.03.2006.

pravděpodobnost, že by Niue aspirovalo na členství v OSN, blíží nule. Ani Niue není dosud členem Commonwealthu.

Zákonodárná moc spočívá na jednokomorovém Zákonodárném shromáždění, ve kterém působí dvacet poslanců volených na tři roky, vládu tvoří premiér a tři zástupci parlamentu.

Také Niue disponuje vlastní vlajkou, tvoří ji žluté pole, v levém horním rohu nechybí Union Jack, symbol svazku s Velkou Británií - ten je však upraven. Uprostřed v kříži se nachází velká hvězda představující Niue, kterou obklopují další čtyři hvězdy symbolizující Jižní kříž novozélandské vlajky.

Obyvatelé si podrželi výhody novozélandského občanství a stejně jako v případě Cookových ostrovů platí, že více obyvatel Niue žije mimo vlastní ostrov, tedy na Novém Zélandu, než ve vlasti. Nepoměr je až šokující - k Niue se hlásí více než 20 000 lidí z Nového Zélandu, na Niue žijí necelé dvě tisícovky lidí⁹⁹.

Ekonomiku ostrova drží do značné míry nad vodou hospodářská pomoc Wellingtonu, a to výrazně formuje názory na případné vyhlášení nezávislosti. Na Niue dokonce od roku 2004 sílí hlasy, aby se ostrov zbavil volného přidružení a vrátil se zpět do náruče Nového Zélandu¹⁰⁰. Důvodem pro tyto spekulace se stal úder cyklónu Heta, který naplno prokázal, že bez Nového Zélandu se ostrov nikdy neobejde. Podobný „návrat do historie“ však není pravděpodobný.

Cookovy ostrovy a Niue můžeme považovat za dekolonizovaná území. OSN je také vyškrtlo ze seznamu nedekolonizovaných území. Pochybnosti stále panují nad jejich právním statutem. Ačkoliv dosáhly formální nezávislosti a Wellington do jejich záležitostí zasahuje pouze s jejich svolením nebo na jejich žádost, nelze hovořit o samostatnosti faktické.

⁹⁹ <http://www.niueisland.com/history> - staženo 24.03.2006.

¹⁰⁰ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=00079454-28E4-13F4-9C7483027AF10105> - staženo 25.03.2006.

Tu limitují ekonomické otázky, bezpečnostní zajištění a zahraniční zastoupení. Hovořit o tomto území jako o kolonii není rovněž odpovídající, už vzhledem k faktu, že obě jednotky mohou ze svazku unilaterálním rozhodnutím kdykoliv vystoupit. Nabízí se proto pojmenováním *semisuverénní stát*¹⁰¹.

4.3 Tokelau

Poslední nezpochybnitelnou a nezpochybňovanou částí novozélandského „impéria“ je trojice atolů známá pod názvem Tokelau, bývalé Union Islands¹⁰². Na rozdíl od Cookových ostrovů a Niue se jméno tohoto území stále objevuje na seznamu nesamosprávných teritorií OSN¹⁰³. A také tam ještě zůstane. Formálně má Tokelau status *teritoria*.

Britský protektorát zavedený v roce 1877 vystřídalo v roce 1916 připojení k tehdejší kolonii Gilbert and Ellice Islands. V roce 1925 toto území získal do své kompetence Nový Zéland - a tento stav se dodnes nezměnil.

Tři atoly - Atafu, Nukunonu a Fakaofu - patří k těm nejizolovanějším državám, které kdy britské impérium mělo. Letecké spojení nepřipadá vzhledem k nevhodnému terénu v úvahu, lodní dopravu výrazně limitují útesy, a proto se lodní styk omezuje na lehčí plavidla. Navíc trvá cesta ze Samoa na Tokelau více než den. Žádný z atolů se nenachází výše než pět metrů nad mořem. Všechny tyto charakteristiky naznačují, že jde o zdaleka nejzranitelnější součást Nového Zélandu.

Politický systém Tokelau od roku 1948 po schválení *Tokelau Act* a jeho dodatků plně závisí na parlamentu ve Wellingtonu. Na atolech se ale s novozélandskou asistencí vytvořil specifický systém samosprávy založený na právech tradičních

¹⁰¹ HNÍZDO, B.: K problematice mikrostátů a závislých území. *Politologický časopis*, 9., 2002, č. 1, s. 89.

¹⁰² Do roku 1946 znal svět Tokelau coby Union Islands.

¹⁰³ <http://www.thecommonwealth.org/Templates/YearbookInternal.asp?NodeID=140415> – staženo 24.03.2006.

vůdců. Každý z atolů volí Radu starších, *taupulegas*, která zároveň funguje jako „magistrát“. V jeho čele stojí volený starosta, *pulenoku*. Místní úroveň každého atolu zastřešuje vůdce Rady starších, *faipule*¹⁰⁴. Obyvatelé odmítli možnost integrace s Cookovými ostrovy a dali přednost novozélandské správě¹⁰⁵.

Tokelau patří ke špičkám v poměru poslanců na obyvatele - v unikamerálním parlamentu, Fono, zasedá 21 poslanců¹⁰⁶, tedy na jednoho poslance připadá asi 70 lidí. Na základě Tokelau Amendment Act z roku 1996 získalo Fono určité pravomoci při schvalování legislativy. V zákonech přijímaných novozélandským parlamentem, kde není výslovně zmíněno, že platí i na Tokelau, takový zákon na atolech neplatí. Novozélandská vláda a parlament rozhodují o Tokelau také prostřednictvím mezinárodních smluv, které se na něj automaticky vztahují¹⁰⁷.

Na rozdíl od předešlých držav si Tokelau nevytvořilo vlastní vlajku ani hymnu, není to třeba, alespoň dokud zůstává v rámci Nového Zélandu.

Nastavený systém může fungovat pouze ve specifických ostrovních podmínkách - na atolech žije méně než 1500 obyvatel, na každý ostrov připadají tři policisté apod. Rovněž soudní moc je závislá na Novém Zélandu. A pokud by někdo byl odsouzen nepodmíněně, musel by se přestěhovat k výkonu trestu buď na Samou nebo na Nový Zéland - na Tokelau totiž chybí vězení¹⁰⁸. Také hlavní město chybí - centrum vlády se přesouvá tak, jak rotuje funkce „předsedy vlády“, *Ulu o Tokelau*¹⁰⁹.

Posledních pět let pracovali zástupci místní elity s novozélandskými úředníky na návrhu ústavy, která by umožnila přechod poslední novozélandské kolonie k podobnému systému,

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 261.

¹⁰⁶ Z dostupných zdrojů není možné určit, kolik poslanců vlastně ve Fono zasedá. CIA WorldFactbook 2005 uvádí 21, Ron Crocombe v knize *The South Pacific* pracuje s číslem 28.

¹⁰⁷ <http://www.tokelau.org.nz/Government/govtframe.htm> - staženo 23.03.2006.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ http://www.dfat.gov.au/geo/tokelau/tokelau_brief.html - staženo 23.03.2006.

jaký vládne na Cookových ostrovech nebo na Niue. Návrh zajišťoval vládě plnou exekutivní kontrolu, Tokelanům novozélandské občanství, vláda ve Wellingtonu se zavázala k poskytování ekonomické pomoci a k zajištění obrany a zahraniční politiky.

Práce však přišla vniveč. Návrh nedostal v referendu konaném v únoru 2006 potřebné dvě třetiny hlasů - souhlasilo s ním jen 60 procent obyvatel, u zbytku převážila obava z budoucnosti ostrovů. I přes ujištění novozélandské premiérky Helen Clarkové, že Nový Zéland s pomocí nepřestane¹¹⁰, dospělo čtyřicet procent voličů, tedy 232 Tokelanů, kteří vhodili svůj hlas do urny, že je lepší vrabec v hrsti než holub na střeše¹¹¹. Vždyť z Nového Zélandu přichází 80 % veškerých finančních prostředků¹¹².

Tokelau tak zůstává na listině OSN a v pozici kolonie Nového Zélandu. Ale podle reakcí obyvatel se zdá, že to nikomu příliš nevadí. Zastánci volného přidružení konstatovali, že to zkusí příště, možná už za dva roky¹¹³.

Ačkoliv se v rozsahu samosprávy tato území odlišují, několik charakteristik mají společných. Jde o velmi zranitelná území - demograficky i ekologicky. Nový Zéland, především jeho největší město Auckland, v současnosti hostí více lidí z těchto oblastí, než kolik zůstalo doma. To s sebou přináší odliv kvalifikovanějších pracovních sil na Nový Zéland - doma pak zůstávají staří lidé, kteří již nechtějí odejít, a nekvalifikovaní, kteří jsou pro dynamický pracovní trh nepoužitelní.

Všechna tato území leží v pásu, které pravidelně plení cyklóny, mnoho ostrovů vzniklo působením korálů, a jsou tedy

¹¹⁰ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=00027729-1AB8-13ED-AD8C83027AF1010F> - staženo 25.03.2006.

¹¹¹ <http://www.tokelau.org.nz/selfdeter/tokrefresult.html> - staženo 23.03.2006.

¹¹² <http://www.nzaid.govt.nz/programmes/c-tokelau.html> - staženo 23.03.2006.

¹¹³ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=000000E5-FF1A-13F4-B33483027AF10252> - staženo 24.03.2006.

položeny jen několik málo metrů nad hladinou moře. Akutní ohrožení pro ně představuje globální oteplování a zvyšování hladiny moří a zesilující příboj urychlující erozi pobřeží. Těmto problémům se budu věnovat v šesté kapitole.

4.4 Ross Dependency

Území sice nespadá do oblasti vymezené pro tuto diplomovou práci, Nový Zéland ho však nárokuje od roku 1923 a ve všech dokumentech novozélandské vlády se s ním setkáváme, proto ho nelze nevízt v potaz. Jde o výseč území od 60tého stupně jižní šířky směrem k jižnímu pólu, která je omezena mezi 160 stupněm východní délky a 150 stupněm západní délky¹¹⁴.

Tato výseč zahrnuje Rossovo moře, pojmenované po svém objeviteli *Jamesi Clarkovi Rossovi*, ostrovy Balleny Islands a Scott Island a také ledovec Ross Ice Shelf. Co se pevninské masy týče, neukazuje se novozélandský nárok jako velký zisk, ale pokud jde o ryby a další živočišný materiál, jde o území nesmírně bohaté.

Formálně zde platí novozélandské zákony, které však musí potvrdit guvernér Ross Dependency. Území je součástí novozélandského ústavního systému, takže pokud se ve výseči kdokoliv narodí, automaticky dostává novozélandské občanství¹¹⁵.

Nároky na území v Antarktidě jsou založeny na tzv. sektorovém uspořádání, které poprvé použila pro svůj severní prostor Kanada v roce 1907 a který pak převzaly všechny severní velmoci. Na jihu tak poprvé učinila Velká Británie v roce 1908, následovaná Novým Zélandem (1923) a Francií o rok později. Tento přístup státy kombinovaly s právem objevení a efektivním držením. Mezinárodní společenství se však zdráhalo přijmout tyto požadavky za své.

¹¹⁴ <http://www.mfat.govt.nz/foreign/antarctica/ross/rossdependency.html> - staženo 24.03.2006.

¹¹⁵ Tamtéž.

Proto mezinárodní rámec fungování Antarktidy zajišťuje *Smlouva o Antarktidě*, která vstoupila v platnost v roce 1961. Pod vlivem úspěšné vědecké spolupráce se státy¹¹⁶ dohodly na 14ti člankové deklaraci, která kupodivu funguje již čtyřicet let a bude v platnosti tak dlouho, dokud ji některý ze signatářů nezpochybní.

Smlouva vymezuje Antarktidu jako území pouze pro mírové účely, kde nemohou probíhat žádné testy zbraní, kontinent je vyhrazen vědeckému výzkumu, na kterém se mohou podílet signatářské státy Smlouvy.

Důležitý čtvrtý článek Smlouvy prozatím zchladil všechny státy, které by si chtěly udělat z Antarktidy svůj zadní dvorek. Stanoví totiž, že dokud je dohoda v platnosti, jsou všechny nároky uloženy k ledu - staré ani případné nové „zábory“ se neuznávají, nelze je rozšířit...¹¹⁷

K původní dvanáctce signatářských států se později připojilo dalších 32 zemí, mezi nimi v roce 1962 také socialistické Československo, po rozpadu federace přešlo členství na oba nástupnické státy.

Smlouva ovšem neřeší palčivé problémy suverenity - neexistuje těleso, které by zodpovídalo za chod celé Antarktidy, a to vyvolává problémy. Kdo zodpovídá za letecký provoz, bezpečnost vědců, kdo si může nárokovat exkluzivní ekonomickou zónu podle Úmluvy o námořním právu, kdo může aspirovat na kontrolu vesmírného prostoru nad Antarktidou?

Dnešní „rozparcelování“ území se může stát v brzké době jablkem sváru - britský zábor se například částečně překrývá s argentinským a chilským. A obě tyto země dávají hlasitě najevo, že se svých „práv“ rozhodně vzdát nehodlají. Argentina dokonce převezla na nárokované území ženu ve vysokém stádiu těhotenství, aby mohla porodit v pro člověka nehostinné

¹¹⁶ Argentina, Austrálie, Belgie, Chile, Francie, Japonsko, Jižní Afrika, Nový Zéland, Norsko, Sovětský svaz, Spojené státy americké a Velká Británie.

¹¹⁷ http://www.antarctica.ac.uk/About_Antarctica/Treaty/treaty.html - staženo 25.03.2006.

Antarktidě¹¹⁸ a posílila tak nárok Buenos Aires. Stejný postup zvolilo i sousední Chile.

Dalším problémem je regulace turismu - na internetu lze najít již desítky webových stránek, které slibují výlet do Antarktidy. To s sebou přináší zhoršení životního prostředí a logický tlak na stavbu odpovídající infrastruktury, například přistávacích ploch.

Obrovské potíže představují také komerční zájmy - oceány kolem Antarktidy křižují flotily lodí, které silně narušují celý ekosystém. Kvůli ochraně životního prostředí kolem Antarktidy, jakož i jedinečného ekosystému vlastního kontinentu, se státy v roce 1980 dohodly na speciálním režimu ochrany, *Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources*, na jehož základě vznikla speciální agentura se sídlem v tasmánském Hobartu¹¹⁹.

Nerostné zdroje Antarktidy jsou prozatím v bezpečí - podle posledních výzkumů se mocnost pevninského ledovce díky hojnějším srážkám zvětšuje, se současnou technikou se těžba čehokoliv na Antarktidě nevyplatí. Ale bylo by naivní se domnívat, že by v případě nálezu dosažitelných ložisek ropy nebo černého uhlí, tyto zdroje připadly „všemu lidstvu“, jak uvádí preambule Smlouvy o Antarktidě¹²⁰.

Nový Zéland se vzhledem k tomu, že je otevřený univerzálním mezinárodním organizacím typu Společnosti národů či OSN, jeví jako kandidát, který by se svého podílu v Antarktidě vzdal¹²¹ ve prospěch mezinárodního tělesa. To ovšem za předpokladu, že by tak učinili všichni aktéři v prostoru, což ovšem není příliš pravděpodobné.

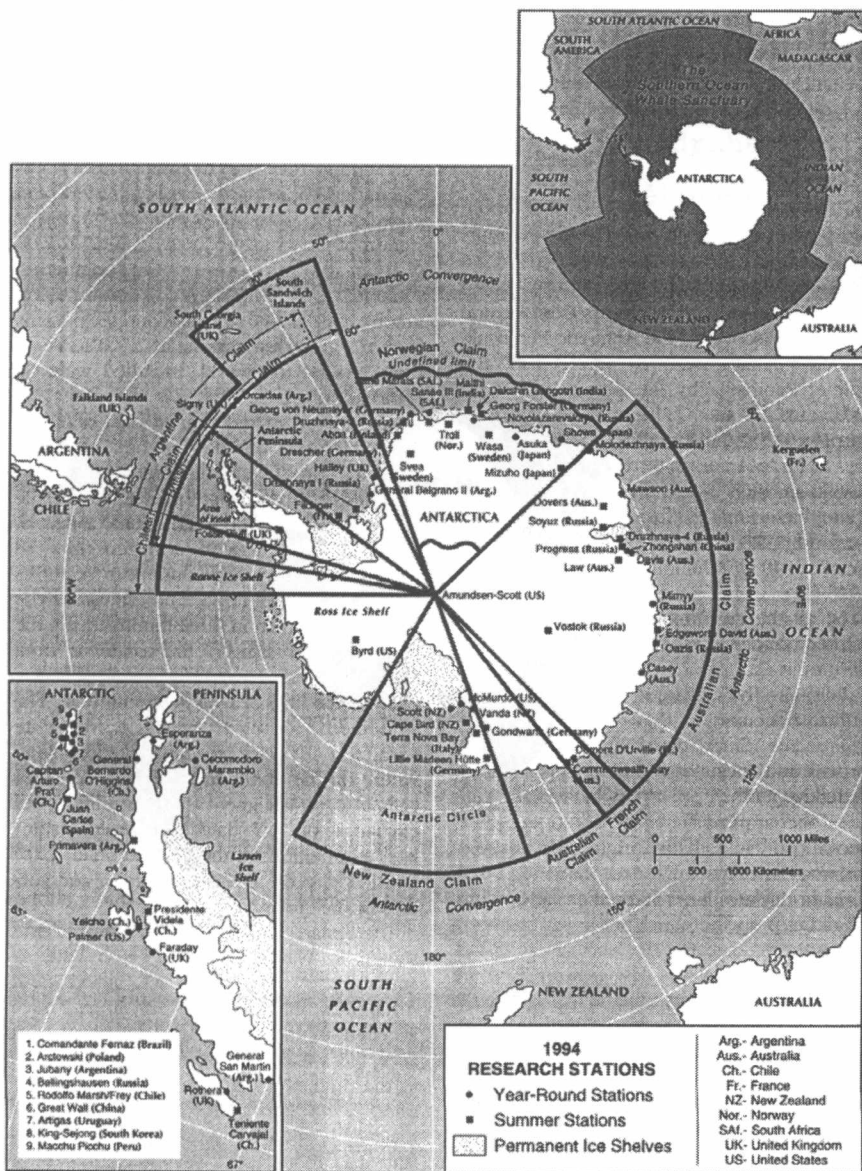
¹¹⁸ GLASSNER, Martin, FAHRER, Chuck: *Political Geography*; Wiley 2003; s. 470.

¹¹⁹ <http://www.mfat.govt.nz/foreign/antarctica/ccamir/ccamlr.html> - staženo 25.03.2006.

¹²⁰ http://www.antarctica.ac.uk/About_Antarctica/Treaty/treaty.html - staženo 25.03.2006.

¹²¹ GLASSNER, Martin, FAHRER, Chuck: *Political Geography*; Wiley 2003; s. 470.

Antarktida se proto jeví jako jedno z „nejlukrativnějších“ míst, kam by mohl v novém století směřovat silný tlak států.

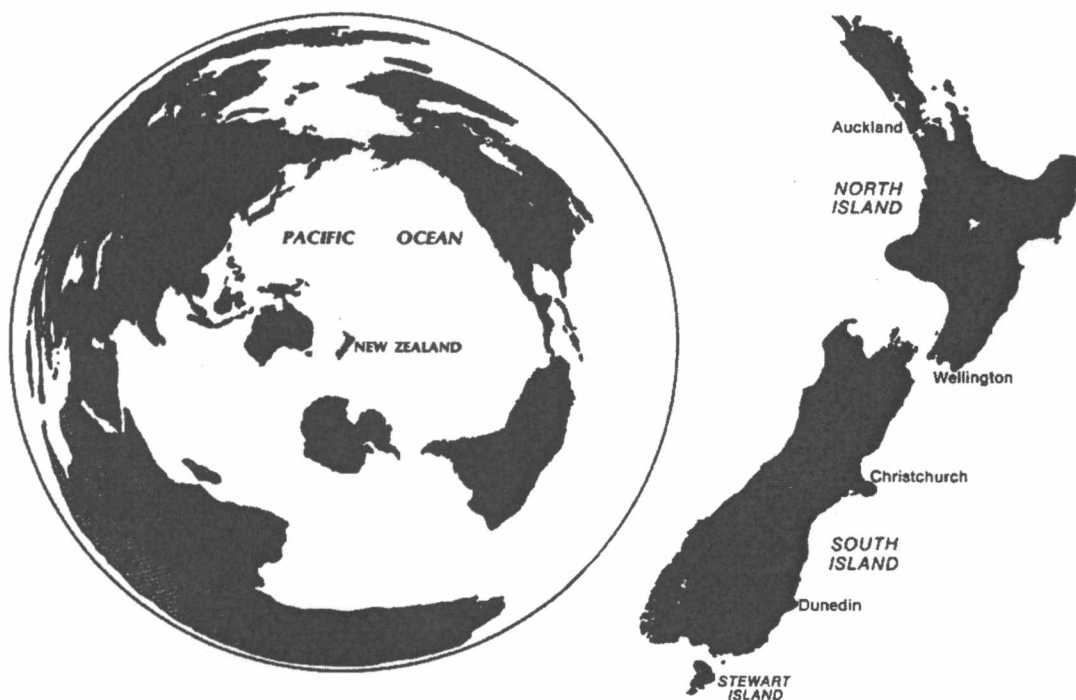
Výřez vlevo znázorňuje rozsah ochranné antarktické zóny

Mapa 7: Územní nároky v Antarktidě¹²²

¹²² GLASSNER, Martin, FAHRER, Chuck: Political Geography; Wiley 2003; s. 468.

5. Kam patříme? Vnitřní dynamika a vztahy Nového Zélandu

Při pohledu na mapu musí být odpověď na otázku z nadpisu zřejmá - do jižního Pacifiku, Nový Zéland je přeci tichomořskou zemí. V mentální rovině však toto spojení dlouhou dobu nefungovalo a teprve od konce druhé světové války se Nový Zéland učí nové roli, kterou na světovém fóru hraje.

Mapa 8: Svět viděný novozélandskou optikou¹²³

S vnitřní dynamikou novozélandské společnosti se spojuje pojem dobře známý z Evropy i jiných koutů světa - *nacionalismus*. Teprve v kontaktu s někým, kdo se odlišuje, dochází k uvědomění vlastní identity. A proto se první nacionalistické pocity objevují u novozélandských Maorů. Všechny, kdo nebyli stejní jako oni, nazývali Pakeha, národnost v našem slova smyslu nebrali Maorové v potaz. V obraně proti pronikání Pakeha se v roce 1835 pokusili vytvořit Konfederaci náčelníků. V té době se o Novém Zélandu

¹²³ GLASSNER, Martin., FAHRER, Chuck.: Political Geography; Wiley 2003, s. 288.

nedalo hovořit, Evropané tvořili jen kapku v maorském moři, prozatím.

Od podpisu Dohody z Waitangi se z Aotearoa, maorsky Země dlouhého bílého mraku, stává Nový Zéland. Porážky původních obyvatel otevřely dveře Novému Zélandu coby bílé kolonii, lepší a spravedlivější Británii, poslední výspě Evropy. Záhy se Maorové topili v oceánu Evropanů. Slova, která zazněla po podpisu Smlouvy - nyní jsme jeden národ¹²⁴ - musela Maorům ve světle pozdější události znít jako zvonění hrany. Vznikl nový typ nacionalismu - novozélandská odrůda, která se však do značné míry překrývala, a tudíž i schovávala za britský imperialismus¹²⁵.

Přesto však maorský příspěvek k novozélandské identitě nelze ani v nejmenším pominout - už během búrských válek se novozélandští vojáci ztotožňovali s odkazem maorských válečníků a říkali si *maorilander*. V dnešní době, kdy se i vzhledem k emigraci z jihopacifických ostrovů charakter novozélandské společnosti výrazně mění, je maorská identita jedním z nejdůležitějších zdrojů identity novozélandské. Dnes už nejde o poslední evropskou výspu, asi dvanáctiprocentní podíl Polynésanů v novozélandské společnosti do základů změnil nahlížení evropské většiny na postavení země v mezinárodním systému. A proto se novozélandský tisk plní spekulacemi o „křižovatce národní identity“ a „vyhasínající angličnosti“¹²⁶. Podle posledních průzkumů patří Maorové, kteří jsou jinak ve společnosti stále ještě znevýhodněni například platově nebo dosaženým vzděláním, k nejvíce vlasteneckým elementům novozélandské společnosti¹²⁷.

Nový Zéland jako celek se pak v minulosti „nacionalisticky“ vymezoval a stále vymezuje vůči svému

¹²⁴ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 51.

¹²⁵ McLEAN, Denis: *The Prickly Pair*; University of Otago Press 2003, s. 67.

¹²⁶ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0000E018-FE38-1383-B13283027AF10237> - staženo 24.03.2006.

¹²⁷ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0000767C-8B16-1402-805183027AF1010E> - staženo 26.03.2006.

většimu sousedovi. V současnosti se tento fakt nejvíce projevuje na sportovním poli, kde Novozélandčané berou každou porážku jako tragédii a každou výhru s nadšením „jak jsme to těm Aussies ukázali“. Jedna anekdota za všechny - když se při jachtařské soutěži American Cup potopila loď australské posádky, koloval novozélandským tiskem vtip, že nyní budou Novozélandčané vyrábět lodě se skleněným dnem - to aby měli Australany pořád na očích.

Na oplátku se Australané při pohledu na mapu usmívají, jaký kousek země to leží tam dole u jejich pobřeží. Tento ambivalentní vztah shrnul jeden z komentátorů novozélandského listu New Zealand Herald do titulku „Sousedé, přátelé a příliš často rivalové“¹²⁸.

Identita novozélandské společnosti spočívá na několika pilířích. *Ostrovní charakter* Nového Zélandu vytváří dojem jedinečnosti a vzhledem k absenci velmocí vyvolává zdání naprosté bezpečnosti. Sami Britové vědí nejlépe, jak významný psychologický blok znamená oddělení od kontinentální pevniny - kanál La Manche je přitom jen kolem padesáti kilometrů široký. Nový Zéland dělí od Austrálie „kanál“ Tasmanova moře široký 1800 kilometrů.

Novozélandčané se dlouhou dobu mohli spolehnout na ochranu Velké Británie, které odváděli poplatky ve formě výrazné loajality vůči Koruně. Po druhé světové válce, která znamenala krach v dosavadním probritském kurzu, se Nový Zéland spolu s Austrálií obrátil na obrannou alianci, v jejímž čele stály USA. A stejně jako se novozélandští muži objevovali ve zbraní na africké půdě během búrských válek, u Gallipoli při první světové války nebo asistovali u bombardování kláštera v Monte Cassinu během druhé světové války, přineslo napojení na USA účast v korejské válce a dokonce i ve Vietnamu.

¹²⁸ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=00093888-7027-1396-A55083027AF10110> - staženo 24.03.2006.

Angažmá v první světové válce v rámci vojenských formací ANZAC ještě více upevnila pocit odlišnosti mezi Australany a Novozélandčany a nakonec i Brity. Vojáci obou australsijských zemí hodnotili Brity jako méně odvážné - a to platilo i navzájem. Novozélandčané nemohli vystát australský individualismus, Australané to pak Novozélandčanům opláceli tím, že na jejich podíl při válečných operacích ANZACu zapomínali. První světová válka a obrovské ztráty, které novozélandské jednotky u Gallipoli nebo na západní frontě utrpěly, narušily i tradiční loajalitu vůči Koruně. Na válečném šílenství později vyrostl plod novozélandského pacifismu a podpory multilaterálních organizací.

Druhým pilířem novozélandské identity je *budování spravedlivé společnosti*. Tuto vizi s sebou přinesli Evropané, kteří přicházeli na Nový Zéland po podpisu Smlouvy z Waitangi. První usedlíci neodcházeli z Evropy proto, aby se na druhém konci světa dostali opět do pozice poddaných. Mnozí toužili po vlastní půdě a díky vhodné politice se na Novém Zélandu podařilo zabránit bohatým vlastníkům půdy ve skupování obrovských kusů země. Novozélandská vláda v devadesátých letech 19. století dokonce zahájila program odkupování a přerozdělování půdy. Ten samý postup pak využívaly poválečné vlády, které potřebovaly vrátit muže z fronty zpět do normálního života. Limity spravedlivé společnosti se však naplno projevíly, jakmile se na Nový Zéland dostali čínští dělníci. Proti jejich působení se zvedla obrovská vlna odporu - prý pracovali příliš levně. Spravedlivá společnost se tedy omezovala na bílého muže a s výhradou na Maory¹²⁹.

Spravedlivá společnost však neznamena pouze snahu o rovnoměrné rozdělení půdy. S tím šla ruku v ruce také *demokratizace*. První volby stanovil New Zealand Act z roku 1852. Tehdy znaly volební zákony podobné kličky jako plurální

¹²⁹ McLEAN, Denis: *The Prickly Pair*; University of Otago Press 2003, s. 67.

hlasy¹³⁰ nebo majetkový census, omezení se nevyhnulo ani Maorům, kteří nedisponovali volebním právem. Dekádu před koncem století se tyto překážky staly minulostí - a to jak pro Evropany, tak i pro Maory. Není náhodou, že Nový Zéland byl prvním místem na Zemi, kde se ženy zapojily roku 1893 prostřednictvím aktivního volebního práva do politického procesu¹³¹. Ve snaze učinit vládu co možná „nejspravedlivější“ překročili Novozélandčané v devadesátých letech minulého století po sedmileté celospolečenské diskusi ke změně volebního systému z jednokolového většinového na výrazně proporční MMP¹³² německého typu - všechny strany jsou dnes v unikamerálním parlamentu zastoupeny tak, jak to odpovídá jejich volebním výsledkům, na místě zůstaly rovněž čtyři vyhrazené maorské obvody.

Dalším projevem „spravedlivé společnosti“ se stala postupně vytvářená *sociální síť*, která rovněž neměla na světě obdoby. Hlavním motorem těchto posunů byla obava první generace osadníků z opakování chudoby v dobách těžkých začátků. Systém, který vznikl v devadesátých letech 19. století během jednadvacetileté vlády Liberální strany, přežil bezmála jedno století a odbourala ho až labouristická vláda v roce 1984, kdy jej už nešlo udržet.

Noví obyvatelé Ostrovů byli nesmírně hrdí na svůj úspěch při přeměně země v druhou a samozřejmě lepší Británii. Zatímco Austrálie začínala jako trestanecká kolonie, ze které se postupem času vyvinul stát, Nový Zéland byl považován za požehnanou zemi. Sami osadníci přicházeli s vidinou „země zaslíbené“ a o Novém Zélandu mluvili jako o „*God's Own Country*“. *Ekonomické úspěchy* se staly čtvrtým pilířem národního sebevědomí. Zatímco první generace přistěhovalců jen

¹³⁰ Vlastník půdy mohl hlasovat ve všech volebních obvodech, kde mu patřila půda.

¹³¹ Ženy si nakonec třinácti peticemi vynutily volební právo - podstatný je fakt, že volební právo dostaly naprosto samozřejmě také maorské ženy.

¹³² Mixed-member proportional system. Tento volební systém generuje velmi proporční výsledky. Pro zemi, která používala jednokolový volební systém westminsterského typu více než 100 let, to byla opravdu revoluční změna.

s obtížemi přežila první roky, od osmdesátých let 19. století Nový Zéland i přes výkyvy způsobené závislostí na zemědělském sektoru či hospodářskými krizemi, prosperoval a jako magnet k sobě přitahoval nové přistěhovalce.

Dramatická ekonomická reforma zahájená roku 1984 pod taktovkou labouristické vlády a dokončená v první polovině devadesátých let pod vedením konzervativní National party sice společnost bolela, ovšem nyní patří novozélandská ekonomika k těm nejdynamičtějším v rámci OECD¹³³ a k příkladu Nového Zélandu se nyní ohlížejí i státy západní Evropy - reformy Tonyho Blaira čerpají i z poznatků bývalé kolonie na opačné straně globu. Povzbudivé údaje o hospodářském růstu doprovázejí vynikající hodnocení životního prostředí i sociálního systému.

Šedesátá a sedmdesátá léta minulého století přinesla také na Nový Zéland vlnu společenských změn - stejně jako do Německa nebo do USA. Zatímco 50. léta se vyznačují určitou společenskou stagnací, jejímž projevem se stala touha mít svůj domek na předměstí a malou zahrádku¹³⁴, obě nadcházející dekády formovaly razantnější postoje nové generace, která válečné šílenství nezažila a po klidu u krbu netoužila.

Nový Zéland svůj boj za spravedlivou společnost přenesl na mezinárodní půdu a rozhodl posunout Samou k nezávislosti a Cookovy ostrovy s Niue a Tokelau k rozsáhlé vnitřní samosprávě. Tím strhl lavinu v celém jihopacifickém regionu. Pobouření, které vyvolaly jaderné testy velmocí v Pacifiku, zasel zrna, ze kterého po několika letech vyklíčil novozélandský boj za čistý Pacifik, a imigrace spojená s renesancí maorských kořenů přispěly k tomu, že se mezi Novozélandčany rozšířil pocit sounáležitosti s obyvateli

¹³³ <http://caliban.sourceoecd.org/vl=6622889/cl=15/nw=1/rpsv/factbook/02-02-01.htm> - staženo 25.03.2006.

¹³⁴ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 224.

jihopacifických ostrovů, během dvou dekád lze hovořit bezmála o sousedském vztahu.

Vláda ve Wellingtonu si uvědomila, že vzhledem ke své síle bude region jižního Pacifiku jedinou oblastí, kde se může účinně projevit její vliv jak na poli bezpečnostním, tak i ekonomickém¹³⁵. Nový Zéland se začal považovat za tichomořský stát, přesněji za jihopacifickou zemi. Dlouhodobě zakořeněné vnímání mapy přinesené z Britských ostrovů - tedy že Japonsko a Čína jsou Dálný východ, vzalo za své, Novozélandčané si uvědomili, že z Dálného východu se stal relativně „Blízký sever“.

A s tímto pocitem přišel také tlak na odhození posledních symbolických pout s Korunou. Návrhy na vyhlášení republiky s voleným prezidentem v čele sice nejsou na pořadu dne a po neúspěšném referendu konaném na druhé straně Tasmanova moře v roce 1999 „odbojná“ nálada Novozélandčanů opadly¹³⁶, do budoucna však můžeme očekávat postup tímto směrem. Lze předpokládat, že pokud vůbec Nový Zéland vyhlásí republiku, bude následovat australského příkladu.

Podobná diskuse se vede rovněž nad novozélandskou vlajkou. Stávající „model“ podle kritiků žije z minulosti a neodpovídá nové „pacifické“ identitě Ostrovů, navíc se trestuhodně často zaměňuje s australskou. Poslanci novozélandských Zelených požadovali, aby se referendum o výměně zástavy konalo s parlamentními volbami v roce 2005¹³⁷, nestalo se tak. Podle Zelených by současnou vlajku měl nahradit oficiální symbol novozélandského ragbyového týmu All Blacks - tedy stříbrný list kapradí na černém pozadí.

¹³⁵ ALLEY, Roderic: *New Zealand and the Pacific*; Westview Press 1984, s. 94.

¹³⁶ MILLER, Raymond (eds. 2003): *New Zealand*; Oxford University Press 2003, s. 59

¹³⁷ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=297A19AA-39E2-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 25.03.2006.

Obrázek 2: Oficiální logo ragbyového týmu All Blacks a potenciální novozélandská vlajka

6. Jižní Pacifik ve druhé polovině 20. století

Před druhou světovou válkou bylo v oblasti jižního Pacifiku přítomno sedm nezávislých států - Austrálie, Francie, Japonsko, Nizozemsko, Nový Zéland, Velká Británie a USA. O padesát let později, při začátku nového milénia, se mapa výrazně proměnila.

Japonsko po porážce z klubu jihopacifických států vypadlo, v roce 1962 jej následovalo Nizozemsko, které opustilo západní polovinu Nové Guineje. Po roce 1962, kdy získala nezávislost Západní Samoa, se osamostatňovaly další státy. Dnes se práce v nejširší regionální organizaci - Pacifickém společenství - účastní 22 nezávislých jihopacifických států či teritorií spolu se čtveřicí velkých hráčů (Austrálie, Francie, Nový Zéland a USA)¹³⁸.

6.1 Dekolonizace

Proces dekolonizace výrazně změnil tvář celého jižního Pacifiku a vystavil dosavadní velmoci i nově vzniklé státy dosud nepoznaným výzvam.

Do dekolonizace se zapojila území, jejichž historický vývoj byl v podstatě trojího druhu - buď šlo o státy, které fungovaly pod evropskou nadvládou formou protektorátu (Tonga, Šalomounovy ostrovy).

Po obou světových válkách došlo k záboru území poraženým mocnostem a k převedení těchto držav na mandátní území typu C pod hlavičkou Společnosti národů v případě německých území po první světové válce a později se z japonských území stala poručenská území OSN (Federativní státy Mikronésie, Marshallovy ostrovy, Nauru, Palau, Severní Mariany, Severovýchodní Guinea, Západní Samoa).

¹³⁸ Velká Británie ukončila členství v organizaci v roce 1996, aby se o dva roky později vrátila a v roce 2005 opět stáhla.

Třetím typem států jsou ta území, která ovládaly metropole přímo a kterým předaly nezávislost (Fidži, Kiribati, Papua-Nová Guinea, Tuvalu, Vanuatu).

Zbylá území si velmoci ponechaly ve své správě. Největší panství si podržela Francie (Nová Kaledonie, Wallis a Futuna, Francouzská Polynésie), která své zámořské državy považuje za integrální součást metropolitní Francie¹³⁹. Tato území se nazývají *francouzská zámořská území*¹⁴⁰. Británie spravuje legendami opředený ostrůvek Pitcairn, Chile si hýčká Rapanui, Velikonoční ostrov.

V přímé jurisdikci Washingtonu zůstávají neobydlené ostrovy či atoly (Bakerův ostrov, Howlandův ostrov, Jarvisův ostrov, Johnsonův atol, Kingmanův útes, Midway, Palmyra a Wake), ale na seznamu nedekolonizovaných území OSN figurují také Guam a Americká Samoa.

15. prosince 1960 byla Valným shromážděním schválena rezoluce 1541 (XV), která stanovila, kdy již konkrétní území nelze považovat za kolonii. Existovaly tři cesty: nezávislost, plná integrace do mateřského státu nebo asociace s nezávislým státem¹⁴¹. V těchto liniích se politická reprezentace směřující k samostatnosti pohybovala. Na jihopacifických ostrovech se spekuovalo o vzniku „jihopacifické federace“, která však byla pouhou myšlenkou, produktem regionálního idealismu.

Pro melanéské státy, jejichž pevninské území a počet obyvatel mnohonásobně převyšuje polynéské či mikronéské

¹³⁹ Francie rozdělila své území na čtyři typy jednotek, které se od sebe liší mírou samosprávy nebo navázáním na Paříž. Status zámořských departmētů mají Guadeloupe, Francouzská Guiana, Martinique a Réunion – tyto čtyři departmēnty jsou totožné se zámořskými regiony.

Instituce „zámořských teritorií“ – TOM – byla přejmenována na „zámořská společenství“ – COM – a dále rozdělena. Mayotte získalo status *Collectivité départementale* (CD), což znamená, že ho dělí jen krok od statusu zámořského departmētů. Francouzská Polynésie se od roku 2004 nazývá *Pays d'outre-mer* (zámořská země), ovšem statusem se neliší od COM.

Unikátní status získalo nejobnojnější francouzské zámořské společenství, tedy Nová Kaledonie, která získala status „zámořského společenství *sui genesis*“ – Paříž přenesla určité pravomoci včetně daní na místní zastupitelské těleso.

¹⁴⁰ <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=603&ido=236&idj=1&amb=1> - staženo 02.04.2006.

¹⁴¹ Rezoluce 154 (XV), článek VI.

sousedy, nepředstavovala volba zásadní problém, jejich samostatnosti nestála v cestě významnější překážka.

Naproti tomu v Polynésii a Mikronésii se o samostatnosti horečně diskutovalo a na příkladu Cookových ostrovů, Niue a Tokelau jsem ukázal, že domorodci kvůli ekonomickým otázkám spíše preferují volné přidružení. Spojené státy americké spravovaly Mikronésii v rámci poručenského systému OSN pod názvem Poručenská území tichomořských ostrovů, ze kterého vznikly tři republiky se statutem volného přidružení k USA - Federativní státy Mikronésie, Marshallovy ostrovy a Palau. Severní Mariany se rozhodly pro těsnější svazek a tvoří s USA commonwealth. USA zajišťují nejen obranu, ale také zahraniční politiku¹⁴².

6.1.1 Západní Samoa

První proráží, ostatní následují. To je právě případ Západní Samoy, která dosáhla nezávislosti v roce 1962. Předcházela tomu patnáctiletá příprava, kdy novozélandské úřady pozvolna přenášely pravomoci na místní úroveň. Tento proces se rozhodně neobešel bez problémů a ukázal na řadu potíží, které budou muset podobné země regionu řešit.

V prvních letech narazili Novozélandčané na neochotu a vlastně i neschopnost ostrovanů vzít správu země do svých rukou - desetiletí za ně rozhodovali v Berlíně nebo ve Wellingtonu. A to lze považovat Novozélandčany v roli „koloniálních“ správců za velmi pokrokové, na rozdíl od jiných mocností. Přesto se však nedokázali občas vyhnout stereotypům, které zdědili po Britech - často považovali ostrovany za nesoběstačné a necivilizované¹⁴³.

Po druhé světové válce se Austrálie s Novým Zélandem dohodly na postupné dekolonizaci jižního Pacifiku a samoánští představitelé se chopili příležitosti. S pomocí

¹⁴² <http://macmeekin.com/Library/terr+commonw2.htm> - staženo 02.04.2006.

¹⁴³ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 253.

novozélandských odborníků vytvořili „jízdni řád“, ve kterém bude předávána moc do rukou místních. Řada pracovních skupin vypracovávala koncepty ústavy nového státu, které v sobě spojily tradice westminsterského parlamentarismu s místními zvyky, či ekonomické vazby. Nakonec o celém balíku návrhů rozhodlo referendum. Velmi zvláštní okolností, která jen podtrhla samoánskou rázovitost, byla jeho forma. Oprávnění voliči se totiž vzdali svého práva a nechali za sebe rozhodovat *matai*, tedy náčelníky. Historicky se na ostrovech vyvinul „multitribalismus“ - vůdcem kmene byl s trochou nadsázky každý druhý¹⁴⁴.

I přes všechnu snahu novozélandské vlády o ekonomickou pomoc, o vzdělávání a stavbu infrastruktury, se však nakonec ukázalo, že možnosti ekonomického přežití Samoy narážejí na značné limity. Dnes žije na ostrovech o rozloze 2944 km² přibližně 180 000 obyvatel a hrubý domácí produkt na hlavu činí asi US\$ 5 700¹⁴⁵. Přitom u příbuzných - na Americké Samoe s rozlohou 199 km², která zůstala pod křídly Washingtonu - žije bezmála 60 000 obyvatel a hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele se pohybuje kolem US\$ 8 000. Uvedené údaje naznačují, že nezávislost není zadarmo - naproti tomu v porovnání s Cookovými ostrovy a Niue se alespoň podle čísel daří Samoáncům lépe. Při vstupu na Nový Zéland však Samoánci čelí imigračním hradbám, které je limitují, navíc mají oba volně přidružené státy více než desetkrát menší rozlohu¹⁴⁶.

Samoa patří v Polynésii a Mikronésii mezi větší ostrovy, platí zde nepřímá úměra - čím menší rozloha, tím větší potíže se objevují nebo potenciálně mohou objevit.

¹⁴⁴ HOADLEY, Steve: The South Pacific Foreign Affairs Handbook, Allen&Undin 1992, s. 216.

¹⁴⁵ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ws.html> - staženo 02.04.2006.

¹⁴⁶ Tamtéž.

6.1.2 Politické dispozice dekolonizovaných států

Politickou situaci v jižním Pacifiku v dnešní době nekalí žádné výrazné problémy, které by jeho budoucnost výrazně narušovaly. Možné teritoriální spory jsou až na výjimky dávno vyřešenou minulostí¹⁴⁷ a na rozdíl od jiných světových regionů zde dekolonizace nezanedala rány v podobě občanských válek.

Celý region lze označit za prozápadně orientovaný, zapustilo zde kořeny západního pojetí demokracie, na kterém se do určité míry projevila místní tradice. Na jihopacifických ostrovech se konají pravidelné volby a s výjimkou Fidži zatím nedošlo k jedinému převratu. To vše ukazuje, že celou oblast můžeme co do politického rámce chápat jako region stabilní.

Se stranictvím, jak ho známe z Evropy nebo z USA, se v Pacifiku setkáváme výjimečně - politické systémy čerpají z tradičního rozdělení a vzhledem k menšímu počtu obyvatel je vazba poslanec-volič silnější. Strany proto nehrají tak významnou roli jako například v USA, Austrálii nebo na Novém Zélandu. Výjimky samozřejmě existují - na Cookových ostrovech se uchytil bipartismus, který čerpal z novozélandské politické tradice¹⁴⁸. Vanuatu dovedla k nezávislosti Vanua'aku Party v čele s duchovním Walterem Linim.

Dalším charakteristickým znakem celého regionu je „nadreprezentovanost“. A to nejen v zastupitelských tělesech, ale rovněž na úrovni vlády a úřednictva obecně. Jeden poslanec v jižním Pacifiku zastupuje necelých 13 000 voličů, absolutním rekordmanem se co do počtu ministerstev stal Guam, má jich 55¹⁴⁹. Pacifické státy se účastní práce ve čtyřiceti mezinárodních organizacích - to není špatná bilance uvážíme-

¹⁴⁷ Do sporů se dostaly například USA a Nový Zéland o Swain Island ležící mezi Americkou Samou a Tokelau.

¹⁴⁸ Cook Islands Party stála proti Nové demokratické straně. Nestabilita stranického systému však nakonec vyústila v dnešní umírněný multipartismus, kde se mezi dvě velké strany - Cook Island National Party a Democratic Alliance Party - vklínily dvě malé formace.

¹⁴⁹ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0BD41CF6-39E3-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 05.04.2006.

li, že v oblasti jihopacifického bazénu žije maximálně devět milionů obyvatel, z toho sedm připadá na Melanésii.

Zatímco v Mikronésii a Polynésii nehraje etnické štěpení významnou roli a politika se řídí spíše socio-ekonomickým rozdělením společnosti, v Melanésii se často voliči rozhodují na základě etnické příslušnosti, což z oblasti vytváří potenciální „sud se střelným prachem“.

Melanéským neuralgickým bodem číslo jedna zůstává již po dvě dekády Fidži, kde došlo již ke třem pučům. Vztahy komplikuje bezmála parita mezi původním melanésko-polynéským obyvatelstvem a indickým živlem dovezeným k práci na plantážích v 19. století. Zatím se však po zahraniční diplomatické intervenci vrátil politický život do normálu, tendence armádních činitelů zasahovat do politického života země tím ale rozhodně nejsou minulostí. Naposledy se tak stalo v lednu letošního roku¹⁵⁰.

Vnitřní rozpory ohrožují stabilitu i Papuy-Nové Guineje, kde došlo k válce o Bougainville - ostrov geograficky patřící k Šalomounovým ostrovům, politicky jej spravuje Papua-Nová Guinea a sami obyvatelé by si přáli nezávislost.

Posledním výbuchem mezikmenových sporů byly střety na Šalomounových ostrovech, které si vynutily intervenci vojenských sil z regionu pod australským vedením. V roce 2002 podepsaly znesvářené etnické formace dohodu, navzdory tomu však zůstává situace napjatá a na klid v zemi dohlížíjí policisté, z nichž největší kontingent dodala opět Austrálie. Po nepokojích provázejících parlamentní volby následnou volbu premiéra¹⁵¹, při kterých došlo i k napadení australských policistů, posílila Canberra a spolu s ní další účastníci mise RAMSI¹⁵² bezpečnostní kontingent¹⁵³, rozsáhlé nepokoje, které dva týdny svíraly metropoli Šalomounových ostrovů nakonec 26.

¹⁵⁰ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0007E9A5-3F58-13C6-929B83027AF1010F> - staženo 05.04.2006.

¹⁵¹ Volby se uskutečnily na začátku dubna 2006, premiéra volil parlament 18. dubna.

¹⁵² Regional Assistance Mission on the Solomon Islands.

¹⁵³ <http://www.abc.net.au/news/newsitems/200604/s1618620.htm> - staženo 18.04.2006.

dubna 2006 ukončilo odstoupení sporného premiéra Snydera Riniho.

Potenciálně nebezpečná může být i politika Indonésie v Nové Guineji, kdy indonéští vojáci často nerespektují hranice a pronásledují odbojné skupinky bojovníků požadujících odchod Indonésanů z ostrova i na území Papuy-Nové Guineje.

V zahraniční politice se státy či volně přidružená teritoria účastní práce na dvou hlavních pacifických fórech nebo v Commonwealthu, v OSN nebo jejich specializovaných agenturách.

Melanésie vykazuje nejvyšší míru „politické zranitelnosti“, která se kombinuje se slabostí ekonomickou, ta je vlastní i Mikronésii s Polynésií.

6.1.3 Ekonomické dispozice dekolonizovaných území

Charakter jihopacifického prostoru naznačuje, že ekonomické možnosti regionu budou značně podvázané. Přesto jde o klíčovou oblast - politické klima hraje sice důležitou roli, ale bez vyřešení palčivých otázek chudoby, rozvoje diverzifikované ekonomiky a jejího zapojení do globálních struktur se z jihopacifického nestane dlouhodobě stabilní region.

Všechny státy v oblasti lze označit za *fragmentované*¹⁵⁴. Rozloha těchto politických jednotek se navíc až na několik melanéských výjimek pohybuje v kategorii *mini-* nebo dokonce *mikrostátu*¹⁵⁵. Často leží na atolech, jejichž ekonomická využitelnost se blíží nule - nenajdeme na nich půdu vhodnou k obdělávání, nerostné bohatství leží buď na dně oceánu v exkluzivních ekonomických zónách nebo spočívá v rybolovu, často nelze vytvořit efektivně fungující síť infrastruktury,

¹⁵⁴ GLASSNER, Martin., FAHRER, Chuck.: Political Geography; Wiley 2003, s.67.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 64.

která je pro ekonomické fungování našeho věku nezbytná. Jediným propojením s vnějším světem zůstávají letouny, lodě nebo satelitní vysílání.

Přítom fungující systém spojení patří k základním podmínkám stability celého státu - bez ohledu na to, zda jde o stát pevninský nebo o stát insulárního nebo souostrovního charakteru. Bez intenzivního kontaktu mezi centrem a periferiemi narůstají centrifugální tendence v odlehlejších částech země a ty pak nutí vládu k zásahu. Navíc, bez rychlého spojení nejsou schopni zemědělci dostat své produkty na trh včas - to znamená, že často produkují pouze pro místní spotřebu a na jiné trhy rezignují. Systém pravidelných spojů mezi jednotlivými částmi ostrovních zemí však patří k velmi nákladným položkám, které spolknou významnou část vládních výdajů.

Nerostné zdroje pacifických států se rovněž velmi liší. Melanésie ležící na andezitové linii disponuje obrovskými ložisky kovů (například měď), v šelfech objevili prospektoři plyn i ropu, nezanedbatelné zdroje skýtá rovněž zemědělství, které se může na větší ploše dynamicky rozvinout. Menší země Polynésie a Mikronésie mají zdroje velmi limitované, a proto se bez nich musejí obejít. Odstrašující případ, jak nezacházet s nerostným bohatstvím země, předvedla světu politická reprezentace Nauru.

Nejmenší republika na světě s rozlohou pouhých 21 km² získala nezávislost v roce 1968 a během dvaceti let vytěžila veškeré zásoby fosfátů, které tam zbyly po činnosti koloniálních těžebních konsorciích. Vláda však zvolila naprosto nevhodnou hospodářskou politiku a zisky z těžby lidově řečeno „projedla“. Kdysi vlajková loď regionu co do příjmů na hlavu, která si mohla dovolit vydržovat vlastní leteckou flotilu, se během několika málo let propadla v mezinárodních žebříčkách o desítky míst, místní měnu

nahradil australský dolar a místo kdysi hrdého ostrova zeje v zemi díra, ve které se vytvořila neobyvatelná laguna.

Území mnoha jihopacifických států se nachází v *cyklónovém pásu*, takže nad nimi každoročně projde několik silných bouří. Ty bez výjimky dosahují síly čtvrtého až pátého stupně, takže způsobené škody stoupají každoročně do pro ostrovní země závratných výšek. Na pokrytí škody na infrastrukturu hledají jen s obtížemi ve svých rozpočtech dostatek financí.

Kvůli nedostatečným možnostem na vlastních ostrovech se musejí jihopacifické státy potýkat s *migrací*, především u mladých lidí. Tok směřuje výhradně do ekonomicky vyspělých zemí a bývalých koloniálních mocností - vazbu mezi Novým Zélandem a jeho formálními državami jsem popsal v kapitole čtvrté, ale na Nový Zéland směřují ekonomičtí migranti také ze Samoy a samozřejmě z Melanésie. Totožný tok sleduje také Austrálie, melanéský živel je však výraznější. Mikronésie se naopak orientuje na USA - především na Havaj, méně již na západní pobřeží.

6.1.4 Environmentální dispozice dekolonizovaných států

Podmínky, kterým musejí obyvatelé jihopacifických ostrovů čelit, jsem částečně naznačil již v předchozí kapitole - cyklóny a nedostatek zdrojů. To jsou odvrácené stránky jižního Pacifiku. Obrovské a zatím spíše nevyužívané klady naopak představuje *turistický ruch*, který do oblasti, která si stále drží punc ráje na zemi, směřuje. Při vhodné ochraně životního prostředí lze z ekoturismu získat obrovské prostředky na rozvoj. Omezujícím faktorem je však doprava případných turistů na místo. Více se tomu budu věnovat v následující kapitole.

Obrovskou devizou jsou pro ostrovy také další zdroje získatelné z moře - především *ryby*. Celým Pacifikem vedou migračních trasy mnoha druhů nejrůznějších ryb, z nichž k nejcennějším patří hejna tuňáků či mečounů.

Vzhledem k izolovanosti ostrovů představuje vážný problém pro biodiverzitu šíření invazivních druhů živočichů a rostlin, které mohou domácí druhy úplně vyhubit. S častějšími kontakty se „zámořím“ se toto riziko bude stále zvyšovat. Například kvůli fatálnímu rozšíření hada bojgy hnědé zmizelo na Guamu devět ze třinácti druhů tamních ptáků¹⁵⁶.

V Melanésii, kde se ve velkém množství vyskytují lesní porosty, představuje akutní environmentální problém rychlé odlesňování. V porovnání s minulostí se tento proces sice zpomalil, eroze půdy, kterou způsobil, však stále ohrožuje trvale udržitelný rozvoj oblasti.

Území ale čelí hrozbě, kterou nemohou ani při nejlepší vůli zvládnout sami. Mnoho atolů leží jen několik metrů nad mořem. V důsledku *globálních změn klimatu*, ke kterým podle všech údajů dochází, stoupá hladina moří přibližně o dva milimetry za rok¹⁵⁷. S tím rovněž narůstá i síla příboje. Nízko položené státy jako Tuvalu nebo Kiribati se proto za několik málo let mohou postupně ztratit pod hladinou.

6.1.5 Bezpečnostní dispozice dekolonizovaných států

Jihopacifické ostrovy zažily vpád velmoci z vnějšku naposledy při japonské expanzi. Jakmile byli vojáci Země vycházejícího slunce vytlačeni, nehrozí jižnímu Pacifiku žádné vnější nebezpečí.

Severní část ovládaly USA v rámci pověřeneckého území. Americká vojenská přítomnost na základnách typu Guamu by, alespoň prozatím, spolehlivě odradila jakoukoliv mocnost od narušení statusu quo. Jihopacifické ostrovy se proto těší klidu, který jim mohou jiné státy závidět. Jižní část Pacifiku dlouhou dobu kryla dohoda ANZUS - spojenecká aliance mezi Austrálií, Novým Zélandem a USA. Ta se samozřejmě vztahovala rovněž na novozélandské a australské državy jinde v Pacifiku.

¹⁵⁶ <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=242229> - staženo 13.04.2006.

¹⁵⁷ <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=332363> - staženo 04.04.2006.

Jižní Pacifik by se sám nedokázal ubránit proti invazi velmoci zvnějšku, ani kdyby fungoval jako jedna politická entita. Vlády však vědí, že strategická hodnota ostrovů coby předsunutých základů je pro USA a částečně i ostatní velké jihopacifické hráče nedocenitelná.

Proto se s výjimkou Papuy-Nové Guineje, Fidži a Tonga rozhodly, že na armádu v tradičním slova smyslu rezignují a svou pozornost a prostředky soustředí na budování policejních sil, které budou schopny zasáhnout proti případným „drobným“ narušitelům¹⁵⁸ - například překupníkům drog.

Po teroristických útocích na indonéském Bali v roce 2002, kde zemřelo více než dvě stě turistů, se vlády v Canbeře a Wellingtonu rozhodly, že nepřipustí, aby se z nestabilních melanéských zemí stal výcvikový tábor pro teroristy z al-Kajdá. Ačkoliv se zejména Austrálie dlouhou dobu kvůli strachu z obvinění, že se chová jako neoimperiální mocnost, vojenským zásahům v jižním Pacifiku důsledně vyhýbala, dovedla ji teroristická jatka v Indonésii ke změně politiky - i toto byl jeden z motivů pro sestavení jednotek RAMSI.

6.2 Ekonomika jihopacifických států

Jihopacifické ekonomiky jsou závislé na dovozu bezmála všech životně důležitých zdrojů. Na některé ostrovy, například těžbou naprosto zničené Nauru, musejí lodě dovážet i pitnou vodu. Rozvoj surovinově náročnějších provozů proto nepřipadá v úvahu. Nutnost dovážet suroviny i mnohé druhy potravin vytváří deficit v obchodní bilanci a tlačí na státní měny.

Vzhledem k povaze bezpečnostních hrozeb jihopacifického bazénu představuje fungující ekonomika a zvyšující se blahobyt obyvatel prostředek, jakým dosáhnout stability a tím i bezpečnosti. K tomu existuje několik cest, z nichž mohou

¹⁵⁸ HOADLEY, Steve: The South Pacific Foreign Affairs Handbook, Allen&Undin 1992, s. 22.

státy vybírat - některé možnosti se však pohybují na hranici a lze předpokládat, že tlak mezinárodního společenství nakonec donutí dotčené země s nimi skoncovat.

6.2.1 Letecké spojení

Zásadním problémem zůstává stále spojení - jak uvnitř státu, tak i se „zámořím. Naděje na změnu jsou však prozatím mizivé - za stejné peníze, za které lze přepravit zboží či osoby mezi dvěma fidžijskými ostrovy, může stejné zboží uletět polovinu cesty mezi Sydney a Londýnem. Dopravu mezi jednotlivými ostrovy dnes zajišťují menší letouny, jejichž náklady na provoz jsou logicky vyšší než u mastodontů typu Boeing 747.

Navíc pokrok ve vývoji letadel významně zasáhl do strategické mozaiky jižního Pacifiku. Zatímco v roce 1958 musel letoun na cestě mezi Los Angeles a Sydney třikrát přistát a doplnit palivo, o deset let se počet mezipřistání snížil na dvě a o třicet let později překonávala letadla tuto vzdálenost bez jediného mezipřistání¹⁵⁹.

To vlády připravilo o poplatky za přistávání letadel a zdražilo spoje pro běžného občana. Z tohoto důvodu se nyní jihopacifické státy rozhodly vybírat poplatky za průlet vlastním leteckým prostorem, který ztráty částečně kompenzuje. Prozatím se platby rozhodly zavést jen Nauru (získává asi US \$500 000) a Fidži, které si účtuje sedm milionů dolarů. Do budoucnosti můžeme očekávat, že se k této politice přidají také další státy. Aerolinkám nezbude nic jiného, než tyto poplatky zaplatit, protože kdyby se měly letouny jihopacifickému bazénu vyhnout, zdražilo by to letenky mnohem více¹⁶⁰.

Pacifické státy mohou rovněž prodávat místa pro své satelity, na které mají nárok. Zatímco vyspělé státy již sloty na oběžných drahách využívají na maximum, jihopacifické státy,

¹⁵⁹ WARD, Gerard; Earth's Empty Quarter? In: The Geographical Journal, vol. 155, No. 2, 1989, s. 242.

¹⁶⁰ CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 373.

které se v zajištění spojení spoléhají na větší partnery, mohou zbývající kapacitu nabídnout. Tonga má dnes nárok na sedm slotů na geostacionární dráze, ačkoliv není schopno využít ani jeden, proto je pronajímá - podobný krok mohou udělat i další země regionu¹⁶¹.

6.2.2 Lodní doprava

Podobné je to i s lodní přepravou - velkoobjemové kontejnery a obří lodě, na kterých se přepravují, nejsou pro drtivou většinu jihopacifických ostrovů odpovídající - buď chybí vhodné přístavy nebo je poptávka po zboží vzhledem k velikosti populace natolik nízká, že nepokryje náklady na „zajižďku“. Pokud tedy jihopacifický stát nemá to štěstí, že leží u některé z frekventovaných námořních tras, narůstají náklady na dopravu zboží i osob dramatickým způsobem¹⁶².

Lodní dopravu lze však využít jinak - prodejem tzv. levné vlajky. Státy jihopacifické oblasti se tímto zařazují po bok například Panamy, Libérie či Baham. Pokud se chce firma vyhnout závazkům v oblasti životního prostředí nebo bezpečnosti práce, daním či jiným povinnostem, registrují si svou loď právě zde.

Malý stát tímto může získat finanční prostředky a velké firmy ušetří miliony dolarů. Například Vanuatu, které tuto formu výdělků používá z jihopacifických států nejdéle, si podle odhadů přijde ročně na dva miliony dolarů. Firmy ušetří desítky milionů dolarů.

Vanuatu má tu výhodu, že na rozdíl od jiných států v regionu drží pozici neutrálního státu, a proto jsou lodě plující pod jeho vlajkou vhodné například k obchodu mezi znepřátelenými státy. Marshallovy ostrovy zase těží z volného přidružení s USA - na jejich lodě se pohlíží jako na americké,

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² WARD, Gerard; Earth's Empty Quarter? In: The Geographical Journal, vol. 155, No. 2, 1989, s. 241.

spadají pod ochranu amerického námořnictva, aniž by se z nich musela v USA platit daň.

Jen zřídka váží státy prodej levné vlajky na jiné podmínky než zaplacení registračního poplatku, například Tuvalu se snaží dotlačit rejdaře k zaměstnávání místních lidí, a tím snížit obrovský problém nezaměstnanosti, především u mladých¹⁶³.

6.2.3 Daňový ráj a prodej občanství

Po vzoru Baham nebo Seychelských ostrovů se také země jižního Pacifiku snaží o nalákání kapitálu do svých bank s heslem „my se na nic neptáme“. Není tedy divu, že se často tyto bankovní domy stávají přístavem pro prostředky získané z minimálně pochybné činnosti, nezřídka však z činnosti čistě kriminální. Přes konta jihopacifických bank se špinavé peníze „properou“ a vyvedou zpět na kontinent. Například Cookovy ostrovy přijaly zákon, který psali sami právníci společností, které potom v ostrovních bankách praly peníze. Přes banky v Tonga zase prošly miliardy zpronevěřených dolarů filipínského exdikátora Marcose¹⁶⁴. Lídrem v této oblasti příjmů se opět stalo Vanuatu. Podle odhadů plyne do státní pokladny z této činnosti až pět milionů dolarů ročně¹⁶⁵.

Vypělým státům se však tato taktika získávání prostředků na jejich úkor nezamlouvá. Sedm daňových rájů (Cookovy ostrovy, Nauru, Niue, Samoa, Šalomounovy ostrovy, Tonga a Vanuatu) se proto postupně dostává pod tlak zemí OECD, které dokonce vyhrožují ekonomickými sankcemi. Ostrovní státy se brání, že jednaly v „dobré víře“, ovšem neoficiálně uvádějí, že neexistuje „snazší a rychlejší způsob, jak dosáhnout na finanční prostředky“¹⁶⁶. Na Nauru už dopadla nelibost USA, v roce 2003 navrhlo ministerstvo financí USA,

¹⁶³ CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 367.

¹⁶⁴ Tamtéž 365.

¹⁶⁵ <http://www.pacificislands.cc/pm72001/pmdefault.php?urlarticleid=0019> - staženo 05.04.2006.

¹⁶⁶ Tamtéž.

aby byla země vyřazena kvůli praní špinavých peněz z finanční pomoci americké vlády¹⁶⁷.

S daňovými ráji se nezřídka souvisí také prodej státního občanství. Stejnou taktiku užívaly rovněž například Seychelské ostrovy. Pokud člověk podezřelý z trestné činnosti s občanstvím některého z takových států prchne, naděje na předvedení k soudu se výrazně snižuje, protože dohody o vydávání často neexistují¹⁶⁸.

6.2.4 Zisky z telekomunikací a internetu

Nezávislost s sebou přináší i samostatné mezinárodní číslo a internetovou doménu. Jihopacifické státy se proto stávají „ústřednou“, přes kterou se hovory spojují. Nezřídka jde především o služby se sexuální tematikou, neboť telekomunikační společnosti dotčených států, byť velmi nerady, zjistily, že početnou klientelu tvoří asijské muži, kteří se domnívají, že vytáčí místní hovor. Ten je následně přesměrován například přes Niue do Wellingtonu, kde ženy šeptají do sluchátka perverznosti. Poplatky se pak samozřejmě šplhají do astronomických výšin. Osm let, kdy Tuvalu pronajímalo své mezinárodní číslo 688 australským poskytovatelům verbálního sexu, přineslo do státní pokladny miliony dolarů. Výhody této služby a s tím i zisky se však postupně vytrácejí¹⁶⁹.

Na podobném principu funguje také přesměrování dial-up vytáčeného spojení, v tomto případě jde však o čistě kriminální praktiky, kdy uživatel nemůže mít ani podezření, že se k telefonní síti připojuje přes server v jižním Pacifiku. Také zde se však zisky natolik snížily, že škody na reputaci přesahují zisky¹⁷⁰.

¹⁶⁷ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=FD4826D6-39DE-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 05.04.2006.

¹⁶⁸ CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 374.

¹⁶⁹ http://www.ananova.com/news/story/sm_77788.html?nav_src=newsIndexHeadline - staženo 06.04.2006.

¹⁷⁰ http://www.forumsec.org.fj/docs/Gen_Docs/FRSC_Malanesia_Security2001.htm - staženo 06.04.2006.

Obchod s mezinárodní internetovou doménou představuje rovněž vítaný zdroj zisku. Nejlépe si na tomto poli opět vede titěrné Tuvalu, jehož doména .tv znamená zlatý důl. Každá televizní společnost by si ji přála dopsat za jméno. A Tuvalu nakonec zpeněžilo práva za 50 milionů dolarů¹⁷¹. Podobně výhodně se podařilo prodat Federativním státům Mikronésie jejich doménu .fm tisícům rozhlasových stanic¹⁷².

Právě telekomunikace a internet představují klíčový prvek v budoucím rozvoji regionu. Telekomunikační hodnota regionu dosahuje dvou miliard dolarů za rok a v budoucnosti se bude zvyšovat¹⁷³. Tento ekonomický sektor není surovinově náročný a při stabilním spojení - prostřednictvím podmořských kabelů nebo satelitů - je možné soustředit pozornost vlády například na vzdělání v oblasti vývoje softwaru.

6.2.5 Uskladnění odpadu

Obrovské plochy mořské hladiny, řada neobydlených atolů - to přímo vyzývá k myšlenkám na uskladnění odpadu. Jde samozřejmě o ten kontinentální. Zvláště aktivní je v tomto ohledu Japonsko, které již sondovalo možnosti uložení svého odpadu v mikronéských státech. Hrozba, že se z jižního Pacifiku stane smetiště, je poměrně vážná - například dolní komora parlamentu severomariánského commonwealthu již schválila zákon proti dovozu ojetých pneumatik¹⁷⁴.

Do budoucnosti hrozí, že možné zisky z tohoto odvětví převýší snahu o ochranu přírody - problém s odpady bude vzhledem k hospodářské dynamice zemí jihovýchodní Asie narůstat a proto není vyloučené, že některý z jihopacifických států nakonec finančnímu vábení podlehne.

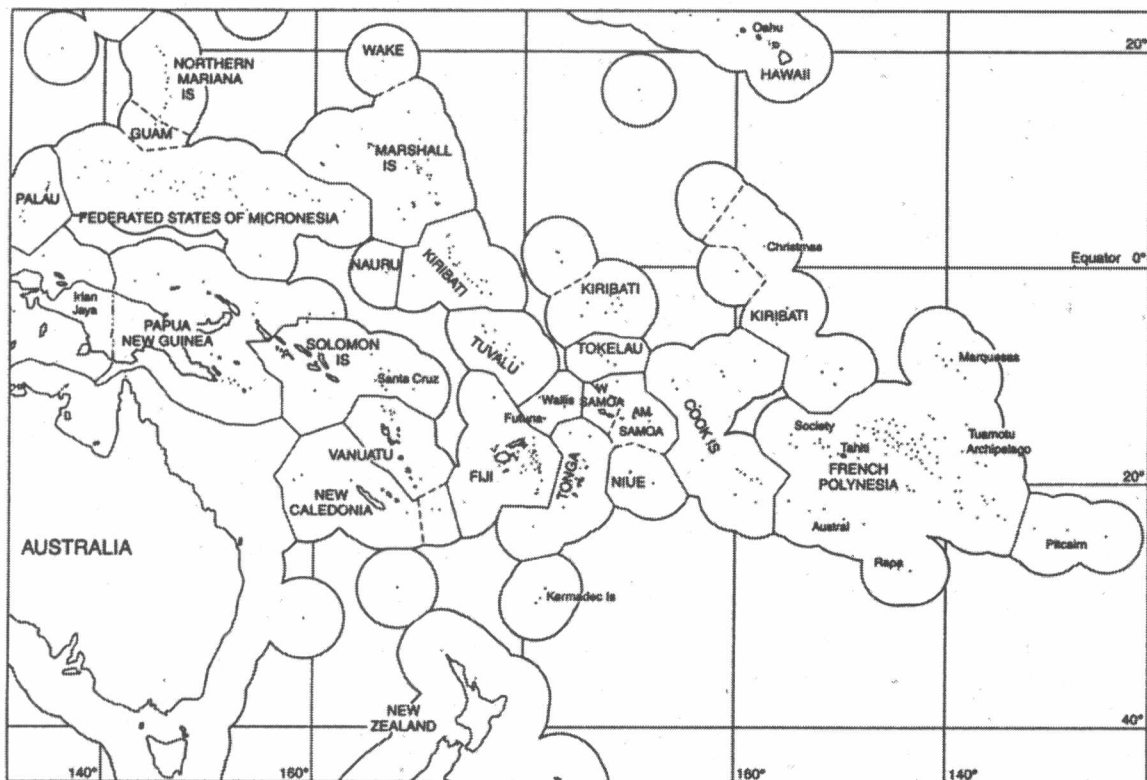
¹⁷¹ <http://transcripts.cnn.com/2000/TECH/computing/04/17/southpacific.dottv/index.html> - staženo 06.04.2006.

¹⁷² <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=B8E92A6C-39DE-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 06.04.2006.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ <http://pidp.eastwestcenter.org/pireport/2006/March/03-31-17.htm> - staženo 04.04.2006.

6.2.6 Exkluzivní ekonomické zóny a jejich využití

Mapa 9: Exkluzivní ekonomické zóny v jižním Pacifiku¹⁷⁵

Exkluzivní ekonomické zóny (EEZ) jsou patrně nejdůležitějším ustanovením celé Úmluvy OSN o mořském právu, *Law of the Sea*, která vstoupila v platnost roku 1994. Asi jen málokterý stát měl na projednávání a ratifikaci stejný zájem jako jihopacifické země. Vždyť z nich tato úprava činí potenciálně bohaté a strategické území. EEZ v Pacifiku nejsou tolik limitovány, protože nejbližší ostrovy se od sebe nacházejí mnohdy stovky kilometrů daleko.

Například Cookovy ostrovy se přistoupením k Úmluvě staly rázem mocností - rozloha jejich pevninského území činí 240 km², jejich EEZ přitom pokrývá plochu dvou milionů kilometrů čtverečních¹⁷⁶. EEZ Cookových ostrovů je tedy 8155krát rozměrnější než vlastní pevnina. Podobně je na tom také

¹⁷⁵ DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000, s. xviii.

¹⁷⁶ <http://www.searoundus.org/eez/summaryInfo.aspx?EEZ=184> - staženo 13.04.2006.

Kiribati - vzhledem ke své rozloze přibližně 811 km² činila jeho EEZ bezmála 3,5 milionu km² - tedy na jeden km² souše připadá více než 4000 km² EEZ. Ovšem Kiribati bylo také prvním varovným případem, kdy se EEZ zmenšila kvůli tomu, že dva neobydlené, ale rybáři užívané atoly zmizely pod vodou. Rozlohy EEZ a jejich poměr k vlastnímu území ukazuje následující tabulka.

Tabulka 1: Rozloha EEZ a jejich poměr k pevninskému území¹⁷⁷

Územní jednotka	Pevninská rozloha	Plocha EEZ	Plocha šelfu	Poměr: plocha EEZ/rozloha
Tokelau	10	319 453	162	31 945
Pitcairn	47	837 221	149	17 813
Nauru	21	308 480	41	14 690
Maršallový ostrov	181	1 990 530	18 411	10 997
Cookovy ostrovy	240	1 957 430	1 185	8 156
Palau	458	2 402 288	191 256	5 245
Velikonoční ostrov	166	713 465	317	4 298
FSM	702	2 996 419	19 403	4 268
Kiribati	811	3 441 810	7 523	4 244
Tuvalu	26	74 979	3 575	2 884
Americká Samoa	199	404 670	530	2 034
Severní Mariany	477	758 121	1 210	1 589
Niue	260	321 876	116	1 238
Francouzská Polynésie	4 167	4 754 249	28 977	1 141
Wallis a Futuna	274	266 388	1 317	972
Tonga	748	659 558	8 517	882
Guam	549	210 874	492	384
Nová Kaledonie	19 060	1 422 319	58 881	75
Fidži	18 270	1 282 978	47 705	70
Šalomounovy ostrovy	28 450	1 589 477	36 282	56
Vanuatu	12 200	663 251	11 483	54
Samoa	2 944	127 950	2 087	43
Nový Zéland (včetně ostrovů)	268 680	4 083 744	276 147	15
Papua-Nová Guinea	462 840	2 402 288	191 256	5
Austrálie (včetně ostrovů)	7 686 850	7 349 320	2 186 982	1

Údaje jsou v kilometrech čtverečních.

Z ní jasně vyplývá, co vede Velkou Británii k tomu, že si drží titěrný ostrůvek Pitcairn. Důvodem není nostalgie po vzbouřencích z lodi Bounty, ale především ostrovní EEZ.

Pitcairn patří mezi nejmenší území na světě, obývá ho necelá padesátka lidí, mezi kterými nechybí ani potomci vzbouřenců z legendárního plavidla. Ostrov demonstruje problémy, se kterými se potýkají také jiné jihopacifické státy či území. Když na ostrovany dosáhla londýnská ruka spravedlnosti kvůli pohlavnímu styku s nezletilými dívkami, což bylo naprosto běžné a na ostrově to nikomu nepřišlo

¹⁷⁷ <http://www.searoundus.org/eez/eez.aspx> - staženo 13.04.2006.

zvláštní, hrozil polovině mužské populace žalář - nejdřív si ho ale obvinění museli sami postavit. A protože se do blízkosti ostrova není možné běžnou lodí dostat, museli na lehkých plavidlech přivést i své vlastní soudce. Zatím tvoří páteř ekonomiky rybolov, ruční práce a vydávání poštovních známek, v budoucnosti se mohou v EEZ najít nerostné suroviny.

Úmluva OSN o mořském právu shrnuje, co je ostrov, co lze nazvat archipelem, jak vytyčit základní linii a z ní vyplývající hranici EEZ.

Důležitým pojmem je *základní linie*, pomyslná křivka kopírující nejsilnější odliv, od níž se dále odvozuje dvanáctimílové¹⁷⁸ pásmo teritoriálních vod, dvanáctimílové pásmo nazývané *přilehlá zóna* a pak dvousetmílová EEZ. V případě členitého pobřeží se často využívá přímá linie spojující nejvzdálenější body pobřeží. Je proto zřejmé, že vzhledem k rozsahu pásma EEZ může minimální posun základní linie u pobřeží daleko v oceánu „vyrůst“ v rozsáhlý nárok ekonomických zdrojů.

Vody, které se nacházejí uvnitř základní linie jsou považovány za vnitřní vody daného státu, výjimku tvoří například zálivy, na které se vztahují speciální postupy. Ve dvanáctimílovém pásmu teritoriálních vod platí jurisdikce daného státu a toto území je považováno za integrální součást území státu. Jediným omezením suverenity státu je *právo volného průjezdu*, které země poskytuje lodím jiných států.

Přilehlé pásmo již není součástí území daného státu, ten zde však vykonává nezbytné úkony pro zajištění své bezpečnosti - nejen policejní ochranu, ale také veterinární nebo celní.

Dvousetmílová EEZ představuje velkou výhru pro státy ležící u moře. Tlak na jejich zřízení vzešel především ze strany rozvojových států, ačkoliv na nich v důsledku nejvíce vydělaly nejbohatší země světa, které získaly přes polovinu

¹⁷⁸ Jedna námořní míle činí 1, 852 kilometrů.

veškeré plochy EEZ - USA, Austrálie, Nový Zéland, Japonsko, Francie a Rusko. V těchto EEZ se nacházejí všechny dodnes získatelné nerostné zdroje, probíhá zde veškerá těžba z mořského dna a drtivá většina výlovu ryb¹⁷⁹. Státy mají v těchto EEZ právo na všechny zdroje, které se v nich nacházejí - živé i neživé. Zavazují se zároveň k jejich ochraně.

Ostrov je podle Úmluvy přirozeně zformovaným územím obklopeným vodou, které se nachází nad hladinou i při přílivu. Aby kolem takového území mohla být vytyčena EEZ, musí se na něm buď udržet populace nebo provádět ekonomická činnost¹⁸⁰. I toto vymezení samozřejmě nechává mnoho otázek otevřených.

Ještě více prostoru nechává definice *archipelagického* nebo *souostrovního státu*. Ten Úmluva definuje jako jednotku „složenou z jednoho nebo více archipelů, přičemž může zahrnovat i jiné ostrovy“, archipelem se pak rozumí „skupina ostrovů zahrnující také jejich části, vody, jež je spojují, a další přírodní jevy, které spolu dohromady tvoří skutečný geografický, politický či ekonomický celek, nebo je historicky za takový celek považovaný“¹⁸¹. Tyto podmínky počet souostrovních států výrazně limitují - splňuje je například Fidži či Šalomounovy ostrovy.

Souostrovní stát může nakreslit přímé základní linie podle nejvzdálenějších bodů ostrovů tvořících jeho území. To samozřejmě výrazně zvyšuje dosah následné EEZ. Vody uvnitř této linie jsou považovány za *archipelagické vody*, ve kterých má stát suverenitu. O status souostrovního státu proto řada zemí usilovně bojuje¹⁸².

Vítaným zdrojem financí se proto pro malé pacifické státy stal prodej licencí k rybolovu v těchto exkluzivních zónách.

¹⁷⁹ GLASSNER, Martin., FAHRER, Chuck.: Political Geography; Wiley 2003, s.453.

¹⁸⁰ <http://www.macmeekin.com/Library/AAA/Docs/Int'l/UNCLOS%20islands.htm> - staženo 11.04.2006.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² GLASSNER, Martin., FAHRER, Chuck.: Political Geography; Wiley 2003, s.452.

Ročně se v pacifických vodách vyloví tuňáka za bezmála dvě miliardy dolarů¹⁸³ - z toho největší podíl připadá na Japonsko se 27 %, v těsném závěsu se drží Korea s Tchaj-wanem, každý s 23 %. Nakonec se však na ostrovy formou nejrůznějších poplatků vrátí jen sto milionů dolarů¹⁸⁴.

Mnoho států jihopacifického bazénu si uvědomilo, že právě v rybolovu a v prodeji licencí leží budoucnost jejich státního rozpočtu. Ale nejen to, se zavedením EEZ přistoupilo mnoho států k přísné ochraně migrujících i nemigrujících druhů ryb tak, aby se udržela rovnováha mezi výlovem a přirozenou obnovou rybí populace. Mizením velkých druhů migrujících ryb se zabývala již OSN, jejíž speciální agentura FAO přišla s šokujícím sdělením, že více než 75 % druhů velkých ryb (tuňák či mečoun) je vážně ohroženo nadměrným rybolovem¹⁸⁵. Proto zisky z licencí zatím nepřinesly takové prostředky, ve které země doufaly. Cookovy ostrovy v roce 2003 vyhlásily moratorium na prodej nových licencí na výlov ryb ve své obří EEZ¹⁸⁶. Kromě zákazů prodeje licencí uvažují jihopacifické státy ve svých EEZ o zavádění rezervací pro velryby. To by znamenalo vážný problém pro japonskou velrybářskou flotilu. Více se tomuto problému budu věnovat v kapitole Za čistý Pacifik.

Na dně oceánů se pak nachází obrovské nerostné zdroje, které jsou prozatím lidstvu nedosažitelné. Při pohledu na mapu je zřejmé, že se v EEZ ostrovních států ukrývají miliardy dolarů, které jen čekají na rozvoj těžební techniky. V oblasti Papuy-Nové Guineje funguje několik ropných plošin a do budoucnosti se bude využití mořského dna zvyšovat.

¹⁸³ ALLEY, Roderic: The Domestic Politics of International Relations – Cases from Australia, New Zealand and Oceania; Ashgate 2000, s. 230.

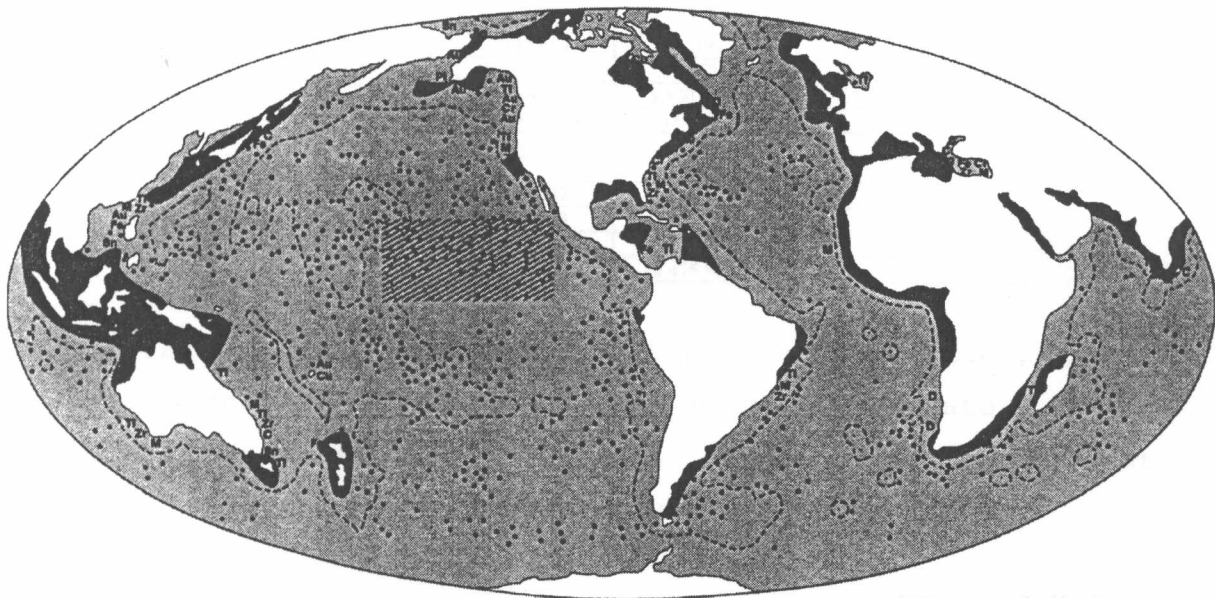
¹⁸⁴ CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 331.

¹⁸⁵ <http://pidp.eastwestcenter.org/pireport/2006/April/04-11-com.htm> - staženo 13.04.2006.

¹⁸⁶ <http://archives.pireport.org/archive/2003/september/09%2D18%2D22.htm> - staženo 13.04.2006.

Francouzsko-australský tým prospektorů při prohlídce zdrojů novokaledonské EEZ našel asi 144 námořních mil od břehu v hloubce šesti set metrů ložisko zemního plynu, o kterém se domnívají, že patří k největším na světě. Podle odhadů se v něm nachází asi 80×10^{12} m³, při ceně 230 dolarů za tisíc metrů krychlových, za kterou prodává plyn Rusko do západní Evropy, leží v EEZ Nové Kaledonie 18,4 bilionu dolarů¹⁸⁷.

V šelfových mořích byla rovněž zaznamenána ložiska uhlí a sloučenin mnohých kovů, mezi kterými bude v budoucnosti nejzajímavější měď, dnes klíčový kov při výrobě mikročipů, jehož celosvětové zásoby se začínají tenčit a těžební velmoci, mezi kterými nechybí ani Papua-Nová Guinea ovládající důl na Bougainville, nejsou schopny svou těžbu zvýšit. Podle propočtů z roku 1960 by se na dně Pacifiku mohly nacházet zásoby mědi na šest tisíciletí dopředu¹⁸⁸. Jde možná o nadsazené číslo, rozhodně ale vypadá nadějněji než poplašné zprávy o tom, že se lidstvo bude muset bez mědi obejít již za padesát let.

Vyšrafované místo znázorňuje nejhustší výskyt nerostných surovin.

Mapa 10: Nerostné bohatství v EEZ¹⁸⁹

¹⁸⁷ <http://archives.pireport.org/archive/1999/november/11%2D10%2D08.htm> - staženo 13.04.2006.

¹⁸⁸ HOADLEY, Steve: The South Pacific Foreign Affairs Handbook, Allen&Undin 1992, s. 24.

¹⁸⁹ GLASSNER, Martin., FAHRER, Chuck.: Political Geography; Wiley 2003, s. 458.

6.2.7 Turistický ruch

Vedle licencí získaných z EEZ hraje turistický ruch v ekonomice jihopacifických států stále významnější roli. Počet lidí, kteří vyhledávají jihopacifické země pro svou dovolenou, se rok od roku zvyšuje - v roce 2000 přijelo do celé oblasti na deset milionů turistů¹⁹⁰. Kalkulace prokázaly, že zájem turistů o jihopacifický bazén trvale roste asi sedmiprocentním tempem - v roce 2007 by svou dovolenou mělo v jižním Pacifiku strávit dvacet milionů lidí z pacifického okraje a v roce 2017 by to už mělo být čtyřicet milionů¹⁹¹.

Tabulka 2: Turistický ruch v jižním Pacifiku¹⁹²

Územní jednotka	Počet obyvatel	Počet turistů	Poměr turistů/obyvatel (v %)
Severní Mariany	82 459	589 244	715
Guam	171 019	909 506	532
Palau	20 579	94 894	461
Cookovy ostrovy	21 388	83 333	390
Niue	2 166	4 099	189
Francouzská Polynésie	274 578	211 893	77
Nový Zéland ¹⁹³	4 076 140	2 378 797	58
Fidži	905 949	507 000	56
Samoa	176 908	98 145	55
Nová Kaledonie	219 246	99 515	45
Tonga	114 689	41 208	36
Vanuatu	208 869	61 453	29
Austrálie ¹⁹⁴	20 264 082	5 300 000	26
FSM	108 004	18 967	18
Marshallovy ostrovy	60 422	7 022	12
Tuvalu	11 810	1 290	11
Kiribati	105 432	2 882	3
Šalomounovy ostrovy	552 438	6 000	1
Papua-Nová Guinea	5 670 544	60 715	1
Celkem	33 046 722	10 475 963	32

Turistický ruch však výrazně trpí výkyvy - stačí, aby se Francie rozhodla pro jaderné testy na odlehlých atolech a na několik měsíců se sníží příliv turistů. To samé platí o politických excesech v Melanésii nebo o úderu cyklónů.

¹⁹⁰ CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 660.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² http://www.spto.org/spto/cms/investment/table_A3.shtml - staženo 02.05.2006.

¹⁹³ <http://www.trcnz.govt.nz/NR/rdonlyres/6A3DA5F7-2CAD-4618-B610-EFC861876A8F/17992/KeyTourismStatistics1.pdf> - staženo 02.05.2006.

¹⁹⁴ <http://www.tourism.australia.com/Research.asp?sub=0318&al=1257> - staženo 02.05.2006.

Tok turistů do značné míry kopíruje tradiční mocenské rozložení¹⁹⁵ - do *Mikronésie* jezdí Američané a Japonci. Od sedmdesátých let toto duo doplnila ještě Jižní Korea a od devadesátých let pozorují cestovní kanceláře raketový nárůst zájmu ze strany čínských zákazníků. Naprostou jedničkou mezi turistickými destinacemi v Mikronésii, ale také v celém jihopacifickém bazénu, dlouhodobě zůstává Guam - ročně sem přijede bezmála milion lidí, což představuje asi 500 % populace. Nejvíce turistů sem míří právě z Japonska.

Polynésie absorbuje drtivou většinu turistů - jde především o Tahiti, Cookovy ostrovy, Samou a samozřejmě Nový Zéland, který často funguje jako finální destinace, ale také jako přestupní stanice či zdroj dalších turistů, mířících především na Fidži.

Popelkou v turistickém ruchu zůstává Melanésie - může za to politická nestabilita, se kterou mají potenciální zájemci o dovolenou celou oblast spojenou. Paradoxně jediná země s vojenským pučem, tedy Fidži, pohltí čtyři procenta z pěti, které z celkového balíku do Melanésie přijedou¹⁹⁶. Fidži navíc disponuje nejrozšířenějším komplexem hotelů a služeb přizpůsobených na stále rozmařilejší turisty. V tomto ohledu Fidžijcům v Melanésii sekundují jen obyvatelé Vanuatu a Nová Kaledonie. Zatímco však na Fidži přijede za rok bezmála půl milionu turistů, musejí se obě další destinace dohromady spokojit se 150 000. Masově rozšířený turismus se zatím úspěšně vyhýbá nejlidnatější jihopacifické zemi - Papue-Nové Guineji¹⁹⁷.

Právě hromadný turismus může výrazně změnit dnešní tvář pacifických ostrovů - místní obyvatelé si začínají být vědomi křehkosti svého ekosystému, a proto se například na Tahiti postavili proti stavbě dalších hotelových komplexů a golfových

¹⁹⁵ HOADLEY, Steve: *The South Pacific Foreign Affairs Handbook*, Allen&Undin 1992, s. 27.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ <http://www.spto.org/> - staženo 13.04.2006.

hřišť. Na podobnou bariéru narazily firmy také na Vanuatu a Fidži¹⁹⁸. Kvůli turistům se rovněž částečně zesiluje závislost ostrovů na dovozu, neboť se hoteliéři snaží zajistit „západní“ standard za každou cenu.

Naproti tomu turisté utratí na ostrovech peníze, zvýší zaměstnanost a podpoří vývoz tím, že si odvezou domů suvenýry. Potíž však tkví v tom, že ani zisky z turistického ruchu nejsou rozděleny spravedlivě. Většina spadne do klína velkým společnostem provozujícím hotely, na jihopacifické vlády a samozřejmě na místní obyvatele zbudou „drobky“¹⁹⁹.

6.2.8 Zahraniční pomoc

Zahraniční pomoc můžeme rozdělit na dvě větve - první představují bilaterální smlouvy s jednotlivými dárci ze zahraničí, typicky jde o Austrálii, Nový Zéland, USA, Francii, Velkou Británii a Japonsko, nebo o multilaterální projekty, které probíhají pod taktovkou Skupiny světové banky v rámci ODA - *Official Development Assistance* nebo ADB - *Asian Development Bank*.

Druhým finančním tokenem, který pomáhá udržet ostrovní ekonomiky při životě, jsou prostředky, které posílají „domů“ migranti - tedy především z Nového Zélandu, Austrálie a USA. Těmto prostředkům se budu více věnovat v kapitole pojednávající o migraci v jižním Pacifiku.

Zahraniční pomoc jižnímu Pacifiku můžeme dále rozdělit na dvě další podskupiny - první můžeme označit za „nemateriální“ pomoc. To se týká například služeb, které vzhledem k charakteru ostrovů nejsou místní vlády s to zajistit.

Často jde o náročnou zdravotnickou péči, kterou lidé vyhledávají v zemích mimo jihopacifický bazén. Typickým příkladem je rovněž terciální vzdělávání - pokud by měl každý

¹⁹⁸ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=9775DF04-39E0-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 13.04.2006.

¹⁹⁹ CROCOMBE, Ron: *The South Pacific*; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 661.

stát vlastní univerzitu, šlo by vzhledem k tomu, že v celém jižním Pacifiku žije přibližně osm milionů lidí, o zbytečně vynaložené prostředky. Z tohoto důvodu například Nový Zéland poskytuje na svým univerzitách velmi výhodná stipendia pro žáky z jiných jihopacifických států. Mnohdy ovšem nejde o terciální vzdělávání, například na Šalomounových ostrovech se nedostane základního vzdělání více než 40 % dětí²⁰⁰.

Nový Zéland a Austrálie jsou rovněž hlavními sponzory lokální univerzity University of South Pacific, která sídlí v Suvě, v hlavním městě Fidži, a jejíž studijní program se primárně zaměřuje na záležitosti spojené s jižním Pacifikem.

Další investice plynou do podpory *good governance*²⁰¹, kam spadá například školení státní správy, pomoc při další výuce soudců či policistů, rekvalifikační kurzy zaměřené na efektivnější postupy ve výrobě.

Materiální pomoc pak státy získávají buď ve formě příspěvků do rozpočtu nebo „ve zboží“. Například Austrálie vybavila jihopacifické státy moderními policejními čluny, díky kterým mohou efektivněji kontrolovat využívání svých EEZ. Vláda v Canbeře tím sledovala dva cíle - nemusela se obávat, že se její pomoc rozplyne ve formě platů státní správy a navíc zvýšila bezpečnost v oblasti.

Při porovnání jižního Pacifiku a například Afriky můžeme konstatovat, že si jižní Pacifik vede co do příjmu zahraničních prostředků velmi dobře, ba přímo výborně. Získává totiž v přepočtu na hlavu nejvyšší podíl rozvojové pomoci²⁰².

Jihopacifické vlády přitom navzdory tomuto faktu neustále zdůrazňují, za jak klíčové téma soběstačnost, byť naprosto iluzorní, považují. Absolutní pohromou pro ně byl konec studené války, neboť s ním přišel také nezbytný úpadek velmocenského zájmu - a s ním přišel také deficit ve

²⁰⁰ <http://www.nzaid.govt.nz/library/docs/factsheet-pacific.pdf> - staženo 15.04.2006.

²⁰¹ Do češtiny je tento pojem velmi obtížně převoditelný, proto se budu raději držet anglické verze. „Dobré vládnutí“ nezahrnuje celou šíři tohoto pojmu.

²⁰² <http://www.tellusconsultants.com/dependen.html> - staženo 15.04.2006.

financování rozvojových projektů. Své příspěvky udržely pouze Austrálie s Novým Zélandem, obě země totiž mají na svém „zadním dvorku“ dlouhodobé politické zájmy,

Vývoj v oblasti v tomto ohledu věrně kopíroval africké zkušenosti. Vlády kupčily se svou věrností tomu či onomu bloku. Jakmile se chtěl do EEZ Kiribati protlačit SSSR s návrhem výhodné koncese na rybolov, přispěchala Austrálie s nabídkou, že navýší svou „rozvojovou pomoc“. V dnešní době podobné triky nevzaly za své - jen se místo USA a SSSR přesunuly na asijskou půdu - mezi ČLR a Tchaj-wan.

„Ostrovní Číně“ totiž povážlivě klesá počet států, které ji oficiálně uznávají, a vzhledem k síle tchajwanské ekonomiky není problém si uznání de facto koupit výměnou za rozvojovou pomoc. Stejnou taktiku používá samozřejmě také „pevninská Čína“. Proto se pole jihopacifického bazénu stalo prodlouženým kolbištěm, ze kterého těží místní vlády. Japonsko se samozřejmě nechce nechat vyřadit z mocenské hry a proto se silná asijská trojka žárlivě střeží a otevírá peněženky.

To ukazuje, jak nejasné vnímání pojmu „rozvojová pomoc“ se v jižním Pacifiku ujalo. Často jde totiž o tvrdý byznys, ve kterém vítězí silnější hráč a v němž rozhoduje nejlepší nabídka. Typickým příkladem je vztah USA a Marshallových ostrovů, mezi kterými fungovala dohoda o volném přidružení. Marshallovy ostrovy od dohody odstoupily, ovšem klauzule o obraně bude platit tak dlouho, jak bylo sepsáno v původní smlouvě.

USA proto poskytují Marshallovým ostrovům „rozvojovou pomoc“, která jde ovšem z rozpočtu ministerstva obrany. Pentagon totiž fakticky platí za pronájem atolu Kwajalein, což je klíčové stanoviště pro testy mezikontinentálních balistických raket a jedno z míst, odkud by v případě útoku na

USA startovala raketa systému „hvězdných válek“²⁰³ a kde se nacházejí předsunuté radarové stanice.

Podobně je na tom také Rusko - vzhledem k tomu, že teritorium státu vnímají politici jako prostor od samého jádra Země až do vesmíru, musejí si státy s kosmickými aspiracemi předcházet země, nad kterými jejich rakety prolétají. Všechny sovětské, dnes ruské rakety musejí přelétnout přes jižní Pacifik, neboť místo, odkud se dostávají na oběžnou dráhu, se nachází na jihovýchod od Chathamských ostrovů²⁰⁴. Japonsko zaplatilo nemalé prostředky za pronájem přistávací dráhy v Kiribati, stejně jako ČLR, která zde vybudovala monitorovací středisko pro svůj vesmírný program.²⁰⁵

Podobně jako v případě turistického ruchu či migrace, také tok finanční pomoci věrně kopíruje pouta, která vznikla v minulosti. Proto platí, že se Japonsko a USA silně angažují v oblasti Mikronésie, kam například Japonsko dodává techniku včetně lodí a aut, staví nemocnice atd.

Finanční pomoc francouzským zámořským teritoriím pochází takřka výhradně z peněženky metropolitní Francie. Ačkoliv lze zpochybnit název „rozvojová pomoc“, když pro Francii jsou její jihopacifické državy integrálním územím²⁰⁶, vzhledem k charakteru těchto území se domnívám, že tento název je přesně jen na místě. Francie se svými finančními injekcemi snaží zpomalit trend směrem k politickému sebeurčení svých území a prozatím se jí to daří.

To samé platí rovněž o Novém Zélandu - prostřednictvím své agentury NZAID podporuje Wellington jihopacifické státy částkou přibližně 122 milionů novozélandských dolarů (necelých 4,5 miliardy Kč) - jde o čtvrtou největší rozvojovou pomoc po Austrálii, Japonsku a EU. Při bližším porovnání vidíme výrazné

²⁰³ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/rm.html> - staženo 15.04.2006.

²⁰⁴ WARD, Gerard; Earth's Empty Quarter? In: The Geographical Journal, vol. 155, No. 2, 1989, s. 238.

²⁰⁵ CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 387.

²⁰⁶ Více k tomuto rozdělení v poznámce 135.

nepoměry ve výši rozvojové pomoci pro bývalá či současná teritoria a zbytek jihopacifických zemí.

Zatímco Cookovy ostrovy se svými 21 000 obyvateli dostávají ročně více než NZ\$ 6 milionů, Niue obývané dvěma tisícovkami lidí získá od novozélandské vlády příspěvek ve výši přes deset milionů NZ dolarů a Tokelau se svými čtrnácti stovkami obyvatel si ročně přijde na devět milionů NZ\$²⁰⁷. Tok novozélandské finanční pomoci a její poměr na hlavu ukazuje následující tabulka²⁰⁸.

Tabulka 3: Novozélandská zahraniční pomoc zemím jižního Pacifiku v roce 2004

Územní jednotka	Počet obyvatel	NZ pomoc (v milionech NZ\$)	Pomoc na hlavu (NZ\$)
Tokelau	1392	9	6 465,5
Niue	2166	10,3	4 732,2
Cookovy ostrovy	21 388	6,2	291,8
Tuvalu	11 810	2,1	173,6
Tonga	114 689	5,7	49,4
Samoa	176 908	8,3	46,9
Vanuatu	208 869	6,4	30,4
Kiribati	105 432	3,1	29,8
Šalomounovy ostrovy	552 438	16,1	29,2
Fidži	905 949	4,1	4,5
Mikronésie a TOM	698 854	1,5	2,1
Papua-Nová Guinea	5 670 544	9,6	1,7
Celkem	8 470 439	82,3	9,7

Právě intenzivní zahraniční pomoc drží ekonomiky prvních třech příjemců nad vodou. Například 80 % celého rozpočtu Tokelau pochází z novozélandské pokladny²⁰⁹. Naproti tomu Papua-Nová Guinea, kde žije více než 50 procent obyvatel za méně než jeden dolar na den, tedy pod hranicí extrémní chudoby, dostává z novozélandského rozpočtu zdaleka nejméně peněz v přepočtu na obyvatele.

Naopak pro Austrálii a její vládní agenturu AusAID představuje Papua-Nová Guinea a následně celá Melanésie klíčový region, do kterého směřuje většinu rozvojové pomoci, jak ukazuje následující tabulka. Údaje jsem pro srovnání převedl na NZ\$.

²⁰⁷ <http://www.nzaid.govt.nz/library/docs/factsheet-pacific.pdf> - staženo 15.04.2006.

²⁰⁸ Kromě bilaterální pomoci financuje NZAID regionální rozvojové projekty, které spolknou 39,4 NZ\$.

²⁰⁹ <http://www.nzaid.govt.nz/library/docs/factsheet-tokelau.pdf> - staženo 17.04.2006.

Tabulka 4: Australská zahraniční pomoc zemím jižního Pacifiku v roce 2004

Územní jednotka	Počet obyvatel	AU pomoc (v milionech NZ\$)	Pomoc na hlavu (NZ\$)
Tokelau a Niue	3558	1,15	323,2
Tuvalu	11 810	3,45	292,1
Šalomounovy ostrovy	552 438	106,72	193,2
Vanuatu	208 869	23	110,1
Tonga	114 689	10,35	90,2
Kiribati	105 432	9,2	87,3
Samoa	176 908	14,4	81,4
Cookovy ostrovy	21 388	1,73	80,9
Papua-Nová Guinea	5 670 544	360,8	63,6
Fidži	905 949	20,7	22,8
Mikronésie	189 005	2,2	11,6
Celkem	7 960 570	553,7	69,6

Austrálie vyhradila ze svých zdrojů 175 milionů australských dolarů, což představuje největší příspěvek ze všech velmocí²¹⁰. Pro rok 2007 předpokládá vláda Johna Howarda, že do Pacifiku napumpuje prostředky ve výši 383 milionů dolarů²¹¹, samotná Papua-Nová Guinea by pak mohla dostat dalších 436 milionů dolarů.

Významná částka plyne do Pacifiku rovněž z Evropské unie. V tomto případě nejde o finanční transfery Francie svým zámořským územím, ale o pomoc v rámci programu ACP – Africa, Caribbic and Pacific States. Příjemci jsou jak jednotlivé státy, které se programu účastní²¹², tak i Pacific Islands Forum jako vrcholná regionální organizace. V rámci ACP získaly státy nejen finanční injekci z fondů EU, ale také výhodnější přístup na evropské trhy.

Do rozvoje lidských zdrojů a good governance by mělo podle údajů ACP směřovat asi 45 % všech poskytnutých prostředků, dalších 35 % by měly spolknout projekty podporující trvale udržitelný rozvoj a ochrana životního prostředí²¹³.

Následující tabulka ukazuje, kolik financí Unie pro pacifické státy uvolnila. Částka z rozpočtu je uvolňována v pětiletém období, proto jsem údaje přepočítal na jednotlivé roky a kvůli srovnání převedl z eura na NZ\$.

²¹⁰ http://www.ausaid.gov.au/publications/pdf/pacific_regional_strategy.pdf - staženo 15.04.2006.

²¹¹ <http://www.ausaid.gov.au/country/southpacific.cfm> - staženo 15.04.2006.

²¹² Viz tabulka 4.

²¹³ http://europa.eu.int/comm/development/body/region/docs/r6_en.pdf#zoom=100 – staženo 28.04.2006.

Tabulka 5: Zahraniční pomoc EU v rámci ACP

Územní jednotka	Počet obyvatel	EU pomoc (v milionech NZ\$)/rok	Pomoc na hlavu (NZ\$)
Niue	2 166	0,9	397,1
Tuvalu	11 810	1,7	147,3
Nauru	13 287	0,8	57,2
Samoa	176 908	9,0	51,1
Palau	20 579	0,9	41,8
Kiribati	105 432	3,7	34,7
Cookovy ostrovy	21 388	0,7	30,9
Maršallov ostrovy	60 422	1,5	25,2
Vanuatu	208 869	4,5	21,5
Tonga	114 689	1,9	16,6
Šalomounovy ostrovy	552 438	7,0	12,7
FSM	108 004	1,3	12,2
Papua-Nová Guinea	5 670 544	55,3	9,8
Fidži	905 949	7,7	8,5
Celkem	7 972 485	96,8	12,2

Také v případě evropské pomoci si můžeme všimnout určitého zvýhodnění populačně slabých území a opět neslavné pozice Papuy-Nové Guineje ve srovnání celkové částky pomoci na hlavu.

Tradičním, ale zatím jen obtížně vykořitelným neduhem bilaterální finanční pomoci v jižním Pacifiku, ale i obecně všude ve světě, je značná nekoordinovanost dárců a jednotlivých projektů²¹⁴.

Z tohoto důvodu se finanční toky postupně přenášejí pod křídla regionálních organizací, které z nich následně financují projekty s celoregionálním dopadem. Do budoucna lze očekávat, že se tento trend ještě zvýrazní. NZAID takto převádí ročně 40 milionů NZ\$, australský příspěvek regionálním projektům se bude samozřejmě pohybovat výše.

6.3 Za čistý Pacifik

Pro jižní Pacifik se stal důraz na ekologii a trvale udržitelný rozvoj jedním z fundamentů, na nichž tamní politika stojí - především díky politice Nového Zélandu, který ekologická témata vytrvale po několik desetiletí témata prosazoval na agendu regionálních organizací.

Wellington se profiluje jako „čistá země“ a „zelená optika“ se stala jedním z důležitých kritérií, jakým jsou

²¹⁴ <http://www.tellusconsultants.com/dependen.html> - staženo 15.04.2006.

politická témata nahlížena. Pacifické země se snaží ekologické otázky nezanedbávat, protože pro turisty se čistota ovzduší, průzračnost moře a životem bující korálové útesy staly synonymy jižního Pacifiku.

Novozélandská turistická agentura láká k návštěvě země jednoduchým a velmi účinným inzerátem - nádhernou fotkou Jižních Alp s nápisem 100 % Pure New Zealand (a lomítko v procentech má podobou Severního a Jižního ostrova). Obrovským přínosem pro novozélandský turistický ruch se stala také trilogie Pán prstenů, inzeráty pak ve velkých časopisech s celosvětovým dosahem zvaly k návštěvě 100 % Pure Middle Earth.

Obrázek 3: Inzerát novozélandské turistické centrály v celosvětových médiích – Diamond Lake²¹⁵

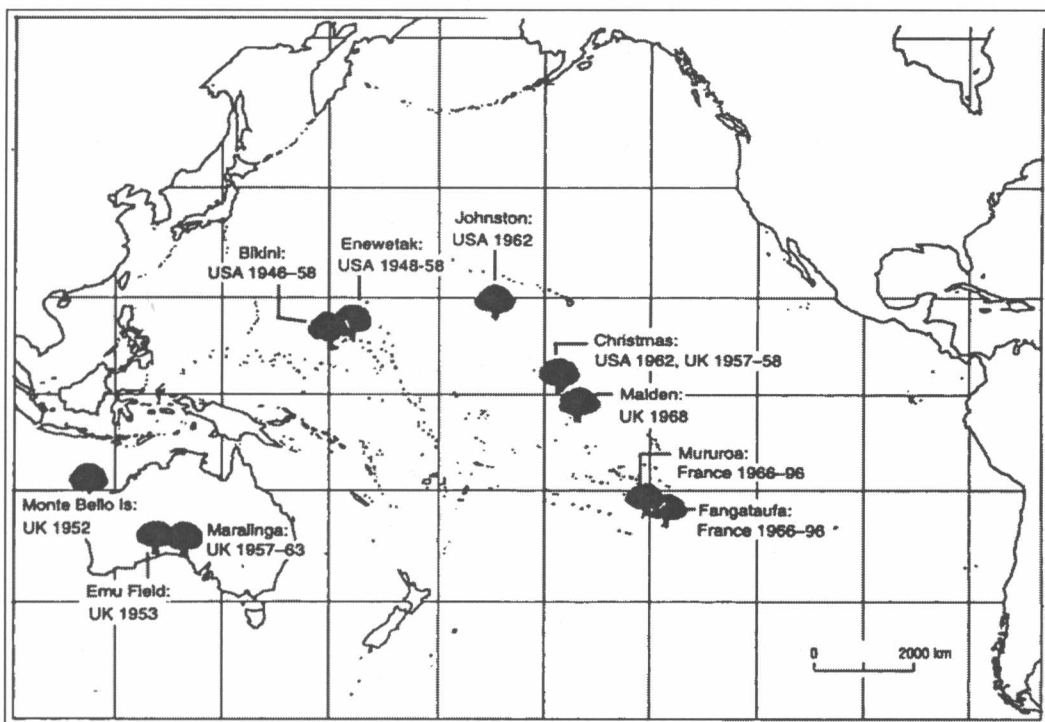
Ekologická karta se hojně využívá také na úrovni zemědělských produktů. Například novozélandské víno nemůže co

²¹⁵ <http://www.newzealand.com/travel/souvenirs/wallpaper/wallpaper-home.cfm> - staženo 02.05.2006.

do kvantity konkurovat vinicím australským či kalifornským, cenou naopak neosloví v porovnání s víny chilskými či argentinskými. Proto se pozornost novozélandských vinařů upřela směrem k čistotě prostředí, ve kterém víno vyrostlo – to je ta přidaná hodnota, kterou podle marketingových mágů jiní nemají.

A zákazníci jsou na tuto strunu naladěni a kupují výjimečné zboží, které pochází z téměř panenské země bez jaderných elektráren, bez geneticky modifikovaných plodin a bez zplodinami zatuchlého vzduchu a řady dalších potenciálních i domnělých rizik.

6.3.1 Nejaderný Pacifik

Mapa 11: Místa pokusných jaderných výbuchů v Pacifiku²¹⁶

V létě 1946, krátce po skončení druhé světové války, se nad atoly Bikini a Enewetak²¹⁷, ležících v dnešních

²¹⁶ DENOON, Donald (eds. 1997): The Cambridge History of the Pacific Islanders; Cambridge University Press 1997, s. 325.

²¹⁷ Používá se rovněž výraz Eniwetok.

Maršallových ostrovech, psala znovu historie. USA zde v rámci „Operace křižovatka“ provedly dva testy atomové pumy - jeden ve vzduchu, druhý pod vodou. Účinky těchto pokusů měly prověřit případné nasazení jaderných zbraní v námořní válce. Samotní generálové byli překvapeni smrtonosnými následky.

V roce 1954 se síla atomových zbraní ukázala naplno - USA vyzkoušely nad zemským povrchem v rámci „Operace zámek“ vodíkovou pumu. Výbuch tisíckrát silnější než bomby v Hirošimě a Nagasaki vyhloubil kráter o hloubce 76 metrů a průměru dva kilometry. Tisíce tun silně radioaktivního prachu roznesl vítr do vzdálených koutů Maršallových ostrovů.

Lidé přímo z atolu Bikini se dostali včas do bezpečí. Navzdory meteorologické předpovědi, která jasně říkala, že vítr může zanést radioaktivní spad na jiné ostrovy, nepodnikla americká armáda žádná opatření na ochranu místních lidí a tak se sto mil vzdálené ostrovy Rongelap a Utrik dočkaly smrtícího koktejlu. Z nebe začal padat „sníh“ a děti si v něm hrály, neboť jim o bílé nadílce vyprávěli misionáři. Pak se na jejich těle objevily hrozivé puchýře...

Ačkoliv si zástupci tehdejšího pověřeneckého území stěžovali na půdě OSN, Spojené státy americké jejich protesty zametly pod koberec. V roce 1958 explodovalo na Maršallových ostrovech tolik jaderných pum jako za celou dobu předchozích testů²¹⁸.

Teprve v roce 1962 ukončil testování amerického jaderného arzenálu v Pacifiku prezident J.F. Kennedy, který zveřejnil Dohodu o částečném zákazu jaderných pokusů. Ta byla výsledkem kompromisu Bílého domu a Kremlu a připojila se k ní rovněž Británie, jež v Pacifiku rovněž několik pokusných výbuchů provedla - nejdříve v Austrálii, pak na území dnešního Kiribati. Dohoda zakazovala testování jaderných zbraní v atmosféře, pod hladinou a ve vesmíru.

²¹⁸ FISCHER, Steven: A History of the Pacific Islands; Palgrave 2002, s. 231.

Francie se k ní nepřipojila a o jediný rok později přišel prezident Charles de Gaulle s oznámením, že jeho země přenáší jaderné testy z Alžírsko do Francouzské Polynésie, na Tuamotský archipel, na atoly Moruroa a Fangataufa. Zkoušky zde probíhaly mezi lety 1966-1996 a proměnily Francouzskou Polynésii v „jaderného vazala“²¹⁹. V tomto období zde provedla Francie bezmála dvě stovky výbuchů, z toho asi čtvrtinu nad zemí. Francouzské pokusy však narazily na zuřivý odpor Nového Zélandu, který se obával možných ekologických dopadů.

Francouzské testy považovali ostrované za maximální velmocenskou zvůli a aroganci. Zatímco americké a britské testování o dekádu dříve zapadalo do rámce politiky zadržování a odstrašení komunistických režimů a „západní svět“ je považoval za nezbytné zlo, francouzská jaderná síla a de Gaullovy motivy o francouzské nezávislosti, politika čtyř azimutů, už pro jižní Pacifik omluvou nebyly - atomové zbraně pod kontrolou Paříže tvořily jen zlomek kapacit amerických či sovětských a v případné válce by proto významnou úlohu nesehrály.

Navíc hned při prvním francouzském nadzemním výbuchu zaznamenala čidla na Novém Zélandu i v Peru zvýšenou radioaktivitu²²⁰. V roce 1973 pak Nový Zéland spolu s Austrálií požádal Mezinárodní soudní dvůr, aby pomohl zkoušky zastavit - Francie však prohlásila, že o tom soud rozhodovat nemůže.

Vztahy s Francií na dlouhou dobu zkalila aféra *Rainbow Warrior*. Při ní agenti francouzské tajné služby Alain Mafart a Dominique Prieur 10. července 1985 potopili v aucklandském přístavu, tedy ve výsostných novozélandských vodách, stejnojmennou loď patřící hnutí Greenpeace. Při akci zemřel fotograf organizace. List New Zealand Herald napsal: „Operace

²¹⁹ Tamtéž, s. 233.

²²⁰ Tamtéž, s. 235.

proti Rainbow Warrior spíše než eleganci Jamese Bonda připomínala frašku z Jistě, pane ministře.“

Paříž se nejdřív snažila celou aféru zamlžit a v jeden moment se dokonce zdálo, že francouzská exekutiva neví, co její rozvědka provádí za operace. Pak se údajně pokusila shodit vinu na britskou MI6, tehdejší premiérka Margaret Thatcherová prý kvůli tomu nemohla Francouzům přijít na jméno²²¹.

K blamáži ze zpackané akce, jejíž strůjce novozélandská policie za méně než týden vypátrala a zatkla, se ještě přidala diplomatická bouře, kterou Francie sice ustála, ovšem s velmi pošramoceným renomé. Do řešení napjaté situace se zapojil také generální tajemník OSN Javier Pérez de Cuéllar. Tomu připadla nevděčná úloha zahladit spor tak, aby obě strany, především pak ta francouzská, vyšly ze sporu pokud možno bez úhony²²². Novozélandská vláda získala finanční kompenzaci ve výši třinácti milionů NZ\$ a omluvu. Francie mohla na oplátku převzít vězněné agenty a přemístit je na tři roky do vězení na atolu Hao. Paříž však tuto část dohody nedodržela a už v roce 1987 se Mafart procházel kolem Seiny - údajně s žaludečními potížemi. To vše navzdory dohodě, že o propuštění se musejí dohodnout obě strany. Pro Nový Zéland tedy skončila aféra Rainbow Warrior faktickou porážkou²²³. Po dvaceti letech vyšlo s definitivní platností najevo, že celou akci posvětil také francouzský prezident Francois Mitterand²²⁴.

Odpor proti jaderným zbraním vážně narušil také vztahy s USA, blízkým novozélandským spojencem. Protijaderná politika Wellingtonu záhy narazila na limity dané smlouvou ANZUS,

²²¹ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=000CDEFA-EB38-138A-B7C583027AF1010F> - staženo 18.04.2006.

²²² Ruling Pertaining to the Differences Between France and New Zealand Arising from the Rainbow Warrior Affair; The American Journal of International Law; Vol. 81; No. 1; January 1987; s. 325.

²²³ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=A476D934-39E4-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 18.04.2006.

²²⁴ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=66C0B268-39E4-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 18.04.2006.

uzavřenou 1. září 1951. Novozélandské přístavy i letiště čas od času navštívily stroje poháněné jaderným reaktorem nebo se na jejich palubách nacházely jaderné hlavice.

Při změně novozélandské vlády po volbách v roce 1984, kdy se k moci po devíti letech dostala Labour Party, získala protijaderná lobby jasnější kontury. Nová vláda se postavila proti myšlence jaderného odstrašení, tedy proti základní bezpečnostní doktríně reaganovské Ameriky²²⁵ a 1. února 1985 zakázala jaderné lodi *USS Buchanan* vstup do novozélandského přístavu. Odveta za tento akt na sebe nenechala dlouho čekat – Američané přestali předávat zpravodajské informace, zrušili společná vojenská cvičení a 27. června 1986 jednostranně odstoupili od bezpečnostních garancí, které vyplývaly ze smlouvy ANZUS²²⁶. V Kongresu dokonce padaly návrhy, aby USA zavedly proti Novému Zélandu ekonomické sankce²²⁷, aby byla tato „kiwi disease“ zastavena hned v zárodku.

Spojené státy se po celou dobu řídily zásadou „nepotvrzovat ani nepopírat“²²⁸, což však novozélandské veřejné mínění považovalo za projev velmocenské arogance. Labouristická vláda navíc měla v této otázce naprosto jasnou podporu veřejnosti – zatímco proti návštěvám lodí s jaderným pohonem se v průzkumu vysloвило 59 % obyvatel, proti jaderným zbraním na jejich palubách protestovalo těžko uvěřitelných 97 %²²⁹! Volby v roce 1987²³⁰ jasně potvrdily labouristický protijaderný kurz – David Lange obhájil premiérské křeslo a v parlamentu definitivně prosadil legislativu, která vytváří z Nového Zélandu *nuclear-free country*.

²²⁵ DALBY, Simon: The „Kiwi disease“: geopolitical discourse in Aotearoa/New Zealand and the South Pacific; *Political Geography*; Vol. 12; No.5 1993, s. 443.

²²⁶ CLEMENTS, Kevin: New Zealand's Role in Promoting a Nuclear-free Pacific; in: *Journal of Peace Research*, vol. 25, no. 4, 1988, s. 395.

²²⁷ McCORMICK, James M.: Healing the American Rift with New Zealand; *Pacific Affairs*, Vol. 68; No 3 1995, s. 395.

²²⁸ Neither Confirm, nor Deny.

²²⁹ CLEMENTS, Kevin: New Zealand's Role in Promoting a Nuclear-free Pacific; in: *Journal of Peace Research*, vol. 25, no. 4, 1988, s. 400.

²³⁰ Nový Zéland koná volby do unikamérálního parlamentu každé tři roky.

Reakce USA a spolu s nimi rovněž thatcherovské Velké Británie Novozélandčany překvapila a zarazila. Argument, že politika země je *anti-jaderná*, ale rozhodně ne *anti-americká*, ve Washingtonu dojem neudělal. Naopak – dopady novozélandského kroku zatěžují vzájemné vztahy dodnes, ačkoliv se novozélandské SAS účastní například mise v Afghánistánu²³¹ a na amerických lodích již nejsou jaderné zbraně alokovány. Administrativa George W. Bushe například blokuje vytvoření zóny volného obchodu – jedním z motivů pro její rozhodnutí zůstává rozkol v ANZUS, nehledě na to, že například Richard Perle, vlivný muž v pozadí exekutivy zabývající se obranou, požadoval co nejtvrďší a *exemplární* potrestání Nového Zélandu ještě za vlády Ronalda Reagana.

Labouristický premiér David Lange musel zažívat pocit ostrakizace, neboť ani země, v nichž protijaderná lobby a její názory vždy rezonovaly – například Norsko, Dánsko i Austrálie –, Nový Zéland proti USA „nepodpořily“. Platilo, že čím blíže se nacházela hranice komunistického bloku, tím sveřepější odpor novozélandský krok vyvolal²³². Navíc došlo k rozkolu s jihopacifickými zeměmi.

Zatímco jihozápadní Melanésie²³³ novozélandský postup podpořila²³⁴, Fidži, ačkoliv se zprvu stavělo k této politice kladně, nakonec ustoupilo americkému tlaku. Rozhodným zastáncem USA v regionu se staly Cookovy ostrovy, jejichž premiér prohlásil, že americké lodě – bez ohledu na pohon či výzbroj – jsou na ostrovech vítány²³⁵.

V bývalém sovětském bloku však protijaderný kurz vyvolal nadšení z protiimperialistického kurzu novozélandské politiky – Lange pak však zchladil nadšení komunistických médií, když

²³¹ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=9E136344-39DC-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 18.04.2006.

²³² CLEMENTS, Kevin: New Zealand's Role in Promoting a Nuclear-free Pacific; in: Journal of Peace Research, vol. 25, no. 4, 1988, s. 400.

²³³ Papua-Nová Guinea, Šalomounovy ostrovy a neutrální Vanuatu.

²³⁴ CLEMENTS, Kevin: New Zealand's Role in Promoting a Nuclear-free Pacific; in: Journal of Peace Research, vol. 25, no. 4, 1988, s. 402.

²³⁵ CROCOMBE, Ron: Pacific Neighbours: NZ's relations with other Pacific Islands; USP 1992, s. 204.

při každé příležitosti zdůrazňoval, že Nový Zéland zůstává členem ANZUS a že se na jeho politice nic nemění²³⁶.

Protijaderný kurz přinesl ovoce ve formě dohody o bezjaderném Pacifiku²³⁷ - *South Pacific Nuclear Free Zone Treaty*, která vstoupila v platnost v roce 1986. Jejími signatáři jsou všechny státy v oblasti - výjimku tvoří Palau, Federativní státy Mikronésie a Marshallovy ostrovy. V roce 1996, po dokončení francouzských jaderných testů, se k dohodě připojila Paříž, Velká Británie i USA. Část dohody podepsaly i ČLR a bývalý SSSR²³⁸.

Vyloučení z paktu ANZUS rovněž vyústilo v přepsání základní bezpečnostní doktríny Nového Zélandu. Vzhledem k tomu, že zemi nehrozilo a nehrozí bezprostřední nebezpečí, rozhodla se vláda vybudovat „požární hlídku“ - tedy útvar rychlého nasazení, který může zasáhnout rychle a efektivně na celém území Nového Zélandu včetně volně přidružených států a teritoria. Bezpečnostní perimetr se kvůli roztržce zúžil výhradně na jižní Pacifik a nelze předpokládat, že bychom se napříště setkali s novozélandskými jednotkami na bojištích, která by neposvětila OSN²³⁹.

6.3.2 Globální klimatické změny

Rok 2005 patřil statisticky k nejteplejším letům vůbec, v Austrálii dokonce meteorologové naměřili nejvyšší průměrné teploty za celou dobu, kdy měření provádějí²⁴⁰. Nový Zéland zaznamenal stejný trend. Teplota přitom stoupá nejrychleji právě v polárních oblastech, kde leží miliony kilometrů krychlových vody spoutané v ledovcích.

Proto patří pacifické státy k nejrozhodnějším zastáncům boje proti klimatickým změnám - především v odporu proti

²³⁶ CLEMENTS, Kevin: New Zealand's Role in Promoting a Nuclear-free Pacific; in: *Journal of Peace Research*, vol. 25, no. 4, 1988, s. 406.

²³⁷ Tato smlouva je známá pod názvem Dohoda z Rarotongy - podle místa, kde byla podepsána.

²³⁸ <http://www.dfat.gov.au/media/releases/foreign/1996/fa12.html> - staženo 18.04.2006.

²³⁹ SINCLAIR, Keith: *Dějiny Nového Zélandu*, LN 2002, s. 307.

²⁴⁰ http://www.chmi.cz/meteo/ok/WMO_klima_05.html - staženo 22.04.2006.

emisím skleníkových plynů. Kjótský protokol²⁴¹, který vstoupil v platnost v únoru 2005, ratifikovala drtivá většina jihopacifických států v čele s Novým Zélandem. Austrálie, země s nejvyšším podílem emisí skleníkových plynů na hlavu, však dala od dohody ruce pryč v obavách, že by mohla podvázat ekonomický růst země - a to i navzdory faktu, že Protokol dával Canbeře možnost do roku 2012 podíl na emisích CO₂ a jemu podobných sloučenin navýšit²⁴².

Narůstající hladina mořské hladiny představuje pro jihopacifické země primární problém. Výše zmíněný pohyb hladiny moří o 2mm nahoru za rok²⁴³ znamená obrovská rizika pro nízko položené ostrovy korálového původu - a těch je v Mikronésii a Polynésii víc než dost. Zvýšené hladiny však nepřinášejí pouze silnější příboj, který požírá přímořské oblasti - oteplování s sebou nese rovněž nepravidelnosti jevu El Nino a La Nina, změny v cyklónových a tajfunových cyklech, které za posledních padesát let nabyly na četnosti i intenzitě²⁴⁴, a samozřejmě potenciálně drastické změny v mořském proudění i v pasátovém proudění²⁴⁵.

A to už ovlivňuje nejen nízko položené atoly, ale také všechny země závislé například na rybolovu a zemědělství obecně, tedy rovněž Melanésii a země z „okraje“ Pacifiku. Vypozorované migrační tahy ryb přestávají platit. Austrálie zažila nebyvalá sucha, zatímco pobřeží Jižní Ameriky bičovaly prudké deště, horké počasí přeje komárům roznášejícím malárii či horečku dengue. Zvyšující se hladina se negativně projevuje také zásobách sladké vody, která se zachycuje v kapsách pod ostrovy, slaná voda proniká do těchto rezervoárů a výrazně

²⁴¹ Celým jménem se zásadní smlouva nazývá Kjótský protokol k Rámcové úmluvě OSN o klimatických změnách.

²⁴² <http://www.chmi.cz/cc/kjotprot.html> - staženo 22.04.2006.

²⁴³ ALLEY, Roderic: The Domestic Politics of International Relations – Cases from Australia, New Zealand and Oceania; Ashgate 2000, s.229.

²⁴⁴ NUNN, Patrick D.: Recent Environmental Changes on Pacific Islands; Geographical Journal; Vol. 156; No. 2, s. 135.

²⁴⁵ http://www.livescience.com/environment/060503_walker_circ.html - staženo 22.04.2006.

snižuje produktivitu zemědělství. To vše klade na tak zranitelné území další nároky.

Globální změny klimatu, které se nejvýrazněji projevují v extrémních podmínkách, o sobě však naneštěstí dávají vědět jen pomalu a ačkoliv se o toto téma média zajímají, stále je ve většině případů odezva v politických kruzích rezervovaná. Zvyšování hladiny moře totiž postupuje velmi pozvolna a nemůže mít „moment překvapení“ – nejde o hladomor v Africe, z něhož by reportéři přinesli záběry dětí s nafouklými bříšky pokrytých mouchami – „krizový moment“ chybí²⁴⁶.

Tento okamžik však může nastat velmi brzy – již jsem se zmínil o dvou neobydlených atolech v Kiribati, které se ocitly pod hladinou moře. Podobný a podle všeho marný boj svádějí den co den obyvatelé Carteretových ostrovů, které leží 120 km severovýchodně od Bougainville. Stavba přímořských hrází a pěstování mangrových porostů nepomáhá – když přijde silný příliv, ocitnou se dvě tisícovky ostrovanů v pasti a od moře je dělí pouze hráz. Obyvatelé těchto atolů se patrně stanou prvními, které moře porazí²⁴⁷ – a patrně nebudou poslední. Vláda Papuy-Nové Guineje již shromažďuje finance, aby mohla evakuaci provést²⁴⁸.

Obavy z moře mají rovněž obyvatelé Kiribati nebo Tuvalu, jehož jedenáct tisíc obyvatel v případě nouze převezmou Nový Zéland s Austrálií. Tato dohoda již byla podepsána. Australští poslanci za Labour party upozorňují, že by se země měla začít pomalu připravovat na fakt, že za nedlouho mohou před jejími branami stát uprchlíci z jihopacifických ostrovů, které voda navždy vyhnala z jejich domovů²⁴⁹.

²⁴⁶ SHIBUYA, Eric: „Roaring Mice Against the Tide“ – The South Pacific Islands and Agenda-Building on Global Warming; Pacific Affairs; Vol. 69; No. 4; s. 541.

²⁴⁷ O příčinách, proč se ostrovy dostávají pod vodu, však panují pochybnosti. Zatímco ochránci životního prostředí tvrdí, že na vině je globální oteplování a s ním spojený nárůst hladiny, šéf United Nations Development Project on Bougainville Fred Terry se domnívá, že za to mohou ostrované sami, když zničili korálové útesy tím, že lovíli ryby dynamitem. Na vině mohou být rovněž tektonické posuny, neboť se atoly nacházejí na andezitové linii.

²⁴⁸ <http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=522823> - staženo 22.04.2006.

²⁴⁹ ČTK: Austrálie by se prý kvůli oteplování měla připravit na uprchlíky; 05.01.2006; 10:10.

Zástupci jihopacifických zemí se spojili s ostrovními hráči v Karibiku a Afriky, aby společně čelili především hrozbě přicházející z moře. AOSIS - *Alliance of Small Islands States* - sdružuje 43 zemí z toho 16 se nachází v jihopacifickém bazénu. Tyto státy upozorňují, že na rozdíl od pevninských území nemají tolik času²⁵⁰. Proto řada nich ratifikovala Kjótský protokol mezi prvními, rekordmanem se stalo Fidži²⁵¹.

Následující tabulka ukazuje vybrané mezinárodní smlouvy týkající se ochrany životního prostředí, k jejichž signatářům patří rovněž pacifické státy.

Tabulka 6: Vybrané mezinárodní smlouvy o životním prostředí a jejich přijetí v jižním Pacifiku

Jednotka	Kjóto	FCCC ²⁵²	Montreal ²⁵³	Biodiverzita ²⁵⁴	CITES ²⁵⁵	Londýn ²⁵⁶
Austrálie		X	X	X	X	X
Cookovy ostrovy	X	X	X	X		
Fidži	X	X	X	X	X	
FSM		X	X	X		
Kiribati	X	X	X	X		
Marshallovy ostrovy	X	X	X	X		X
Nauru	X	X	X	X		
Niue	X	X	X	X		
Nový Zéland	X	X	X	X	X	X
Palau	X	X	X	X	X	
Papua-Nová Guinea	X	X	X	X	X	X
Samoa	X	X	X	X	X	X
Šalomounovy ostrovy	X	X	X	X		
Tonga		X	X	X		X
Tuvalu	X	X	X	X		X
Vanuatu	X	X	X	X	X	X

Kjóto... Kjótský protokol k Rámcové úmluvě OSN o klimatických změnách (1997)

FCCC... Rámcová úmluva OSN o klimatických změnách (1992)

Montreal... Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu (1987)

Biodiverzita ... Úmluva o biologické diverzitě (1992)

CITES... Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (1973)

Londýn... Úmluva o ochraně moří před znečištěním odpady a dalšími látkami (1978)

²⁵⁰ SHIBUYA, Eric: „Roaring Mice Against the Tide“ – The South Pacific Islands and Agenda-Building on Global Warming; Pacific Affairs; Vol. 69; No. 4; s. 552.

²⁵¹ ALLEY, Roderic: The Domestic Politics of International Relations – Cases from Australia, New Zealand and Oceania; Ashgate 2000, s.230.

²⁵² http://unfccc.int/parties_and_observers/parties/items/2352.php - staženo 23.04.2006.

²⁵³ http://ozone.unep.org/Treaties_and_Ratification/2Ci_states_not_ratificatified_treaties.asp - staženo 23.04.2006.

²⁵⁴ <http://www.biodiv.org/world/parties.asp> - staženo 23.04.2006.

²⁵⁵ <http://www.cites.org/eng/disc/parties/index.shtml> - staženo 23.04.2006.

²⁵⁶ http://www.imo.org/Conventions/contents.asp?topic_id=258&doc_id=681 - staženo 23.04.2006.

6.3.3 Ochrana mořských živočichů

Živočišné zdroje získatelné z moře představují pro všechny jihopacifické státy zásadní položku příjmů do státního rozpočtu a pro mnoho rodin také dominantní zdroj potravy. Z tohoto důvodu přistupují země jihopacifického bazénu k ochraně místních i migratorních druhů velmi vážně.

S touto problematikou úzce souvisí efektivní ochrana vlastních EEZ - to však dodnes bohužel není pravidlem, neboť státy často nedisponují takovými prostředky, aby mohly svou vůli v EEZ prosadit.

Přitom rybářské flotily ze zemí na kraji Pacifiku brázdí rozsáhlé oblasti oceánu a mnohdy neoprávněně zasahují také do EEZ, aniž by zaplatily za povolení k lovu. Techniky výlovu ryb lze ve vztahu k mořskému ekosystému často označit spojením „naprostá katastrofa“ - sítě jsou natolik rozsáhlé, že poškozují život na mořském dně, denně zemřou stovky mořských ptáků, kteří se zachytí do sítě při lovu ryb, a neustále se ozývají protesty proti tzv. *by-catch*, tedy jevu, kdy se kromě kýžených tuňáků chytí i stáda delfínů, jež jsou odsouzena k záhubě²⁵⁷.

Kvůli ochraně ryb a mořských živočichů obecně založily jihopacifické státy speciální regionální organizaci FFA - *Forum Fisheries Agency* - která dohlíží na trvale udržitelný rybolov a posiluje pozici malých zemí proti obřím rybolovným společnostem²⁵⁸.

Každý rok se také opakuje boj mezi velrybářskými státy a zbytkem světového společenství o platnost moratoria na lov kytovců. A každý rok lidé z obrazovek sledují protesty protivelrybářských skupin před ambasádami Norska, Islandu a Japonska. Před velvyslanectvím země vycházejícího slunce

²⁵⁷ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0001947F-4677-1457-831C83027AF1010F> - staženo 01.05.2006.

²⁵⁸ <http://www.ffa.int/node/529> - staženo 01.05.2006.

v Berlíně se dokonce v roce 2005 objevila mrtvola kytovce, který zabloudil do vod Baltského moře a zahynul na pláži.

V jižním Pacifiku se velrybářství týká hlavně Japonska, které pod zástěrkou „vědeckého výzkumu“ loví velryby navzdory dvacet let platnému zákazu a navzdory vyhlášené ochranné zóně. V roce 2005 se Japonci rozhodli navýšit výlov kytovců u sledovaných druhů na dvojnásobek a jejich velrybářská flotila se na hlubokém jihu, ve vodách Jižního ledového oceánu, několikrát střetla s lehkými plavidly organizace Greenpeace.

Lov velryb, respektive jejich ochranu, má na svých bedrech IWC - International Whaling Commission - která sdružuje 66 států z celého světa včetně Česka. V posledních letech se práce komise před pravidelnými červnovými summity zúžila na získávání států do provelrybářského nebo naopak protivelrybářského tábora. Obzvláště aktivně v tomto ohledu vystupuje Tokio - letos dokonce podle novozélandských zástupců hrozí, že země vycházejícího slunce si za svou ekonomickou pomoc „koupí“ prostou většinu hlasů²⁵⁹ - a to by znamenalo, že se zákaz lovu velryb stane postupně minulostí.

Nový Zéland společně s Austrálií a dalšími státy proti tomuto nebezpečí po celou dobu existence IWC rozhodně vystupoval. Wellington obviňuje Japonce z kupování hlasů, Japonci se brání tím, že jejich program je čistě vědecký a navíc tradiční.

Ani jeden z těchto argumentů se nezakládá na pravdě - maso z ulovených zvířat se posléze objeví na trzích, lov velryb navíc představuje tradici starou asi padesát let, kdy poválečný hlad donutil Japonce k zabíjení mořských obrů.

²⁵⁹ To hrozí v případě chudých afrických států jakými jsou Gambie, Mali, Gabon, ale také v případě ožebračeného Nauru nebo malého Tuvalu, které jako jeden z mála jihopacifických států zastává provelrybářské pozice.

6.3.4 Další ekologická rizika

Další rizikové faktory, které ovlivňují situaci v jižním Pacifiku, lze považovat za „méně vážné“ - v tom slova smyslu, že je tamní vlády mohou s pomocí vyřešit přijetím vhodných k ochraně životního prostředí směřujících opatření, na rozdíl od globálních klimatických změn nebo znečišťování moře podle londýnských úmluv.

Odlesňování představuje pro pacifické státy palčivý a dosud nevyřešený problém. Škody, které rychlá ztráta lesního pokryvu způsobuje, daleko převyšují případné ekonomické zisky. Nekontrolovatelně lesy ustupovaly v minulosti především kvůli zemědělskému sektoru, jenž dodnes zůstává hlavní oblastí, ve které jsou ostrované zaměstnání. Následovala eroze půdy, která produkci limitovala a navíc se objevovaly sesuvy půdy²⁶⁰. Úrodnou prst smyly časté deště a zemědělcům pak nezbývalo nic jiného, než použít větší množství hnojiv, které ovšem znečišťují pobřežní vody, protože je srážky rychleji spláchnou do řek. Sedimenty se usazují v deltách řek a zanášejí laguny a vytvářejí z nich rozsáhlé žumpy, kde chybí život.

Znečištěná voda vede k *odumírání korálů*, které jsou extrémně citlivé na změny prostředí - teplotu vodu, nebezpečné chemikálie, zavlečení nepůvodních druhů. Lidé narušují ekosystém pobřežních oblastí také nadměrným rybolovem místních druhů ryb. Koráli však hrají klíčovou roli v ochraně před silným příbojem, jak je patrné v případě výše zmíněných Carteretových ostrovů.

Z pobřežních oblastí rovněž ve velkém *mizí mangrové porosty*, díky kterým se země brání vysokým vlnám. Ustupují lidem, kteří si na jejich úkor rozšiřují pole působnosti. Kvůli těmto změnám berou za své vzácné živočišné i rostlinné druhy a na jejich místo se dostávají nepůvodní druhy. Ačkoliv

²⁶⁰ NUNN, Patrick D.: Recent Environmental Changes on Pacific Islands; *Geographical Journal*; Vol. 156; No. 2, s. 131.

ohrožení živočichové zatím nestojí na pokraji vyhynutí, nebezpečí narůstá. Rizikovým faktorem, který nabývá na síle, se stal rovněž turistický ruch²⁶¹.

Vyhlídky na rychlou změnu v těchto trendech nejsou rozhodně růžové - především co se globálních změn klimatu týče. Nový Zéland s Austrálií se v rámci se v rámci prostředků směřujících do rozvojových projektů snaží těmto rizikům předcházet, zatím se však jejich vliv příliš neprojevil. Země ležící na pacifickém okraji by se proto měly postupně připravit na vlnu „ekologických uprchlíků“ - dosud se k nim hlásili pouze migranti ekonomičtí.

6.4 Migrace

Migrace patří k jihopacifickým ostrovům odnepaměti. Připomenu jen heroické osídlování, kterým se Polynésané dostali do nejvzdálenějších koutů Pacifiku.

V posledních dvou letech se tento tok otočil a obyvatelé jihopacifických ostrovů se obrací k zemím ležícím na okraji oceánu. Nový Zéland si v tomto ohledu drží primát - právě na jeho území míří velká většina lidí z Polynésie a nezanedbatelný počet obyvatel z Melanésie. Nový Zéland se tím proměnil v opravdu jihopacifickou zemi - vždyť Auckland se dnes pyšní titulem největšího polynéského města na světě. Nový Zéland však funguje také jako přestupní stanice, mladí Novozélandčané pak proudí přes Tasmanovu úžinu do Austrálie nebo nasedají na letadlo a míří do Londýna.

Migrace tedy do jisté míry pomáhá vyrovnat tuto ztrátu, australská i novozélandská vláda se navíc snaží příliv žadatelů regulovat a vybírat si ty z nich, kteří mohou společnosti prospět svými znalostmi, ale také ty, kteří jsou nekvalifikovaní a jejichž práci lze využít v zemědělství.

²⁶¹ ALLEY, Roderic: *The Domestic Politics of International Relations – Cases from Australia, New Zealand and Oceania*; Ashgate 2000, s.232.

6.4.1 Pohyby osob v Pacifiku

Migraci můžeme rozdělit na dvě části - nucenou a dobrovolnou. S první formou se dnes již nesetkáváme, v minulosti však patřila k celkem běžným jevům. Koloniální mocnosti přemísťovaly obyvatele jednotlivých ostrovů, jak jim velel ekonomický zisk²⁶². Tyto „techniky“ používaly především Německo s Japonskem. Ve dvacátém století, především po druhé světové válce, se novým fenoménem stalo nucené vystěhování obyvatel ostrovů kvůli radiaci z nadzemních jaderných testů. Takto opouštěli domovy obyvatelé atolů Bikini a Enewetak v případě USA, nebo ostrované z Mururoy a Fangataufy²⁶³. Šedesátými lety se tedy historie nucených emigrací uzavřela, alespoň do doby, než zvyšující se hladina moře vzedme novou vlnu uprchlíků.

Dnes tak jediným typem zůstala emigrace dobrovolná - tedy především ekonomická nebo sociální²⁶⁴. Ta vždy úzce souvisela s ekonomickými cykly velmocí na okrajích Pacifiku - v době, kdy se Austrálii a Novému Zélandu dařilo a projevoval se akutní nedostatek levných pracovních sil, měli Melanésané a Polynésané dveře otevřené. Jakmile však oba hlavní aktéry dohnala recese, tlak starousedlíků se projevil v utažení „imigračních šroubů“ a vyhoštění těch, kteří zůstávali v zemi načerno.

V kapitole o novozélandských državách jsem již uvedl, že obyvatelům těchto územních jednotek nestojí v cestě na Nový Zéland za prací žádná překážka, novozélandské občanství funguje jako vstupenka, která ještě musí být doplněna o lékařskou prohlídku.

Samoáncům po roce 1962 brání v cestě standardní vízová procedura, kterou však úřady odlehčily zavedením tzv.

²⁶² V případě nedostatku pracovních sil v zemědělství či při těžbě nerostných surovin.

²⁶³ DENOON, Donald (eds. 1997): *The Cambridge History of the Pacific Islanders*; Cambridge University Press 1997, s. 452.

²⁶⁴ Především sloučení rodiny.

samoánské kvóty, na základě které může v současnosti na Novém Zélandu požádat o pobyt 1 100 ostrovanů²⁶⁵. Na Novém Zélandu žije nakonec více Samoánců než na vlastní Samoe - může za to rozhodnutí, podle kterého jsou všichni občané Samoy narození mezi lety 1926-1948 britskými občany a tudíž mají nárok i na novozélandské občanství. To se týkalo nejméně 100 000 lidí, z nichž mnozí již na Nový Zéland přišli²⁶⁶. Exodus s nejvyšší pravděpodobností nekončí - na 40 000 obyvatel bývalé kolonie ročně chce odejít na Nový Zéland. A to na ostrovech žije 177 000 osob²⁶⁷.

Tím ale otevřenost Nového Zélandu imigrantům končí - volný pohyb osob ještě funguje s Austrálií a nebývale benevolentní pravidla platí také mezi Novým Zélandem a Austrálií na straně jedné a Velkou Británií na straně druhé. Přesto lze Nový Zéland považovat za velmi otevřenou zemi - každý rok se do země dostane téměř 50 000 tisíc lidí - tedy více než jedno procento obyvatelstva²⁶⁸.

Nový Zéland trpí v některých odvětvích nedostatkem pracovních sil - každoročně se rukou nedostává v zemědělství, na chov ovcí nebo na pěstování jablek či vína. Údaje se různí, ale deficit se průměru pohybuje mezi osmi až dvanácti tisíci sezónních pracovníků.

Wellington také láká vysokoškolsky vzdělané osoby - inženýry, programátory, pracovníky v hi-tech strojírenství a samozřejmě se snaží vytvořit co nejlepší podmínky pro vědce z vybraných technicko-přírodovědeckých oborů. Vláda aktivně podporuje „brain draining“, který ovšem není namířený do nitra jihopacifického bazénu, ale na jiné vyspělé země - především

²⁶⁵ <http://www.immigration.govt.nz/migrant/stream/live/samoanquota> - staženo 23.04.2006.

²⁶⁶ SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002, s. 268.

²⁶⁷ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=000F0FE8-AF7F-140B-8C9983027AF1FE9F> - staženo 05.04.2006.

²⁶⁸ <http://www.immigration.govt.nz/NR/rdonlyres/D4C58347-13E9-4D2F-A813-88F346D7A5AE/0/FactPack.pdf> - staženo 23.04.2006.

na Austrálii a Velkou Británií. Z jižního Pacifiku se rekrutují spíše sezónní a málo kvalifikovaní dělníci.

Austrálie je k imigraci mnohem přísnější - Papua-Nová Guinea a Indonésie jsou příliš blízko a ročně se na australské území pokoušejí dostat tisíce nelegálních osob. Proto Canberra rozhoduje v tomto roce o zpřísnění pravidel a pokud příslušný zákon projde, budou všichni žadatelé o azyl, kteří se na australskou půdu dostanou po moři, převezeni do některého ze zámořských imigračních táborů - ty již fungují na Kokosových ostrovech a na Nauru.

V posledních dekádách se mění rovněž národnostní složení. Zatímco do padesátých let převažovali Evropané - z Irska či Velké Británie - postupně narůstal nejen „jihopacifický živel“, ale také asijský - dnes v kolonce „Asie“ evidují novozélandští imigrační úředníci 27 % všech obdržených žádostí²⁶⁹. Tím dochází k další etnické proměně společnosti, v menší míře se to týká i Australanů.

Především pro nejmenší kontinent může mít vytrvalý imigrační tlak z Asie nepředvídatelné geopolitické důsledky. Vždyť například z Darwinu, centra Severního teritoria, je to vzdušnou čarou blíž do Bangkoku než do Canberrý. Tohoto potenciálního tlaku bude Nový Zéland opět díky své izolované poloze ušetřen.

6.4.2 Remittance

V části 6.2.8 o zahraniční pomoci jsem rozdělil finanční toky na dvě části - první jsou peníze od vlád nebo mezinárodních organizací. Tou druhou formou pomoci jsou *remittance*, které posílají na ostrovy osoby, kterým se podařilo dostat se a uchytit se v zemi na pacifickém okraji - buď na

²⁶⁹ Tamtéž.

Novém Zélandu či v Austrálii v případě Polynésie a Melanésie, popřípadě v USA, což je směr, kterým se vydávají Mikronésané.

Emigrace způsobuje ostrovům problémy ve formě odlivu pracovních sil, rozrušuje demografickou strukturu, odbourává kulturní i rodinné vazby a v důsledku by mohla vést k jevu, který lze nazvat „druhým vyprázdněním“²⁷⁰, remitence by mohly naopak tomuto jevu zabránit tím, že pomohou zvýšit životní úroveň zůstavších ostrovanů a také vylepšit strukturu tamních rozpočtů a přispět rovněž ke stabilitě ostrovních měn, neboť tyto prostředky plynou v zahraničních měnách. Pravděpodobně ještě významnější část přichází ve formě „hardwaru“ - tedy technických vymožeností, oblečení apod.

Remitence v kombinaci s ekonomickou pomocí u některých států pokrývají přes 80 % hrubého domácího produktu - platí to samozřejmě především pro státy Mikro- a Polynésie, které nemají dostatek jiných zdrojů. Více napoví následující tabulka.

Tabulka 7: Remitence ve vybraných jihopacifických zemích²⁷¹

Stát	HDP (mil. NZ\$)	Remitence (mil NZ\$)	Podíl remitencí na HDP (%)
Tonga	88,5	52,7	59,5
Západní Samoa	165,4	58,1	35,1
Kiribati	56,4	4,2	7,4
Fidži	2804,2	46,3	1,7
Šalomounovy o. (údaj v SBD)	1384,4	0,5	0,04
Vanuatu (údaj v VUV)	13143	4,4	0,03

SBD... Solomon Islands Dollar
VUV... Vatu

Ačkoliv údaje v této tabulce se vztahují k roku 1990 a ve dvou případech se mi nepodařilo sehnat kurzy měn, abych mohl provést převod na NZ\$, procentní údaje mluví za vše. Ani patnáct let, které uplynuly, na tomto poměru nic nezměnilo²⁷². Šedesátiprocentní podíl financí, které posílají emigranti domů, na HDP v případě Tongy se ve skutečnosti může pohybovat

²⁷⁰ K „prvnímu vyprázdnění“ dle mého názoru došlo ve druhé polovině 19. století, kdy většinu původních obyvatel ostrovů zkosily evropské choroby.

²⁷¹ http://www.ausaid.gov.au/publications/pdf/idis42_southpacificmigration1995.pdf - staženo 27.04.2006.

²⁷² CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001, s. 386.

ještě výše, neboť v případě remitend se často udávají nižší hodnoty²⁷³. Na Samou odešlo z Nového Zélandu přibližně 106 milionů NZ\$, ale jde pouze o hrubé odhady²⁷⁴.

Stejně pravděpodobné je i to, že podíly remitend na HDP se také u dalších malých jihopacifických států budou pohybovat nejméně kolem jedné pětiny - v případě Cookových ostrovů či Niue, jejichž populace v zámoří (na Novém Zélandu) čítá více osob než v „domovině“ lze téměř s jistotou počítat kolem jedné třetiny. Významná částka získaná z remitend se však vrací zpět do země původu formou nákupu zboží nebo strategických surovin (energie, benzín apod.).

Remittance plynoucí na ostrovy ze zámoří však patří k velmi nestálým položkám. Stačí, aby ekonomika hostícího státu zakolísala a odesílané obnosy začnou okamžitě klesat. O hospodářském vztahu mezi USA a Evropě se říká, že když si americká ekonomika kýchne, ta na druhé straně Atlantiku dostane rýmu. V případě jižního Pacifiku platí to samé.

Pokud by došlo k dlouhodobější krizi, pak by se snížila rovněž zahraniční pomoc a obyvatelé jihopacifických ostrovů by se ocitli bez významné části rozpočtu.

Pokud vezmeme v úvahu, že z remitend hradí ostrované přibližně třetinu své spotřeby a další pětinu poskytují místním církvím²⁷⁵, projevila by se krize na „okraji Pacifiku“ v jeho „středu“ s devastující silou. Obrazně řečeno, ostrovanům by sice mohl v obýváku stát moderní počítač, který poslali příbuzní z Nového Zélandu, byl by jim však k nepotřebě, protože by neměli ani na proud, který by ho napájel.

²⁷³ http://www.ausaid.gov.au/publications/pdf/idis42_southpacificmigration1995.pdf - staženo 27.04.2006.

²⁷⁴ <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=21B4A648-39DF-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 27.04.2006.

²⁷⁵ http://www.ausaid.gov.au/publications/pdf/idis42_southpacificmigration1995.pdf - staženo 27.04.2006.

6.5 Jihopacifické státy v mezinárodních organizacích

Jak jsem již předeslal v kapitole 6.1.2, pracují mnohé jihopacifické státy v řadě mezinárodních organizacích od globálních po regionální se specifickými cíli působení - od OSN, přes Commonwealth či Mezinárodní velrybářskou komisi až k South Pacific Tourism Organization. Účast zemí z regionu ve vybraných institucích ukazuje tabulka 8. Pro lepší orientaci jsem uvedl také členství dalších zemí, které se v regionu výrazně profilují.

Aktivitou na poli mezinárodních organizacích se státy regionu, které jsou na světovém kolbišti bezmála „neviditelné“, snaží zesílit svou pozici. Zatímco v organizacích typu OSN jde o proces značně pomalý a neefektivní, neboť hráči musí sladit celou řadu často protichůdných názorů, v Commonwealthu mohou i státy typu Tuvalu získat dostatečnou podporu, pokud se na jeho stranu přikloní například Velká Británie či Austrálie. Neefektivnější ale mohou fungovat ryze regionální organizace, které řeší agendu blízkou všem jednajícím stranám, proto se budu v dalším textu věnovat výhradně jim.

Tím samozřejmě nechci jakkoliv upírat důležitost širším mezinárodním uskupením v Pacifiku - například APEC - *Asian Pacific Economic Cooperation* - sdružuje hlavní ekonomiky Tichého oceánu od Austrálie až po USA a v budoucnosti se jeho váha na světovém poli ještě zvýrazní, jihopacifické státy však zatím stojí mimo jeho rámec. V budoucnosti ale můžeme očekávat, že k nějaké formě navázání ostrovních zemí do této struktury dojde, neboť se jeho práce účastní všichni „velmocenští“ hráči jihopacifického bazénu.

Tabulka 8: Účast jihopacifických států a teritorií ve vybraných mezinárodních organizacích

Územní jednotka	OSN	Commonwealth	PIF	PC	PIDP	AOSIS	ADB	FFA	SPREP	IWC
Americká Samoa				X	X	X**			X	
Austrálie	X	X	X	X			X	X	X	X
Cookovy ostrovy			X	X	X	X	X	X	X	
Fidži	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Francouzská Polynésie				X	X				X	
FSM	X		X	X	X	X	X	X	X	
Guam				X	X	X**			X	
Kiribati	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Maršallov ostrovy	X		X	X	X	X	X	X	X	
Nauru	X	X*	X	X	X	X	X	X	X	X
Niue			X	X	X	X		X	X	
Nová Kaledonie				X	X				X	
Nový Zéland	X	X	X	X			X	X	X	X
Palau	X		X	X	X	X		X	X	X
Papua-Nová Guinea	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Pitcairn				X						
Samoa	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Severní Mariany				X	X				X	
Šalomounovy ostrovy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Tokelau				X				X	X	
Tonga	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Tuvalu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Vanuatu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Wallis a Futuna				X					X	
		*zvláštní člen		USA	Havaj	**pozorovatel			Francie	Francie
				Francie					USA	USA
										VB
										Japonsko
										ČLR

PIF... *Pacific Islands Forum*

PC... *Pacific Community*

PIDP... *Pacific Islands Development Program*

AOSIS... *Alliance of Small Islands States*

ADB... *Asian Development Bank*

FFA... *Forum Fisheries Agency*

SPREP... *South Pacific Regional Environment Programme*

IWC... *International Whaling Commission*

Historicky se v jižním Pacifiku vyvinuly dvě organizace, které aspirují na pozici zásadního regionálního fóra. Jednou z nich je *Pacific Islands Forum* a tou druhou *Pacific Community*. Rozdíly mezi nimi příliš nenacházíme - *Pacific Community* je však o něco volnějši organizací, neboť se na její práci účastní rovněž Francie se svými državami v Pacifiku a USA spolu s Americkou Samou, nechybí ani Tokelau a britský Pitcairn. *Pacific Islands Forum* vzniklo jako přímá protiváha předchůdkyně *Pacific Community* - mezi jejími členy chybí jak francouzská zámořská společenství, tak i americká zámořská území²⁷⁶.

²⁷⁶ Francouzská Polynésie, Kaledonie a Wallis a Futuna. Z amerických území: Guam, Severní Mariany a Americká Samoa. Z britských území se neúčastní Pitcairn a z novozélandských teritorií Tokelau.

Obě tato fóra posilují pozici malých principem „jeden stát, jeden hlas“²⁷⁷ a vzhledem k účasti velkých hráčů poskytují nezbytné kontakty na vlády, které patří celosvětově mezi těžké váhy - vždyť tři země s rozsáhlými zájmy v Pacifiku delegují své zástupce do Rady bezpečnosti OSN.

6.5.1 Pacific Community

První regionální organizací se stala v roce 1947 South Pacific Commission, která sdružovala Austrálii, Francii, Nizozemsko, Nový Zéland, USA a Velkou Británii, tedy šestici rozvinutých zemí, jejichž zájmy se v jihopacifickém bazénu střetávaly.

Dekolonizace se projevila postupným nárůstem členských států až na dnešních 26 států, během padesáti let však rovněž dva státy vypadly - Nizozemsko v roce 1962, kdy opustilo Holandskou Novou Guineu, a dobrovolně Velká Británie, která vystoupila v roce 1996, aby se o dva roky později vrátila, a v roce 2005 opět nechala židli prázdnou²⁷⁸.

Organizace pokrývá rozsáhlou agendu od vzdělávání, práva žen a jejich zapojení do společnosti či zdravotnictví přes ekonomickou spolupráci až k zemědělství, ochraně životního prostředí a trvale udržitelnému rozvoji. Je zřejmé, že jde o oblast velmi rozsáhlou a vzhledem k počtu aktérů se konsensus hledá jen obtížně.

Francie prosadila, že se South Pacific Commission nebude zabývat politickými otázkami, což se stalo jedním z důvodů, proč vznikla v podstatě „konkurence“. Paříž se chtěla vyhnout případnému pranýřování za své jaderné pokusy.

Rozpočet celé organizace plní z naprosté většiny vyspělé státy ležící na okraji Pacifiku - až 90 procent všech

²⁷⁷ Toto pravidlo platilo do doby, než získala Samoa samostatnost. Po dvě dekády, do roku 1983, pak platilo rozdělení hlasů podle velikosti příspěvků.

²⁷⁸ <http://www.spc.org.nc/AC/members.htm> - staženo 01.05.2006.

prostředků totiž do pokladny posílají USA, Francie, Austrálie a Nový Zéland²⁷⁹.

6.5.2 Pacific Islands Forum

Protože se výše zmíněná Pacific Community (South Pacific Commission) kvůli tlaku Francie nechtěla zabývat politickými otázkami, založily v roce 1971 jihopacifické státy druhou mezivládní regionální organizaci s názvem South Pacific Forum – v roce 2000 se tato skupina přejmenovala na Pacific Islands Forum.

Agenda této organizace je stejně široká jako u té předchozí, a proto nepřekvapí, že mezi oběma organizacemi docházelo a dochází ke střetům a samozřejmě i k překryvům činností. V poslední době se však zdá, že Pacific Islands Forum se vyvine do organizace, která postupně svého konkurenta zastíní. Členské státy totiž začaly krok za krokem pracovat na vytváření zóny volného obchodu, která by v budoucnosti mohla přerůst v obdobu Evropské unie v jižním Pacifiku.

Zástupci členských vlád se každoročně scházejí na summitu, kde se rozhodují zásadní otázky, stálý sekretariát pak sídlí v Suvě. Také v případě této organizace spočívá hlavní tíha nákladů na bedrech velkých hráčů – Austrálie s Novým Zélandem hradí přibližně dvě třetiny celého rozpočtu²⁸⁰.

6.5.3 Council of Regional Organizations in the Pacific

Protože je celý jižní Pacifik a jeho vlády propojen mnoha vazbami a protože v regionu funguje velké množství mezinárodních organizací, vzniklo nové těleso, které má dohlížet na to, aby se činnosti jiných institucí neduplikovaly popřípadě nerušily.

²⁷⁹ <http://www.britannica.com/eb/article-9068872> - staženo 01.05.2006.

²⁸⁰ http://www.dfat.gov.au/geo/spacific/regional_orgs/spf_forum_sec.html - staženo 30.04.2006.

A to je právě účel Council of Regional Organizations in the Pacific (CROP). Formálně nejde o novou regionální organizaci - CROP lze definovat jako ad hoc výbor, který projednává jen vzniklé potíže, nestanoví vlastní politickou linii²⁸¹. Práce v tomto tělese se účastní šéfové následujících organizací:

- Pacific Islands Forum Secretariat
- Secretariat of the Pacific Community
- Forum Fisheries Agency
- Pacific Islands Development Program
- South Pacific Regional Environment Programme
- South Pacific Tourism Organisation
- South Pacific Applied Geoscience Commission
- University of the South Pacific

První dvě dominantní struktury jsem pojednal výše, v případě dalších organizací jde již o specializované agentury, které navíc úzce spolupracují s oběma hlavními tělesy. Z tohoto důvodu se jim budu věnovat jen v několika větech.

*Forum Fisheries Agency*²⁸² se sídlem v Honiaře (Šalomounovy ostrovy), založená v roce 1979, se stará o trvale udržitelný rybolov, poskytuje poradenství členským státům v oblasti správy jejich EEZ z hlediska lovu ryb. Jeho práce se účastní všechny státy PIF.

*Pacific Islands Development Program*²⁸³ se sídlem na Havaji obstarává spolu s dalšími organizacemi širokou agendu boje proti chudobě a rozvoje jihopacifického bazénu.

*South Pacific Regional Environment Programme*²⁸⁴ spravuje rozsáhlou agendu ochrany životního prostředí. Jeho činnost je

²⁸¹ <http://www.spc.org.nc/piocean/CROP/cropbrochure.pdf> - staženo 01.05.2006.

²⁸² <http://www.ffa.int> - staženo 01.05.2006.

²⁸³ <http://www.eastwestcenter.org/pidp-ab.asp> - staženo 01.05.2006.

²⁸⁴ <http://www.sprep.org.ws> - staženo 01.05.2006.

namířena ke koordinaci kroků mezi jednotlivými vládami v oblasti ochrany ohrožených druhů, záchrany korálových útesů a boji proti skleníkovým plynům.

Z názvu *South Pacific Tourism Organization*²⁸⁵ vyplývá, že tato agentura má na starosti především propagaci jihopacifického bazénu coby místa, kde se strávená dovolená vryje navždy do paměti - a pokud možno vyústí v další návštěvu.

Ve výčtu organizací bychom mohli pokračovat i dále, není to ovšem přínosné, neboť se jejich činnosti opravdu překrývají. Prozatím tyto organizace pracují na čistě mezivládní úrovni, k supranacionální struktuře se může čase přiblížit Pacific Islands Forum, je to však otázka střednědobého až dlouhodobého horizontu, „Pacifická unie“ se tedy do roku 2020 s nejvyšší pravděpodobností neuskuteční.

6.5.4 Linie střetů mezi státy v regionálních organizacích

Fungování regionálních organizací v jižním Pacifiku ovlivňují čtyři základní spory, které však podle všeho působí proti sobě a navzájem se ruší²⁸⁶.

O zásadním rozporu, který nakonec vyústil ve zřízení druhé regionální organizace, jsem se již zmínil - šlo o střet mezi státy jihopacifického bazénu a mimoregionálními velmocemi, v tomto případě Francií. Tato snaha o samostatnou politiku se často projevuje také ve vztazích mezi Austrálií a Novým Zélandem na straně jedné a dalšími jihopacifickým státy na straně druhé.

Také další štěpnou linii, kterou můžeme ve fungování organizací pozorovat, zanechaly v jižním Pacifiku velmoci - jde o rozlišení na samostatné jednotky a zbývající

²⁸⁵ <http://www.spto.org> - staženo 01.05.2006.

²⁸⁶ HOADLEY, Steve: *The South Pacific Foreign Affairs Handbook*, Allen&Undin 1992, s. 56.

nesamostatná teritoria. Ani v tomto případě nechybí Francie a USA a k nim v opozici další jihopacifičtí aktéři. Dodnes navíc zůstávají živá pouta na bývalého koloniálního pána - jak v Mikronésii, tak i v Polynésii s Melanésii.

Třetí zlomová oblast vyplývá z geografických podmínek - tedy mezi Melanésii a Mikro- s Polynésii. Prvně zmiňovaný region dominuje ve všech ohledech: počtem obyvatel, rozlohou, nerostnými zdroji, ale také chudobou, vysokou úmrtností kojenců, negramotností. Navíc dotčené státy získaly samostatnost nejméně o dekádu později než v případě Polynésie. To se samozřejmě přenáší také do politické roviny.

Zatímco se polynéské státy spoléhají na mezivládní spolupráci a do značné míry závisí na zahraniční pomoci a remitencích a jsou proto v zahraniční politice konzervativnější²⁸⁷, melanéské státy navzdory realitě často zdůrazňovaly a zdůrazňují důležitost samostatnosti až autarkie, v době studené války se dokonce snažily o vznik „melanéského socialismu“²⁸⁸.

Čtvrtý spor vyplývá z uspořádání regionálních organizací - mnoho z nich včetně University of South Pacific (USP) sídlí na Fidži a proto se ozývají hlasy, že si pro sebe tento stát uzurpuje většinu kvalifikovaných lidí, kteří například USP vystudují. Ostatním státům se rovněž nelíbil styl, kterým vystupovali fidžijští politici - projevovali se podle nich coby faktuální lídři regionu a to vyvolalo nelibost²⁸⁹.

²⁸⁷ Ukázal to příklad sporů kolem novozélandského antijaderného postoje, který rozdělil novozélandskou politickou reprezentaci se zástupci Cookových ostrovů.

²⁸⁸ HOADLEY, Steve: *The South Pacific Foreign Affairs Handbook*, Allen&Undin 1992, s. 56.

²⁸⁹ Tamtéž.

7. Závěr

Nový Zéland během uplynulého století udělal obrovský krok směrem k jihopacifické identitě a na jeho politice směrem v oblasti se to výrazným způsobem promítlo.

Jižní Pacifik je jednou z mála oblastí, kde se může ekonomická síla čtyřmilionového Nového Zélandu výrazně projevit. A také se projevuje.

Nový Zéland bude i nadále hrát roli protektora a pomocníka bývalým državám - Cookovým ostrovům, Niue a svému jedinému zbývajícím teritoriu, Tokelau. Ačkoliv je pravděpodobné, že se alespoň Cookovy ostrovy v dohledné době stanou řádným členem Commonwealthu a OSN, stále zůstanou ve volném přidružení s Novým Zélandem kvůli ekonomickým poutům, jež jsou pro malý pacifický stát klíčová. Pro zbývajícím území to platí dvojnásob.

Do roku 2020 by se přesto na mapě jižního Pacifiku mohly objevit nové nezávislé státy - obyvatelé Bougainville si dlouhodobě přejí nezávislost na Papue-Nové Guineji, Nová Kaledonie se hlasitě hlásí ke svým melanéským kořenům a stále důrazněji trvá na setřesení koloniálních pout, podobný vývoj, byť slabší, lze pozorovat i ve Francouzské Polynésii.

Nový Zéland se bude s Austrálií stále intenzivněji věnovat práci v regionálních organizacích, neboť jde patrně o nejschůdnější cestu, jak v jižním Pacifiku vytvořit stabilní demokratické prostředí.

K tomu však musejí všichni aktéři ujít dlouhou cestu, neboť zcela zásadním problémem je přetrvávající chudoba v Melanésii, která zatím podle ukazatelů vzdoruje všem snahám o vykořenění. Dokud se v „jihozápadním Pacifiku“ nepodaří zvýšit životní úroveň, zůstane oblast potenciálním „soudkem střelného prachu“.

To si vlády obou zemí nemohou dovolit, neboť by s ohledem na mezinárodní terorismus mohly později hořce litovat - z jejich zadního dvorku by se jim při nicnedělání mohlo stát gigantické cvičiště teroristických buněk, pro které by se logicky terčem číslo jedna stali turisté.

Nemusí se však hned jednat o zlovolné sítě mezinárodního terorismu, úplně by stačilo, aby se například Šalomounovy ostrovy, které se v nedávné době potýkaly s vlnou nepokojů, přeměnily v základnu obchodu s bílým masem či s narkotiky, která by dlouhou cestu z jihovýchodní Asie popřípadě z jižní Ameriky končila v žilách australské a novozélandské mládeže. Právě mise RAMSI na Šalomounových ostrovech ukázala, že toto nebezpečí není vyfabulovanou černou můrou.

Pokud však v oblasti nedojde k zásadnímu politickému či bezpečnostnímu otřesu, čeká obyvatele ostrovů postupný růst životní úrovně. Vyplní-li se optimistické předpovědi o nárůstu turistického ruchu, mohou všechny státy počítat s přílivem natěšených turistů, kteří rádi otevrou peněženky.

Hrozí však, že dynamický růst tohoto odvětví promění pacifické státy k nepoznání - a s nimi také životní prostředí. Tomu se musejí vlády za každou cenu vyhnout. Rizikem může být také fatální poškození životního prostředí potenciální těžbou surovin - ať již na pevnině nebo v EEZ. Doufejme, že odstrašující příklad Nauru bude pro jihopacifické státy dostatečným mementem.

Globální změny klimatu se však mohou projevit ještě dramatičtější způsobem. Statistické údaje prokázaly, že se jižní polokoule včetně Antarktidy rychle otepluje a tento proces nejsilněji dopadne právě na nízko položené atoly. Zvyšující se hladina moře může vyvolat novodobé stěhování

polynéských etnik směrem na okraj Pacifiku - do Austrálie, na Nový Zéland nebo na Havaj.

V budoucnosti je velmi pravděpodobné, že se Nový Zéland ještě více ztotožní se svými jihopacifickými sousedy a že bude stát v čele snahy o vytvoření regionální zóny volného obchodu.

Nelze však nevzít v potaz stěžejní vazbu novozélandské politiky na Austrálii, která vzhledem ke své indooceánské dimenzi může přinést do regionálních organizací nové dělicí plochy. Ale je rovněž zjevné, že žádná budoucí struktura se bez Australanů neobejde.

8. Summary

This master thesis „*The New Zealand's Policy in the South Pacific from Geopolitical Point of View*“ is focused on the role of the New Zealand in the South Pacific and the relationship with other countries in the given area. It briefly describes the history of the region - Polynesian and European voyages, the European trespass and their consequences on the evolution of the state New Zealand. It continues with the overview of the New Zealand's history until the World War II.

Second part concentrates on the relationship between New Zealand and its dependencies - Cook Islands, Niue, Tokelau and Ross Dependency - and changes in the identity, which occurred during the last century in New Zealand society. The European identity has been slowly disappearing in favour of South Pacific identity. The last outpost of Europe is turning into the Polynesian country.

The major topic of the thesis is focused on the South Pacific after the World War II. - it describes the process of decolonization and the number of problems related to its independence, the politics of „clean Pacific“, the matter of migration and finally the regional organizations.

9. Literatura a prameny

Knihy

- 1) ALLEY, Roderic: New Zealand and the Pacific; Westview Press 1984
- 2) ALLEY, Roderic: The Domestic Politics of International Relations - Cases from Australia, New Zealand and Oceania; Ashgate 2000
- 3) ANDERSEN, Johannes C.: Mýty a legendy Polynésanů; Volvo Globator 2000
- 4) BLAINEY, Geoffrey: Dějiny Austrálie; Lidové noviny 2001
- 5) CROCOMBE, Ron: The South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 2001
- 6) CROCOMBE, Ron: Pacific Neighbours: NZ's relations with other Pacific Islands; USP 1992
- 7) DENOON, Donald; MEIN-SMITH, Philippa; WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000
- 8) DENOON, Donald (eds. 1997): The Cambridge History of the Pacific Islanders; Cambridge University Press 1997
- 9) FISCHER, Steven: A History of the Pacific Islands; Palgrave 2002
- 10) GLASSNER, Martin., FAHRER, Chuck.: Political Geography; Wiley 2003
- 11) GREY, Alan: Aotearoa and New Zealand - Historical Geography; Cantenbury University Press 1994
- 12) HOADLEY, Steve: The South Pacific Foreign Affairs Handbook, Allen&Undin 1992
- 13) McLEAN, Denis: The Prickly Pair; University of Otago Press 2003
- 14) MILLER, Raymond (eds. 2003): New Zealand; Oxford University Press 2003
- 15) SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002

- 16) WERNER, Bush von (eds. 1994): New Politics in the South Pacific; Institute of Pacific Studies, USP 1994

Články

- 1) ČTK: Austrálie by se prý kvůli oteplování měla připravit na uprchlíky; 05.01.2006; 10:10
- 2) HNÍZDO, B.: K problematice mikro států a závislých území. Politologický časopis, 9., 2002, č. 1, s. 86 - 91
- 3) CLEMENTS, Kevin: New Zealand's Role in Promoting a Nuclear-free Pacific; in: Journal of Peace Research, vol. 25, no. 4, 1988
- 4) DALBY, Simon: The „Kiwi disease“: geopolitical discourse in Aotearoa/New Zealand and the South Pacific; Political Geography; Vol. 12; No.5 1993
- 5) JONES, Stephen B. Hawaii and the Pacific: A Survey of Political Geography; Geographical Review; Vol. 30; No. 3; 358-375
- 6) LANGE, Nicolaus; The Cook Island's unique constitutional and international status; www.cookislands.de - staženo 17.02.2005
- 7) McCORMICK, James M.: Healing the American Rift with New Zealand; Pacific Affairs, Vol. 68; No 3 1995
- 8) NUNN, Patrick D.: Recent Environmental Changes on Pacific Islands; Geographical Journal; Vol. 156; No. 2
- 9) RADEMACHER, Cay; Dobyťí Pacifiku; Geo; 1/2005
- 10) Ruling Pertaining to the Differences Between France and New Zealand Arising from the Rainbow Warrior Affair; The American Journal of International Law; Vol. 81; No. 1; January 1987
- 11) SHIBUYA, Eric: „Roaring Mice Against the Tide“ - The South Pacific Islands and Agenda-Building on Global Warming; Pacific Affairs; Vol. 69; No. 4
- 12) WARD, Gerard: Earth's Empty Quarter? In: The Geographical Journal, vol. 155, No. 2, 1989

Internet

- 1) <http://aotearoa.wellington.net.nz/back/project.htm#THERE%20ARE%20TWO%20TEXTS%20ONE%20IN%20MAORI%20ONE%20IN%20ENGLISH>, - staženo 18.03.2006
- 2) <http://archives.pireport.org/archive/2003/september/09%2D18%2D22.htm> - staženo 13.04.2006
- 3) <http://archives.pireport.org/archive/1999/november/11%2D10%2D08.htm> - staženo 13.04.2006
- 4) http://cs.wikipedia.org/wiki/Cookovy_ostrov - staženo 24.03.2006
- 5) <http://caliban.sourceoecd.org/vl=6622889/cl=15/nw=1/rpsv/factbook/02-02-01.htm> - staženo 25.03.2006
- 6) <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/153/15/IMG/NR015315.pdf?OpenElement> - staženo 02.04.2006
- 7) <http://www.dfat.gov.au/media/releases/foreign/1996/fa12.html> - staženo 18.04.2006
- 8) <http://en.wikipedia.org/wiki/Niue> - staženo 24.03.2006
- 9) http://en.wikipedia.org/wiki/James_Cook - staženo 13.02.2006
- 10) http://europa.eu.int/comm/development/body/country/country_en.cfm - staženo 27.04.2006
- 11) <http://macmeekin.com/Library/terr+commonw2.htm> - staženo 02.04.2006
- 12) <http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=522823> - staženo 22.04.2006
- 13) http://ozone.unep.org/Treaties_and_Ratification/2Ci_states_not_ratificatified_treaties.asp - staženo 23.04.2006
- 14) <http://pidp.eastwestcenter.org/pireport/2006/March/03-31-17.htm> - staženo 02.04.2006
- 15) <http://pidp.eastwestcenter.org/pireport/2006/April/04-11-com.htm> - staženo 13.04.2006
- 16) <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=332363> - staženo 04.04.2006

- 17) <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=242229> - staženo 13.04.2006
- 18) <http://transcripts.cnn.com/2000/TECH/computing/04/17/southpacific.dottv/index.html> - staženo 06.04.2006
- 19) http://unfccc.int/parties_and_observers/parties/items/2352.php - staženo 23.04.2006
- 20) <http://www.abc.net.au/ra/pacbeat/stories/s1439479.htm> - staženo 15.01.2006
- 21) <http://www.abc.net.au/news/newsitems/200604/s1618620.htm> - staženo 18.04.2006
- 22) <http://www.aph.gov.au/senate/pubs/records.htm> - staženo 19.03.2006
- 23) http://www.ananova.com/news/story/sm_77788.html?nav_src=newsIndexHeadline - staženo 04.04.2006
- 24) http://www.antarctica.ac.uk/About_Antarctica/Treaty/treaty.html - staženo 25.03.2006
- 25) <http://www.ausaid.gov.au/country/southpacific.cfm> - staženo 15.04.2006
- 26) http://www.ausaid.gov.au/publications/pdf/pacific_regional_strategy.pdf - staženo 15.04.2006
- 27) http://www.ausaid.gov.au/publications/pdf/idis42_southpacificmigration1995.pdf - staženo 27.04.2006
- 28) <http://www.biodiv.org/world/parties.asp> - staženo 23.04.2006
- 29) <http://www.britannica.com/eb/article-9068872> - staženo 01.05.2006
- 30) <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ws.html> - staženo 02.04.2006
- 31) <http://www.cites.org/eng/disc/parties/index.shtml> - staženo 23.04.2006
- 32) <http://www.cook-islands.gov.ck/consulates.php> - staženo 24.03.2006
- 33) <http://www.cook-islands.gov.ck/history.php> - staženo 24.03.2006

- 34) <http://www.cook-islands.gov.ck/parliament.php> - staženo 24.03.2006
- 35) <http://www.chmi.cz/cc/kjotprot.html> - staženo 22.04.2006
- 36) http://www.chmi.cz/meteo/ok/WMO_klima_05.html - staženo 22.04.2006
- 37) http://www.dfat.gov.au/geo/spacific/regional_orgs/spf_for um_sec.html - staženo 30.04.2006
- 38) <http://www.eastwestcenter.org/pidp-ab.asp> - staženo 01.05.2006
- 39) http://www.elections.org.nz/administration/key_dates_elec toral_reform.html - staženo 19.03.2006
- 40) <http://www.ffa.int/node/529> - staženo 01.05.2006
- 41) http://www.forumsec.org.fj/docs/Gen_Docs/FRSC_Malanesia_S ecurity2001.htm - staženo 06.04.2006
- 42) <http://www.hawaiian-roots.com/hawaiihistory.htm> - staženo 11.04.2006
- 43) <http://www.immigration.govt.nz/migrant/stream/live/samoan quota> - staženo 23.04.2006
- 44) <http://www.immigration.govt.nz/NR/rdonlyres/D4C58347- 13E9-4D2F-A813- 88F346D7A5AE/0/FactPack.pdf> - staženo 23.04.2006
- 45) http://www.imo.org/Conventions/contents.asp?topic_id=258& doc_id=681 - staženo 23.04.2006
- 46) http://www.livescience.com/environment/060503_walker_circ .html - staženo 22.04.2006
- 47) <http://www.macmeekin.com/Library/AAA/Docs/Int'l/UNCLOS%20 islands.htm> - staženo 11.04.2006
- 48) <http://www.mfat.govt.nz/foreign/antarctica/ccamir/ccamlr. html> - staženo 25.03.2006
- 49) <http://www.mfat.govt.nz/foreign/antarctica/ross/rossdepen dency.html> - staženo 24.03.2006
- 50) <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=603&ido=236&idj =1&amb=1> - staženo 02.04.2006

- 51) <http://www.newzealand.com/travel/souvenirs/wallpaper/wallpaper-home.cfm> - staženo 02.05.2006
- 52) <http://www.niueisland.com/history> - staženo 24.03.2006
- 53) <http://www.nzaid.govt.nz/library/docs/factsheet-pacific.pdf> - staženo 15.04.2006
- 54) <http://www.nzaid.govt.nz/programmes/c-tokelau.html> - staženo 23.03.2006
- 55) <http://www.nzaid.govt.nz/library/docs/factsheet-tokelau.pdf> - staženo 17.04.2006
- 56) <http://www.nzaid.govt.nz/library/docs/mfat-cookislands-country-paper.pdf> - staženo 17.04.2006
- 57) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=9E136344-39DC-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 18.04.2006
- 58) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=9775DF04-39E0-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 13.04.2006
- 59) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=000000E5-FF1A-13F4-B33483027AF10252> - staženo 24.03.2006
- 60) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0000767C-8B16-1402-805183027AF1010E> - staženo 26.03.2006
- 61) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0000E018-FE38-1383-B13283027AF10237> - staženo 24.03.2006
- 62) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=000F0FE8-AF7F-140B-8C9983027AF1FE9F> - staženo 27.04.2006
- 63) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0BD41CF6-39E3-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 05.04.2006
- 64) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=00079454-28E4-13F4-9C7483027AF10105> - staženo 25.03.2006
- 65) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=00027729-1AB8-13ED-AD8C83027AF1010F> - staženo 25.03.2006
- 66) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=00093888-7027-1396-A55083027AF10110> - staženo 24.03.2006
- 67) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0007E9A5-3F58-13C6-929B83027AF1010F> - staženo 05.04.2006

- 68) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=297A19AA-39E2-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 25.03.2006
- 69) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=B8E92A6C-39DE-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 06.04.2006
- 70) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=FD4826D6-39DE-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 05.04.2006
- 71) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=66C0B268-39E4-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 18.04.2006
- 72) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=000CDEFA-EB38-138A-B7C583027AF1010F> - staženo 18.04.2006.
- 73) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=A476D934-39E4-11DA-8E1B-A5B353C55561> - staženo 18.04.2006
- 74) <http://www.nzherald.co.nz/search/story.cfm?storyid=0001947F-4677-1457-831C83027AF1010F> - staženo 01.05.2006
- 75) <http://www.pacificislands.cc/pm72001/pmdefault.php?urlarticleid=0019> - staženo 05.04.2006
- 76) <http://www.seaaroundus.org/eez/summaryInfo.aspx?EEZ=184> - staženo 13.04.2006
- 77) <http://www.spc.org.nc/AC/members.htm> - staženo 01.05.2006
- 78) <http://www.spc.org.nc/piocean/CROP/cropbrochure.pdf> - staženo 01.05.2006
- 79) <http://www.sprep.org.ws> - staženo 01.05.2006
- 80) <http://www.spto.org/> - staženo 13.04.2006
- 81) http://www.spto.org/spto/cms/investment/table_A3.shtml - staženo 02.05.2006
- 82) <http://www.teara.govt.nz/1966/W/WakefieldEdwardGibbon/WakefieldEdwardGibbon/en> - staženo 13.03.2006
- 83) <http://www.tellusconsultants.com/dependen.html> - staženo 15.04.2006
- 84) <http://www.thecommonwealth.org/Templates/YearbookInternal.asp?NodeID=140415> - staženo 24.03.2006
- 85) <http://www.tokelau.org.nz/Government/govtframe.htm> - staženo 23.03.2006

- 86) <http://www.tokelau.org.nz/selfdeter/tokrefresult.html> -
staženo 23.03.2006
- 87) <http://www.tourism.australia.com/Research.asp?sub=0318&al=1257> - staženo 02.05.2006
- 88) <http://www.trcnz.govt.nz/NR/rdonlyres/6A3DA5F7-2CAD-4618-B610-EFC861876A8F/17992/KeyTourismStatistics1.pdf> -
staženo 02.05.2006
- 89) http://www.wilsonsalmanac.com/images1/anzac_po1.jpg -
staženo 25.03.2006

10. Teze diplomové práce

Cíl práce

Oblast jižního Pacifiku rozhodně nepatří v české politologické tvorbě k frekventovaným tématům, ačkoliv se jedná o region nesmírně zajímavý. Ve své práci bych chtěl částečně zaplnit tuto mezeru a to zaměřením se na geopolitické aspekty politiky jednoho z významných aktérů regionu - Nového Zélandu - směrem k ostatním zemím či oblastem na sever od jeho hranic.

Až do čtyřicátých let minulého století nemůžeme o samostatné politice Nového Zélandu, ale ani mnohem větší Austrálie, mluvit. Obě země patří ke „starým“ zemím Commonwealthu, k jeho zakládajícím členům, a jejich zahraniční politika i vnější ekonomické vztahy byly do značné míry určovány z Londýna.

Druhá světová válka však obnažila slabiny tohoto uspořádání a v podstatě dotlačila Nový Zéland k formulování jeho vlastní role v oblasti. Geopolitické hledisko hraje velmi významnou úlohu - je nutné si uvědomit, že Nový Zéland netvoří jen Severní a Jižní ostrov a další přilehlé oblasti, ale že pod ochranou Nového Zélandu se nacházejí rovněž samosprávná území (Cookovy ostrovy, Tokelau a Niue) s rozsáhlými pravomocemi. Pokud bychom vzali v úvahu i novozélandský nárok v Antarktidě (Ross Dependency), rozšíří se nám novozélandské teritorium od rovníku k polárnímu kruhu a přes dvě časová pásma.

Ve své práci bych se chtěl především zaměřit na zahraniční politiku Nového Zélandu ve druhé polovině 20. století. Pokusím se ve stručnosti vysvětlit, jaký obrat nastal v myšlení samotných Novozélandanů, v pojetí jejich vlastní identity, a jak tyto zásadní proměny ovlivnily pohled na roli Nového Zélandu v oblasti.

Primárně se zaměřím na čtyři základní pilíře, jakými jsou regionální spolupráce, boj za čistý Pacifik, dekolonizace a migrace obyvatelstva a nakonec vybrané aspekty námořního práva, které je pro celou oblast jižního Pacifiku mimořádně důležité.

Ve své práci pomínu nejdůležitější osu novozélandské zahraniční politiky - vazbu na Austrálii. Důvodem pro toto rozhodnutí je fakt, že téma vzájemných vztahů těchto dvou zemí by vydalo na druhou diplomovou práci. Určité aspekty však vynechat nelze - například australskou aspiraci na pozici regionální velmoci. Nebude se však jednat o páteř mé práce.

Osnova

1. Úvod
2. Pacifický prostor
 - 2.1 Prázdná osmina Země? Různé pohledy na Pacifik a jeho vývoj
 - 2.2 Objevování jihopacifických ostrovů
3. Nový Zéland a jeho postavení v oblasti
 - 3.1 Objevení Nového Zélandu a jeho vývoj do druhé světové války
 - 3.2 Nový Zéland a jeho současné državy
4. Vývoj novozélandského pohledu na zahraniční politiku země
 - 4.1 Východiska novozélandské role v oblasti
 - 4.2 Zahraniční politika Nového Zélandu do druhé světové války
5. Nový Zéland a jeho postavení ve druhé polovině 20. století
 - 5.1 Regionální spolupráce
 - 5.1.1 Členství Nového Zélandu v regionálních institucích
 - 5.1.2 Nový Zéland a jeho rozvojová pomoc
 - 5.2 Za čistý Pacifik
 - 5.3 Dekolonizace a migrace
 - 5.3.1 Nový Zéland a jeho přístup k dekolonizaci států v oblasti
 - 5.3.2 Migrace mezi Novým Zélandem a jeho samosprávnými územími
 - 5.3.3 Vnější migrace
 - 5.4 Námořní právo
6. Závěr

Základní literatura

- ALLEY, Roderic: New Zealand and the Pacific; Westview Press 1984
- CLEMENTS, Kevin: NZ Role in Promoting a Nuclear-free Pacific; in: Journal of Peace Research, vol. 25, no. 4, 1988
- CROCOMBE, Ron: Pacific Neighbours: NZ's relations with other Pacific Islands; USP 1992
- CROCOMBE, Ron: Cook Islands Politics: The inside story; USP 1979
- DENOON Donald, MEIN-SMITH Philippa, WYNDHAM Marivic: A history of Australia, New Zealand and the Pacific; Blackwell Publisher 2000
- FISCHER, Steven: A History of the Pacific Islands; Palgrave 2002
- GLASSNER, Martin; FAHRER Chuck: Political Geography; Wiley 2003

HOADLEY, Steve: The South Pacific Foreign Affairs Handbook, Allen&Undin 1992
KNOX, Margaret: Pacific Islands Neighbours; Longman 1985
RUMBLEY Denis, CHIBA Tatsuya, TAKAGI Akihiro, FUKUSHIMA Yoriko: Global geopolitical Change and the Asia-Pacific
SINCLAIR, Keith: Dějiny Nového Zélandu, LN 2002
THAKUR, Ramesh: The South Pacific - Problems, Issues and Propects; New York 1991
WARD, Gerard; Earth's Empty Quarter? In: The Geographical Journal, vol. 155, No. 2, 1989